

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİM DALI
SPOR YÖNETİCİLİĞİ PROGRAMI**

**FUTBOL PAYDAŞLARININ “ VİDEO YARDIMCI HAKEM ”
TEKNOLOJİSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ : NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

Hüseyin AYCAN

**Danışman
Dr.Öğr.Üyesi Zeynep ONAĞ**

MANİSA–2020

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİM DALI
SPOR YÖNETİCİLİĞİ PROGRAMI**

**FUTBOL PAYDAŞLARININ “ VİDEO YARDIMCI HAKEM ”
TEKNOLOJİSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ : NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

Hüseyin AYCAN

**Danışman
Dr.Öğr.Üyesi Zeynep ONAĞ**

MANİSA–2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisan tezi olarak sunduğum “ Futbol Paydaşlarının ‘ Video Yardımcı Hakem ’ Teknolojisine İlişkin Görüşleri : Nitel Bir Araştırma ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığı ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

TARİH

Hüseyin AYCAN

İmza

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Dr. Öğretim yesi Zeynep ONAğ danışmanlığında tarafımdan retildeğini ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

(İMZA)

Hüseyin AYCAN

ÖZET

Futbol Paydaşlarının “ Video Yardımcı Hakem ” Teknolojisine İlişkin Görüşleri : Nitel Bir Araştırma

Bu çalışmanın amacı, futbol oyununda kullanılmakta olan Video Yardımcı Hakem Teknolojisine ilişkin futbol paydaşlarının görüşlerinin alınarak ortaya çıkan bulgular sonucunda mevcut teknolojinin geliştirilmesine katkı sağlamaktır.

Çalışma, literatür taraması, araştırmanın yöntemi, bulgular ve tartışma, sonuç ve öneriler olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Futbol paydaşları olarak adlandırılmakta olan grup; hakem kurulu üyesi, hakemler, gözlemciler, kulüp yöneticileri, futbolcular, teknik direktörler, basın mensubu ve taraftarlardan oluşan 18 erkek katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler, katılan kişiler için kişisel bilgi formu ve araştırmanın konusu ile ilgili hazırlanmış olan 5 soru olmak üzere iki bölümden oluşmuş olup yarı yapılandırılmış görüşme formu çerçevesinde yürütülmüştür. Veriler metin haline dönüştürülmüş, araştırmacı tarafından betimsel analizi yönetimiyle çözümlenerek temalara ayrılmıştır.

Araştırmanın sonucunda, araştırmaya katılan katılımcıların futbolda teknoloji kullanımı ile ilgili görüşleri incelendiğinde katılımcıların teknoloji kullanımını desteklediği (%50) ve futbolda teknoloji kullanımının gerekli olmadığı (%50) yönünde görüş bildirdikleri görülmüştür. Katılımcılara VAR Teknolojisinin temel amacı sorulduğunda, adalet, objektiflik, hakem gelişimi, az hata, kritik hataların önlenmesi ve futbolun doğasının bozulmaması temalarına ulaşılmıştır. Katılımcıların VAR Teknolojisi ile ilgili görüşleri hakemlere ve maç performansına göre ikiye ayrılmıştır. Hakemlere yönelik olumlu görüşler; hakemlerin doğru karar vermesi, puan kaybının engellenmesi, hakem hatalarının azalması, hakemlerin gelişimi iken olumsuz yönü hakemlerin tartışılmasıdır. Maç performansı ise katılımcılar tarafından olumsuz olarak değerlendirilmiş olup zaman kaybı, doğallığın kaybolması, maçtan soğuma/uzaklaşma, heyecanın azalması, motivasyon kaybı olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılara Dünyada ve Türkiye’de VAR Teknolojisinin uygulanışı konusunda fark olup olmadığı sorulduğunda uygulanış açısından aralarında fark olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Son olarak araştırmaya katılan katılımcıların, VAR Teknolojisinin geleceği ile ilgili olarak bu teknolojinin ileriki yıllarda gelişim göstereceği ve desteklenmesi gerektiği yönünde görüş bildirdikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Hakem, Teknoloji, Futbolda Teknoloji, Video Yardımcı Hakem Teknolojisi (VAR)

ABSTRACT

Football Stakeholders' Views on "Video Assistant Referee" Technology: A Qualitative Research

The aim of this study is to contribute to the development of the current technology with the result of the findings of football stakeholders regarding the Video Assistant Referee Technology used in the football game.

The study consists of four parts: literature review, research method, findings and discussion, conclusion, and recommendations.

Qualitative research methods were used in this study. In this context, interviews were held with 18 male participants, consisting of referee board members, referees, observers, club managers, footballers, coaches, press members, and fans which are named football stakeholders. Interviews consisted of two parts, a personal information form, and 5 questions prepared about the subject of the research, for the participants and it was conducted within the framework of a semi-structured interview form. The data were transformed into text and divided into themes by being resolved by the researcher through content analysis.

As a result of the research, when the opinions of the participants on the use of technology in football were examined, it was seen that the participants stated that they support the use of technology (50%) and that the use of technology in football is not necessary (50%). When the participants were asked about the main purpose of VAR Technology, the themes of fairness, objectivity, referee development, few mistakes, preventing critical mistakes, and keeping the nature of football intact were reached. Participants' views on VAR Technology are divided into two according to referees and match performance. Positive comments directed to referees are; correct decisions by referees, preventing losing points, decreasing the referee mistakes, developing of the referees, while the negative side is the referees to be discussed. The match performance was evaluated negatively by the participants and was evaluated as loss of time, loss of naturalness, getting disaffected from the match, waning of excitement, and loss of motivation. Participants when asked whether there is a difference or not in the application of VAR Technology, in terms of implementation, in the World compared to Turkey have expressed the opinion that there is no

difference between them. Finally, it was seen that the participants participating in the study expressed their opinion about the future of VAR Technology that this technology will develop in the coming years and should be supported.

Key words: Football, referee, technology, football in technology, video assistant referee technology

TEŞEKKÜRLER

Çalışmamın başından sonuna kadar bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile rehberlik eden danışmanım Sayın Dr.Öğr.Üyesi Zeynep ONAĞ'a, çalışmamın yürütülmesi sırasında desteklerini esirgemeyen Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı Başkanı Sayın Doç.Dr.Selhan ÖZBEY'e, tezime jüri üyeliği yapan Sayın Dr.Öğr.Üyesi İlknur YAZICILAR ÖZÇELİK'e, tezin yapılabilmesi için araştırmaya katılım sağlayan katılımcılara, tez aşamasında kaybettiğim canımdan çok sevdiğim sevgilim Özge KANBAY'a, eğitim hayatım boyunca beni maddi manevi olarak destekleyen daima yanımda olan aileme yürekten teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İçindekiler

YEMİN METNİ.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜRLER.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
LİTERATÜR TARAMASI.....	3
1. Sporun ve Futbolun Günümüzdeki Önemi.....	3
1.1. Dünyada ve Türkiyede Futbolun Tarihsel Gelişimi.....	4
1.2. Teknoloji.....	8
1.2.1. Sporda Teknoloji Kullanımı.....	10
1.2.2. Futbolda Teknoloji Kullanımı	11
1.3. Paydaş Kavramı.....	14
1.3.1. Spor Paydaşları.....	14
1.3.2. Futbol Branşındaki Paydaşlar.....	14
1.3.2.1. Gözlemci.....	15
1.3.2.2. Federasyon Temsilcisi.....	16
1.3.2.3. Futbolcu.....	16
1.3.2.4. Teknik Direktör.....	17
1.3.2.5. Basın Mensupları.....	18
1.3.2.6. Taraftarlar.....	19
1.3.2.7. Saha Komiserleri.....	20
1.3.2.8. Sağlık Görevlileri.....	21
1.3.2.9. Güvenlik Görevlileri.....	21
1.3.2.10. Hakem.....	21
1.4. Video Yardımcı Hakem Protokolü.....	23
1.4.1. İlkeler.....	23
1.4.2. Prosedürler.....	25
1.4.3. Kontrol.....	25

1.4.3.1. İnceleme.....	26
1.4.3.2. Nihai Karar.....	26
1.4.4. Felsefe ve Amaç.....	26
1.4.4.1. Müsabaka Sonucuna Etki Edebilecek İncelenebilir Kararlar.....	27
1.4.4.2. Sahadaki Maç Görevlileri.....	27
1.4.4.3. Video Maç Görevlileri.....	27
1.4.4.4. Kimler VAR Olabilir?.....	27
1.4.4.5. Roller.....	28
1.4.4.6. VAR Süreci Ne Zaman, Nasıl ve Nerede Uygulanır?.....	28
1.4.4.7. VAR Süreci Nerede Gerçekleşir?.....	29
1.4.4.7.1. Video İşletim Odası (VOR).....	29
1.4.4.7.2. Hakem İnceleme Alanı (RRA).....	29
1.4.4.7.3. VAR Süreci Ne Zaman Uygulanmaktadır?.....	29
1.4.4.7.4. VAR Süreci Nasıl İşlemektedir?.....	29
1.4.5. Kontrol.....	30
1.4.6. İnceleme.....	30
İKİNCİ BÖLÜM.....	31
YÖNTEM.....	31
2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	31
2.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ	32
2.3. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU.....	33
2.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	33
2.4.1. Araştırma Soruları.....	34
2.5 VERİLERİN TOPLANMASI.....	34
2.6. VERİLERİN ANALİZİ.....	35
2.7. ARAŞTIRMACININ KONUMU.....	39
2.8. GEÇERLİLİK VE GÜVENİRLİK.....	39
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	41
BULGULAR VE TARTIŞMA.....	41
3.1. Katılımcıların Futbol Maçlarında Teknoloji Kullanımı İle İlgili Görüşleri.....	42
3.2. Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Temel Amacı.....	49
3.3. Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri.....	57
3.4. Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Ülkelere Göre Farklılıkları.....	69

3.5. Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Geleceği İle İlgili Görüşler.....	74
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	78
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	78
KAYNAKÇA.....	81
EKLER.....	88

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

FIFA	Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
UEFA	Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
TFF	Türkiye Futbol Federasyonu
AR	Yardımcı hakem
AAR	İlave yardımcı hakem
APP	Atak başlangıç aşaması
AVAR	Video yardımcı hakem asistanı
CK	Köşe vuruşu
DOGSO	Bariz gol şansının engellenmesi
FK	Serbest vuruş
GLT	Kale çizgisi teknolojisi
KFPM	Penaltı vuruşları ve Penaltı Noktasından Yapılan Vuruşlar
OFR	Sahada inceleme
PK	Penaltı vuruşu
RRA	Hakem inceleme alanı
RA	İnceleme asistanı
RC	Kırmızı kart
RI	Hakem eğitmeni
RO	Yeniden oynatma operatörü
SFP	Ciddi faullü oyun
SPA	Umut vaat eden bir atağı durdurma
STP	Sistem teknoloji sağlayıcısı
VAR	Video yardımcı hakem
VC	Şiddetli hareket
VOR	Video işletim odası
YC	Sarı kart

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: M.Ö. 265 yıllarında Cuju oyunu oynayan Çinliler

Şekil 2: Video Yardımcı Hakem Prosedürleri

Şekil 3: Video Yardımcı Hakem Kontrolü

Şekil 4: Hakem İncelemesi ve Nihai Karar

Şekil 5: VAR Teknolojisinin Kullanımını İlgilendiren Futbol Paydaşları

Şekil 6: Katılımcıların Futbolda Teknoloji Kullanımı ile İlgili Görüşleri

Şekil 7: Katılımcıların Futbolda Teknoloji Kullanımı İle İlgili Olumlu Olumsuz Görüşleri

Şekil 8: Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Temel Amacı

Şekil 9: Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Olumlu ve Olumsuz

Yönleri

Şekil 10: Katılımcıların VAR Teknolojisinin Geleceği İle İlgili Görüşleri

Şekil 11: Katılımcıların VAR Teknolojisinin Geleceği İle İlgili Görüşler

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcı Profili

Tablo 2: Katılımcıların VAR Teknolojisi ile İlgili Kişisel Bilgileri

Tablo 3: Futbol Paydaşlarının “Futbolda Teknoloji Kullanımı” ile ilgili Görüşleri

Tablo 4: Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Temel Amacı

Tablo 5: Katılımcıların Görüşlerine Göre Oluşan Tema Ve Kodlar

Tablo 6: Katılımcıların Görüşlerine Göre Oluşan VAR Teknolojisinin Olumlu ve Olumsuz Temaları Ve Kodları

Tablo 7: Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Ükelere Göre Farklılık Oranı

Tablo 8: Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Ülkere Göre Farklılık Oranları

Tablo 9: Oluşan temalar ve kodlar

Tablo 10: Katılımcıların VAR Teknolojisinin Geleceği İle İlgili Görüşleri

GİRİŞ

Spor, sadece ülkemizde değil dünyanın her yerinde insan hayatında önemli rol oynamaktadır. Profesyonel sporcular dışında birçok insan sağlıklı bir yaşam sürmek amacıyla sportif faaliyetlere katılım göstermekte, profesyonel müsabakalarda geniş izleyici kitlesi tarafından basın yolu ile ya da sahalarda takip edilir hale gelmiştir (Ekmekçi, 2013).

Futbol, milyonlarca hatta milyarlarca insanı bir araya getirebilen, uluslararası heyecanı arttıran, müsabakaları izleyenlere büyük haz veren, ülkelerde savaşa ve iktidarın dahi değişmesine neden olabilen popüler bir spor branşı olmayı tarihsel süreçte sürdürmüş bulunmaktadır (Doğar, 2002).

Müsabakaların oynandığı saat ve tarihlerde ulusal televizyon ve radyo saatinde değişikliklere gidilebilmekte hatta, maçların oynandığı zamanlarda toplumun yaşam şekli bile değişebilmektedir. Dünya futbol şampiyonaları sırasında, ülkelerin maçlarını televizyondan takip etmek isteyen taraftarlar nedeniyle sokaklar boşalmakta, kamu ve özel kuruluşlarında işlere ara verilebilmektedir. Böylesine etkili bir spor branşı olan futbol, sadece bir spor branşı olmaktan çıkmış ayrı bir kazanç sektörü haline de getirmiş bulunmaktadır (Acar, 2013).

Futbol oynanmaya başladığı 19. Yüzyıldan bu yana kuralları açısından en az değişikliğe uğrayan spor dallarından birisi olarak gösterilmektedir. Yüzyılı aşkın bir süredir dünya futbolunun yönetimini sürdüren FIFA, kural değişikliği önerilerini değerlendirirken oyunun özgün doğasını korumaya özen göstermesiyle tanınmaktadır. Oyun kurallarının sık değiştirilmeye başlanması ile birlikte uygulamada hakem hatalarının artması, küreselleşme ile birlikte de endüstrileşen futboldaki kaybedilen ekonomik değerlerin çok yüksek olması, futbolun daha şeffaf ve güvenilir bir hale getirilme isteğini ve hakemlere bu zorlu görevlerinde teknolojik desteği sağlama gereğini, görüşünü ve de sonucunu ortaya çıkarmıştır. FIFA teknolojinin futbolun içine girmesine dirense de futbol maçlarının başarılı bir şekilde yönetilebilmesi, yapılan hata oranlarının azaltılması ve standart yönetim anlayışının geliştirilmesi için teknolojinin futbolun içine girmesi zorunluluğunu fark etmiştir (Boyle ve Hannes, 2004).

Aynı zamanda futbol oyunu gittikçe daha tempolu oynanmakta, yani futbol oyuncularını daha sık ve çabuk yer değiştirmekte, daha çok mesafe kat etmekte, futbol topu oyunda daha hızlı yer değiştirmektedir. Müsabakayı yöneten hakemlerin hata

yapma oranı giderek artmaktadır. Spor müsabakalarında önemli hataların azaltılması ve hakemlere yardımcı olması amacıyla bir çok branşta teknolojiye yararlanılmaktadır. Uygulamaya geçirilen teknolojik programlar hakemlere önemli ölçüde yardımcı olmaktadır. Bilgisayar destekli program ve uygulamaların büyük çoğunluğu hakemlerin daha doğru karar vermelerine imkan sunduğu gibi takım ya da sporcuların da daha az puan kaybı yaşayarak mağdur olmasının önüne geçilmektedir (Eniseler, Kaya, Çolakoğlu, Özcan, Önal ve Morbel, 1999).

Hakemlerin, futbolda teknoloji ile tanışması sinyalli bayrak kullanımı ile başlamıştır. 2000 – 2001 sezonunda Türkiye Birinci (Süper) Lig’inde görev yapan tüm yardımcı hakemler “ Sinyalli Bayrak ” kullanmaya başlamışlardır. 2004 yılında hakemler arasındaki koordinasyonu arttıracak ve daha verimli maç yönetmelerini sağlayacak “Telsiz İletişim Sistemi” olan kulaklık setine geçilmiştir. Maçın kontrolüne olumlu katkıda bulunduğu düşüncesiyle, Uluslararası Futbol Birliği (IFAB) tarafından Futbol Oyun Kuralları Kitabına “Telsiz İletişim Sistemi” teknolojisi olarak bu sistem dahil edilmiştir. Son olarak 2012 yılında Japonya’da düzenlenen “Kulüpler Dünya Kupası”nda ilk kez “Kale Çizgisi Teknolojisi” denenmiş ve başarılı bir sonuç elde edilmiştir. Bunun üzerine Kale Çizgisi Teknolojisi 2014 yılında Brezilya’da düzenlenen Dünya Kupası’nda kullanılmış ve Futbol Oyun Kuralları kitabına dahil edilmiştir (Demir, 2020).

Araştırmanın önemi değerlendirildiğinde, günümüzde yeni bir olgu olan Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin (VAR) futbol müsabakaları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin futbol paydaşlarının görüşleri doğrultusunda ortaya konulabilmesi ile VAR Teknolojisi olumlu ise desteklenmesi, olumsuz ise bu olumsuzlukları giderecek yönde yöneticilerin gerekli düzeltmeleri yapmalarını sağlamak bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Tez 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde literatür taraması yer almaktadır. Bu bölümde sporun ve futbolun tarihsel gelişimi ve günümüzdeki önemi, dünyada ve Türkiye’de futbolun tarihsel gelişimi ve günümüzdeki önemi, teknoloji, sporda teknoloji, futbolda teknoloji ve video yardımcı hakem teknolojilerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın örnekleme, modeli, yöntemi, veri toplama araçları, hipotezleri ve verilerin analizinde hangi yöntemlerin kullanıldığı hakkında bilgiler aktarılmıştır. Üçüncü bölümde yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen veriler katılımcıların futbol maçlarında teknoloji kullanımı ile ilgili görüşleri, katılımcıların görüşlerine göre VAR Teknolojisinin temel amacı, katılımcıların görüşlerine göre

VAR teknolojisinin olumlu/olumsuz yönleri, katılımcıların görüşlerine göre VAR teknolojisinin ülkere göre farklılıkları, katılımcıların görüşlerine göre VAR teknolojisinin geleceği ile ilgili görüşleri başlıkları altında toplanmış, ve sonuçlar tartışılmıştır. Dördüncü bölümde ise araştırmaya katılan katılımcıların Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin görüşleri değerlendirilmiş sonuç ve öneriler verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

Bu alanda sporun ve futbolun tarihsel gelişimi ve günümüzdeki önemi, Dünyada ve Türkiye’de futbolun tarihsel gelişimi ve günümüzdeki önemi, teknoloji, sporda teknoloji, futbolda teknoloji ve video yardımcı hakem teknolojisinden bahsedilmiştir.

1. SPORUN VE FUTBOLUN GÜNÜMÜZDEKİ ÖNEMİ

Spor, kültürel, sosyal ve ekonomik kalkınmanın temel unsuru olan insanların ruh ve beden sağlıklarını geliştirmek, karakter özelliğinin gelişimlerini sağlamak, beceri-bilgi ve yeteneklerinin kazanımı ve çevreye uyumlarını kolaylaştırmak, kişilerin mücadele güçlerini arttırmak ve belirli kurallar çerçevesinde mücadele etmek, yarışma ve yarışmalarda üstün gelmek amacıyla yapılmakta olan faaliyetlerdir (Yıldıran, 1997). Aynı zamanda spor, insanların mücadele azimlerini kullanarak, başarılı olmak ve kazanmak için, sistem ve düzenli kurallar çerçevesinde yaptıkları bedensel etkinliklerin bütününe spor adı verilmiştir. Başka bir deyişle başarı göstermek ve yenme amacı ile düzenlenmiş, önceden belirlenmiş kurallara dayanmış sistemli hareketlerdir (Biçer, 2007).

Sportif faaliyetlerin tarihsel süreci incelendiğinde doğuşu ve gelişmesi, insanların doğa ile mücadelesiyle başlamıştır ve gelişimini sürdürmüştür. İnsanın doğanın zorlu koşullarında yaşamlarını sürdürebilmesi, beslenebilmesi, korunabilmesi ve barınabilmesi gibi nedenlerle ortaya çıkan eylemler zamanla bazı kural ve amaçsal değişimler göstererek günümüzde sporun temelini oluşturmuştur. Tarihte görülen ilk

sporlar, araçlı ya da araçsız yapılsız, saldırı ve savunma üzerine olduğu görülmektedir yani insanların doğa ile girdiği ölüm kalım savaşlarının zorunlu bedensel eylemlerinden kaynaklanmaktadır (Fişek, 1985).

Sporun ve sportif faaliyetlerin yirminci yüzyıl boyunca varlığının ve popülaritesinin arttığı görülmektedir. Profesyonel sporcular dışında birçok insan sağlıklı bir hayat sürmek amacı ile sportif faaliyetlere katılım gösterirken, profesyonel müsabakalar da geniş izleyici kitlesi tarafından sahalarda ya da basın yolu ile takip edilir hale gelmiştir. Yirmi birinci yüzyıla gelindiğinde önemli bir olgu haline geldiği görülmektedir. Sadece ülkemizde değil dünyanın her yerinde spor, insanların hayatında önemli rol oynamaktadır. Spor, günümüzde kurumlaşarak ekonomiye, eğitime, sosyal yapıya ve uluslar arası diplomatik hale gelmiş ve etki alanı çok büyük boyutlara ulaşmış ve neredeyse herkes spor ile ilgilenir hale gelmiştir (Ekmekçi, 2013).

Yapılan araştırmalar sonucunda zaman içerisinde sporun, toplumların en önemli sosyal etkinliklerinden birisi olduğu görülmektedir. Spor, edebiyat, sanat gibi diğer uğraşlarla kıyaslanamayacak bir hale gelmiştir. Toplumsal kaynaşmanın teşvik edilmesi, serbest zamanın olumlu değerlendirilmesi, ruhi, bedeni ve fiziki anlamda sağlıklı bireylerin yetişmesi için bir araç olarak kullanılmaktadır (Yetim, 2000).

Sporun önemi Türkiye Cumhuriyeti kurucusu Mustafa Kemal Atatürk tarafından vurgulanmış, Türk gençliğini bir alanda birleştirmek istemiş ve bunun bir gereklilik olduğuna inanarak düşüncelerini gerçekleştirmiştir. Türk gençliğini bir arada tutmak ve birleştirici olarak sporun yararlı olacağı düşünülmüştür. “Sağlam Kafa Sağlam Vücutta bulunur” sözünde sporun ve sporcunun önemini vurgulamıştır. Cumhuriyetimizin ilanından önceki günlerde hazırlanmış olan Milli Eğitim programında Beden Eğitimi ve Spor dersinin okutulması şartını koydurmuş ve Milli Eğitim programlarında yer alması için 1923 senesinde emir vermiştir. Beden Eğitimi öğretmeni yetiştirilebilmesi için okulların açılması, kursların düzenlenmesini istemiş ve Avrupa’da Beden Eğitimi öğrenimi gerçekleştirmiş olan Ali Sami Yen Beyi görevlendirmiştir (Erbaşan, 1992).

1.1. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE FUTBOLUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türk Dil Kurumu’nun tanımına bakıldığında futbol; “Topa, ayak veya kafa vuruşu ile karşı takımın kalesine sokmaya dayanan on birer kişiden oluşan iki takım

arasında oynanmakta olan ayak topu, top oyunu” olarak açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük). Aynı zamanda futbol iki ayrı takımdan oluşan oyuncuların futbol oyun kuralları belirlenmiş sınırlı bir sahada sonucunun kalelere atılan gollerle belirlendiği kalecilerin elleri hariç vücudun her yeri kullanılarak oynandığı bir spor olarakta açıklanmaktadır (Ekblorn, 1994).

Geçmişten günümüze kadar oynanmış olarak bilinen birçok top oyunları olduğu bilinmektedir. Ancak top oyunları arasında akıllara ilk gelen futbol olmaktadır. Futbol’un ilk olarak nerede ve ne zaman oynandığı bilinmemektedir (Öğretici ve Karcılılar 2005).

Şekil 1: M.Ö. 265 yıllarında Cuju oyunu oynayan Çinliler

İnsanların futbol denince akıllarına gelen ilk ülke İngiltere’dir ve futbolun anavatanı olarak İngiltere’yi bilmektedirler. Fakat yapılan çalışmalarda, futbol oyununun geçmişte birçok toplum (Türk, Kore, Japon ve Çin) tarafından farklı şekillerde oynanmış olduğu ortaya çıkmıştır. Çin’de M.Ö. 265 yıllarında Jin Hanedanlığı dönemlerinde, askerler savaş yeteneklerini geliştirmek için spor dalları ile ilgilenmişlerdir. Bu spor dallarından biri de günümüzde oynanmakta olan futbol oyununa benzeyen Cuju oyunudur. Jones, Crowther, Riordan gibi birçok araştırmacılar o zamanlarda oynanan Cuju oyununun, günümüzdeki futbolun temellerini oluşturduğunu iddia etmektedirler. Cuju, tekme anlamına gelemekte olan Cu ve top anlamında olan Ju’dan üretilmiştir. Çin askerlerinin el kitabında Tsu Chu’nun, askerlerin fiziki eğitimlerinde kullanıldığından bahsedilmektedir. Bu oyunun zaman içerisinde gelişim gösterdiği görülmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda oynanmış olan bu oyunların hepsinin askeri eğitimin bir parçası olarak uygulanmakta olduğu görülmektedir (Armstrong ve Giulianotti, 1999).

Futbol oyununun günümüzedekine benzer halinin başlangıcı 1863 yılı olarak kabul edilmektedir. İngiltere’nin başkenti olan Londra’da Galler, İskoçya, İngiltere ve İrlanda ülkelerinin Futbol Federasyonları bir araya gelmiş ve modern futbol

kurallarının temelini atmış olan “Football Association” (Futbol Federasyonu) kurmuşlardır ve böylece futbol oyununun sistematik bir hal almasını sağlamışlardır. İngiltere’de federasyonun kurulması ile birlikte 19.yy. süresince Avrupa’da birçok ülkelerde futbol takımları kurulmuş ve federasyonlar oluşturulmaya başlanmıştır. 1904 yılında ise yedi ülke federasyonları tarafından Paris’te “FIFA” (Dünya Futbol Federasyonları Birliği) ve 1954 yılında “UEFA” (Avrupa Futbol Federasyonları Birliği) kurulmuştur. Türk futbolunda profesyonellik ise 24 Eylül 1951 yılında kabul edilmiş olup yeni bir dönem başlamıştır (Demir, 2015).

Her ne kadar futbol oyununu İngilizler icat etmese de, modern futbolun yapı taşlarını oluşturmuş ve aynı zamanda dünya çapında yayılmasına büyük katkılarda bulunmuşlardır. İngiltere’de federasyonun kurulması ile birlikte 19.yy. Süresince Avrupa’da birçok ülkelerde futbol takımları kurulmuş ve federasyonlar oluşturulmaya başlanmıştır. İlk futbol federasyonunun kurulmasından sonra düzenli olarak oynanan müsabakaların başladığı görülmektedir. İngiltere’de ilk olarak 1872 yılında düzenlenmiş olan FA Cup (Federasyon Kupası) dünyanın devam etmekte olan en eski futbol organizasyonu olarak bilinmektedir. Topun şekli 1841 yılında küre olarak kabul edilmiştir. “Cambridge Kuralları” adı altında 1848 yılında oyun kuralları birleştirilmiştir. İlk futbol kulübü 1855 yılında Sheffield kurulmuştur (Szymanski, 2006).

Türk toplumu incelendiğinde ise, tepük adlı bir oyunun, Orta Asya’da oynandığı Kaşgarlı Mahmut’un Divan-ı Lügati-t Türk eserinden anlamaktayız. Eserde, “ Kurşun eritilerek oval şeklinde kalıplara dökülen ve üzerinde keçi kılı bulunan, keçeye ya da başka bir şeye sarılarak elde edilen büyük topla, ayakla teperek oynanır” denmektedir. Tarihi Timur adlı eserde Timur döneminde ise Türklerin havayla doldurmuş kuzu derisinden yaptıkları top ile oynadıkları söz edilmektedir. Bu eserde, topa el ile değmenin, saha çizgilerinden çıkarmanın yasak olduğu belirtilmektedir. Eski Türkler tarafından oynanılan tepük adlı oyun ile günümüzde oynanılan futbol oyunu arasında benzerlik çok büyüktür. Türklerin oynadıkları tepük adlı top oyunu bugünlerde dünyanın ilgi duyduğu futbol oyununa dönmüştür (Yıldıran, 1997).

Ülkemizde kurulan ilk futbol takımı, karma bir takım olarak İzmir’de kurulmuştur. 1894 yılında bu futbol takımı, şehirde yaşayan La Fontaine ailesi tarafından, diğer İngiltere vatandaşları ile birlikte kurdukları “ Bournabar Football and Rugby Clup”dür. 1990 yılında, İzmir’de Rum aileler, Panionios adlı futbol kulübünü kurmuşlardır. Sonrasında yine Rum vatandaşları tarafından kurulan Apollon futbol

kulübü ve Ermeni ailelerin kurmuş oldukları Pelops futbol kulübü izlemiştir. İzmir’de kurulan bu karma takım ile 1897 yılında İstanbul’da kurulan karma bir takım İstanbul’da maç yapmış ve bu maç ülkemizde oynanan ilk futbol müsabakası olarak kayıtlara geçmiştir. İzmir’de kurulan ilk Türk futbol kulübü: 1912 yılında Karşıyaka ve 1914 yılında kurulan Altay futbol kulüpleri olmuştur. 1923 yılında Altınordu ve 1925 yılında Göztepe bu kulüpleri izlemiştir (Somali,1989).

Bu karma takımlar dışında, Türkiye’de kurulan ilk Türk futbol kulübü ise 1901 yılında “Black Stocking”(Kara Çoraplılar) takımıdır. Bu takımda oynayan bütün futbolcular Türk’tür. Bu dönemlerde sportif faaliyetler, Sultan Abdülhamit yönetiminin ve halkın ilgisinin çekmiştir. Türk futbol kulüpleri kurulmaya başlandı. 1905 senesinde “Mekteb’i Sultan” 10’ncu sınıf öğrencileri “Galatasaray” kulübünü kurmuşlardır. Galatasaray 1906-1907 futbol sezonunda İstanbul Ligne katılmış ve müsabakalara çıkmıştır. Kadıköylü gençler 1907 yılında Fenerbahçe futbol kulübünü kurmuş 1909-1910 futbol sezonunda liglere katılmıştır. 1908 senesinde Beykoz ve Vefa futbol kulüpleri kurulmuştur. Galatasaray, İstanbul Lig şampiyonluğunu kazanarak yabancı takımların üstünlüğüne son vermiştir. 1911 yılında Macaristan Klotzvar takımı ülkemize futbol müsabakası yapmak için gelen ilk futbol kulübüdür. Bu müsabaka Galatasaray’ın 4-2 üstünlüğü ile tamamlanmıştır (Özmaden, 1999).

1920 yılında TBMM’nin açılmasıyla, hem futbol hem de Türk sporu adına önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1923 yılında ilk spor teşkilatı olan Türkiye İdman Cemiyeti ve Türkiye Futbol Federasyonu Yusuf Ziya Öniş başkanlığında kurulmuştur ve yabancı takımların faaliyetlerine, Cumhuriyetin ardından son verilmiştir. Türkiye Futbol Federasyonunun kurulmasından kısa bir süre sonra 21 Mayıs 1923 yılında Türkiye FIFA’nın 26’ncı üyesi olarak kayıtlara geçmiştir. İlk Türk milli takımı 1923 yılında oluşturulmuştur. 26 Ekim 1923 tarihinde Türkiye ile Romanya arasında ilk milli müsabaka oynanmıştır. Bu müsabaka 2-2 berabere bitmiştir. 1924 yılında Sovyetler Birliği- Türkiye müsabakasını yöneten Hamdi Emin Çağ, bir milli müsabakada görev yapan ilk Türk hakemi olmuştur. 1959 yılında 16 takımın katılımı ile “Milli Lig” adında Türkiye Lig’i kurulmuştur. Kurulan bu ligde İstanbul’dan 8 takım, İzmir ve Ankara’dan 4’er takımın katılımlarıyla ilk lig müsabakasına başlanmıştır. İlk profesyonel lig şampiyonu Fenerbahçe spor kulübü olmuştur. 1963-1964 futbol sezonunda Türkiye 2.Lig, 1967- 1968 futbol sezonunda ise Türkiye 3.Lig kurulmuştur (Türkiye Futbol Federasyonu , 2020).

Böylesine etkili bir spor branşı olan futbol, sadece bir spor branşı olmaktan çıkarmış ayrı bir kazanç sektörü haline de getirmiş bulunmaktadır. Futbol sanayisi, sektörün en değerli ürünü olan futbol taraftarlarının da ortaya çıkarmıştır. Taraftarlar tutmuş oldukları takım için yaşadığı şehirden bir başka şehire, ülkesinden başka ülkeye dolaşmakta, evinde taraftarı olduğu futbol takımının eşyaları ile süslemekte, çocuğuna futbolcunun formasını giydirmektedir. Böylelikle futbol taraftarları, politik, ekonomik, teknolojik ve toplumsal olarak üretilmiş değerli bir ürün haline gelmiş bulunmaktadır. Bunlarla beraber, futbol olgusu fanatizmi doğurmuştur. Kazanan takımın çok kazanç sağladığı, kaybeden takımın ise çok kaybettiği bir ortam oluşmuştur. Sürekli her müsabakayı kazanmak gibi beklentisi ve uğraşı olanlar için futbol böylelikle bir oyun olmaktan çıkmış bir yaşam kavgası haline gelmiştir (Doğar, 2006).

Günümüzde ise , ülkelerin dış ve iç turizmine, sosyo-ekonomik politikasın hız ve canlılık kazandırabilen, insanları ve toplumları birbirine uzaklaştırabilen veya yakınlaştırabilmektedir. Müsabakaların oynandığı lokasyonda halk tarafından kazanç yolu durumuna gelmiştir de denilmektedir. Müsabakaların oynandığı saat ve tarihlerde ulusal televizyon ve radyo saatinde değişikliklere gidilebilmekte hatta, maçların oynandığı zamanlarda toplumun yaşam şekli bile değişebilmektedir. Dünya futbol şampiyonaları sırasında, ülkelerin maçlarını televizyondan takip etmek isteyen taraftarlar nedeniyle sokaklar boşalmakta, kamu ve özel kuruluşlarında işlere ara verilebilmektedir (Acar, 2013).

Günümüzde bu denli gelişen, yayılan ve apayrı ilgi odağı haline gelen futbol olgusu, artık okullaşma gereğini de ortaya koymuştur. Çeşitli dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de futbol, okul programlarında, profesyonel kulüplerin alt yapılarında ders olarak verilmektedir. Son yıllarda, şirketleşmeye de giden büyük finansmana sahip futbol kulüplerimizin bünyesinde kurulan futbol okullarında üst düzeyde eğitim ve öğretimi de verilmektedir (Baltaş, 2017).

1.2. TEKNOLOJİ

Teknoloji, daha kolay, daha verimli, daha iyi ve daha ekonomik yapma işidir. Teknoloji terimi Yunanca “beceri” ya da “sanat” anlamına gelen “ tekhnê ” ve “ çalışma alanı ” anlamına gelen “ logia ” sözcüklerinden türemiştir. Sözcük İngilizcede 17.yüzyılda ortaya çıkmıştır. Sözcük ilk yıllarda sanatın uygulanması anlamında kullanılmıştır. Yirminci yüzyılın ortalarına gelindiğinde sözcüğün anlamı

değişmiş insanların çevrelerini dönüştürmek için, araştırma yapmaları olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Hickman, 1986).

Teknoloji sürekli bilim ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Günümüzde yaygın olarak bilimsel bilgilerin yaşama geçirilme yöntemleri olarak kullanılmaktadır. Teknolojinin tarihi, ilk basit aletlerin yapımına ulaşmaktadır. Endüstri Devrimi ile modern olarak teknoloji dönemi başlamıştır. Teknolojinin insanlık tarihindeki en fazla gelişmiş olduğu dönem yirminci yüzyılda gerçekleşmiştir. Teknolojik gelişmeler ve yenilikler toplumsal yaşamda birçok alanı değiştirdiği ve etkilendiği düşünülmektedir (Durant, 1989).

Teknolojik ürünler sayesinde daha çok iş daha kısa sürelerde ve daha az iş gücü kullanarak gerçekleştirilebilmektedir. Teknolojik aletler çalışanların zamanlarını daha verimli değerlendirmesin yardımcı olmaktadır. Emek ve zaman tasarrufu sağlamaktadır. Teknolojik aletler sayesinde harcanacak zamanlar daha faydalı işler için değerlendirilerek verim artışı sağlamaktadır (McCarthy ve Wright, 2004).

Teknoloji, gelişmiş bir uygarlık için gerekli görülmektedir. Teknoloji hayatımızın bu kadar büyük bir parçası olduğundan, teknolojinin önemini anlamak; çağa ayak uydurmak ve ilerlemek açısından gereklidir. Eğitimde, iş dünyasında, sağlıkta ve savunmada teknolojinin getirdiği etkiler ile insanlık daha iyi hizmet almaktadır. Teknoloji günümüzde artık hemen herkesin hayatına bir şekilde girmiştir. Geldiğimiz teknoloji çağında gün içerisinde birçok teknolojik cihaz, alet, makine, akıllı telefonlar, bindiğimiz otobüsler, arabalar, televizyon, internet ve daha birçok sayamayacağımız kadar teknolojik aleti kullanmaktayız (Şenel ve Gençoğlu, 2004).

Teknolojik ürünler sayesinde daha çok iş daha kısa sürelerde ve daha az iş gücü kullanarak gerçekleştirilebilmektedir. Teknolojik aletler çalışanların zamanlarını daha verimli değerlendirmesin yardımcı olmaktadır. Emek ve zaman tasarrufu sağlamaktadır. Teknolojik aletler sayesinde harcanacak zamanlar daha faydalı işler için değerlendirilerek verim artışı sağlamaktadır (Ural, 2010).

Teknolojinin son yıllarda nasıl faydalı olduğunu, insanlara neler kazandırdığını anlatabilmek için sayfalar yetersiz kalır. Sadece bilgisayarın ve televizyonun faydaları bile, hayatımıza yapmış olduğu katkıları özetlemeye yeterlidir. Dolaylı ve doğrudan olarak insanlara faydaları olduğu gibi zararları da olmaktadır. Teknoloji sayesinde bilgi alış verişini arttırmış, hayatımızı pratikleştirmiş ve kolaylaştırmıştır. Bunlar teknolojinin yararlarından sadece birkaçıdır. İnsanlar teknolojinin kullanımının artmasıyla tembelleşmiş, hareketsiz ve hazır yaşama alışmışlardır. Eski dönemlerde

lüks olarak görülen aletler, teknolojik ürünlerin gelişmesiyle birlikte ihtiyaç olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Teknoloji, toplumlarda kültürel ve ahlaki sorunların doğmasına sebep olmuş, bazı değerler olumsuz etkilemiş, bazı değerler ise yok edilmiştir. İnsanların günümüzde kullanmış oldukları teknolojik ürünlerin kullanımı artınca sanallaşmış, sosyalleşmeleri engellenmiş ve yüz yüze iletişimleri gün geçtikçe azalmıştır (Hofmann, 2015).

1.2.1 SPORDA TEKNOLOJİ KULLANIMI

İçinde bulunmuş olduğumuz yüzyıl “bilgi çağı” olarak tanımlanmaktadır. Dünyanın her alanında kullanılmakta olan teknolojik ürünler spor alanlarında da kullanılmakta ve gün geçtikçe kullanılmakta olan teknolojik ürünler spor sahalarında artış göstermektedir. Teknoloji alanında yaşanan büyük gelişim ve değişimler spor alanlarını da etkileyerek yeni gelişmeleri ve değişimleri ortaya çıkarmıştır. Fakat sporda teknoloji kullanımı hakkında iki görüş bulunmaktadır. Sporun her dalında gelenekselliğin korunmasını, değişen ve gelişen şartların teknolojiye direnmesi görüşünü savunanlar bir görüşü savunmaktadırlar. Diğer bir görüş ise, teknolojiye uyum sağlanmasını, sporun da yeniliklere açık olup kullanılması gerektiğini savunmaktadırlar (Yücel ve Devecioğlu, 2011).

Yapılan araştırmalar sonucunda teknolojinin sporun hemen hemen her dalında kullanıldığı görülmektedir. Tenis müsabakalarında “Şahin Gözü” teknolojisi kullanılmaktadır. İlk olarak 2006 senesinde grand slam ABD Açık’ta kullanılmıştır. Bilgisayara bağlı olan bu sistem sahanın çevrelerine yerleştirilmiş olan sekiz kameralardan oluşmaktadır. Bilgisayar kameralardan alınan bilgilerle birlikte topun 3 boyutlu hızını ve trajesini hesaplamaktadır. Bilgisayar elde edilen bu görüntüyü istenilen açılardan tekrar oluşturabilme imkanı sunmaktadır. Topun içeride mi ya da dışarıda mı olduğunun kararı verilmektedir. Farklı açılardan elde edilen görüntüler sayesinde kararın objektif olduğu düşünülmektedir. Bu teknolojinin kullanılmaya başlanmasından sonra hakemlerin karar vermelerini kolaylaştırmıştır. Kullanılmakta olan bu teknoloji ile sadece sporcular değil müsabakayı izleyen seyirciler tarafından da topun içeride olup olmadığını görebilmektedirler (Collins ve Evans, 2012).

Tenis branşında kullanılan şahin gözü voleybol, güreş, basketbol ve binicilik branşlarındada kullanılmaktadır. Voleybol branşında topun dışarıda veya içeride olması, sporcuların fileye temaları ve servis kullanırken çizgiye basmaları

durumunda hakemlere kolaylık sunmaktadır. Basketbol branşında hakem, anlık olan pozisyonlarda, masa hakemlerinin önündeki ekrandan pozisyonu izleyip karar vermektedirler. Müsabaka sırasında topun en son hangi oyuncudan sahayı terk ettiğinin ve şu saati konusundaki anlaşmazlıklarda hakem pozisyonu izleyip karar vermektedir. Güreşte de video görüntülerinde yararlanılmaktadır. Antrenörler tarafından hakem kararına itiraz edildiğinde masa ve minder görüntülerini izleyip karar vermektedirler. Binicilik ve atletizm branşlarında ise “Foto Finit” teknolojisi kullanılmaktadır. Kullanılan bu teknoloji sayesinde hangi atın ya da atletin müsabakayı kazandığını belirlemede yardımcı olmaktadır (Bal, 2012).

Teknoloji kullanımı sadece müsabaka sırasında hakem ekibinin karar vermelerini kolaylaştırmaları için değil, sporcuya yararlı olma amacı ile de sporun içine girdiği görülmektedir. Sporcular için üretilmekte olan sportif malzemeler sahaların içine de girmiş ve daha ergonomik olmalarında katkıda bulunulmuştur. Kullanılmaya başlanan yeni sportif malzemelerin yardımı ile yeni rekorlar kırılmıştır. Amatör ve profesyonel her sporcunun sporunu yapabilmesi için oldukça büyük öneme sahip ekipmanlar, gelişen teknolojinin sağladığı en büyük imkanlar arasında yer almaktadır. Örneğin; futbolcuların tekmelikleri, ayak bileklikleri, denge ağırlıklı ayakkabılar, kol bantları ve yüzücüler için hava geçirmeyen mayolar vs. akla gelen her spor dalı için sayısı miktarda kullanılan bu ürünler hem sporcuların sağlığı hem de sporun kusursuza yakın seyri için oldukça gerekli ve önemli malzemelerdir (Da Costa, 2020).

1.2.2. FUTBOLDA TEKNOLOJİ KULLANIMI

Futbol oynanmaya başlandığından bu yana kurallar açısından en az değişikliğe uğramış spor dallarından birisi olduğu düşünülmekte fakat gün geçtikçe teknolojideki büyük değişim futbolda yakından etkilemektedir. Teknoloji futbol müsabakaları içerisinde tarihsel olarak kendisine yer bulmuştur. Sporcuların kramponları, formalar, antrenman teknikleri, futbol topları ve futbola dair hemen her konu teknolojik değişimler ile birlikte bir gelişim ve değişim yaşamıştır. Dünya futbolunun yönetilmesini sürdüren FIFA, futbol oyun kurallarını değiştirirken oyunun doğasını korumaya özen göstermektedir. Futbol oyun kurallarının sık değiştirilmeye başlanması hakem hatalarını arttırmış, endüstrileşen futboldaki kaybedilen ekonomik değerin yüksek olması, futbolun güvenilir ve daha şeffaf bir hale getirme isteği, hakemlere müsabaka sırasında teknolojik destek sağlanması gerektiği sonucu ortaya

çıkarmıştır. FIFA, futbolda teknoloji kullanımına karşı çıksada, müsabakaların sorunsuz bir şekilde yönetilebilmesi, hata oranların azaltılması için teknolojinin futbolun içine girmesi gerektiğinin farkına varmıştır (Boyle ve Hannes, 2004).

Teknolojideki gelişmeler futbolda yenilemekte ve geliştirmektedir. Bir çok ülke futbol müsabakalarında kullanılmak üzere teknolojik sistemler oluşturmaktadır. Futbol topu üretimi için firmalar araştırma geliştirme grupları ve laboratuvarlar oluşturmakta, endüstri mühendisleri ise inovatif ürünler geliştirmek için çalışmalar da bulunmaktadır. Futbol formalarının üretiminde Nanoteknolojiden yararlanılmakta, futbolcuların ve hakemlerin kullandıkları kramponlar son teknolojide üretilmektedir. Müsabakalarda hakemlerin kullandıkları düdükler, bayraklar, kulaklıklar teknoloji ürünü olarak sergilenmektedir (Devecioğlu ve Altıngül, 2011).

Futbolda profesyonelleşme ile birlikte futbol kulüpleri, futbolcular, yöneticiler ve futbol sahaları da değişmiştir. Paranın ön planda olduğu bu yeni süreçte, hayatın her bölümünde yaşanmakta olan metalaşma, spora ait yargıların ve değerlerin yeniden yapılanmasına neden olmuştur. Futbol kulüpleri anonim şirket gibi yönetilmeye başlanmış, borsada işlem görmekte olan işletme haline dönmüşlerdir. Başarı elde etme isteği ve kazanma kültürü sportif değerlerin önüne geçmiştir. Kazanma ve kulüp başarısı elde etme arzusu ve yeni medyanın ve teknolojinin gelişimi, en fazla takip edilmekte olan futbolun, teknolojiyi de kullanması gereği ortaya çıkmıştır. Özellikle saha içerisinde kullanılan teknolojiler ile birlikte, 1966 Dünya Kupası final müsabakasındaki “Top çizgiyi geçti mi?” tartışmaları hala devam ederken, bu tarz hakem hatalarının önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Futbol sahasının dışında analizler, antrenman modelleri ve futbolcular da teknolojiden etkilenmişlerdir (Demir ve Talimciler, 2015).

Futbol müsabakalarını yöneten hakemlerin teknoloji ile ilk tanışmaları sinyalli bayrak kullanımı ile başlamıştır. 2000-2001 futbol sezonunda görev yapmakta olan bütün yardımcı hakemler sinyalli bayrakları kullanmaya başlamışlardır. Müsabakalarda kullanılan bu bayraklar özellikle ofsayt pozisyonlarında, müsabakanın hakemlerini rahatlatmış ve olumsuz durumlara düşmekten kurtarıp hakemlerin yönetimlerine katkı sağlamıştır. Kullanılmaya başlanan sinyalli bayrakların olumlu yönleri görülmeye başladıktan sonra hakemlerin arasındaki koordinasyonunu arttırmak ve daha verimli müsabaka yönetmelerini sağlamak amacıyla telsiz iletişim sistemi olan kulaklık sistemine geçilmiştir. 2003 senesinde Fransa’da oynanan “FIFA Konfederasyon Kupası”nda ilk defa kulaklık sistemi kullanılmıştır. 2004 yılında

“telsiz iletişim sistemi” adı ile futbol oyun kuralları kitabına IFAB (Uluslararası Futbol Birliği) tarafından dahil edilmiştir (Gonzalez, 2005).

Günümüzde futbol müsabakalarını yöneten hakemler birbirleri arasında iletişim kurabilmeleri için telsiz sistemi ve bipli bayrak kullanmaktadırlar. Telsiz sistemi müsabakayı yöneten hakemlerin kendi aralarında sözlü olarak iletişim kurmalarını ve pozisyonu yüz yüze gelmeden yorumlarına imkan tanımaktadır. Bipli bayrak teknolojisini yardımcı hakemler kullanmaktadırlar. Kullanılmakta olan bu bayrakların içerisinde bulunan elektronik sinyaller müsabaka hakeminin kolunda bulunan titreşim bandını çalıştırarak hakeme uyarı göndermektedir. Bu teknoloji sayesinde oluşan ofsayt ve faul pozisyonalarında bayrağın havaya kaldırılmasına gerek duyulmadan karar verilebilmektedir. Böylelikle hakemlerin teknolojik gelişmeler ile girmiş oldukları etkileşim süreci içerisinde müsabakaların yönetimine dair yeni iletişim süreçleri yarattığı fark edilmiştir (Yetim ve Cengiz, 2010).

Telsiz iletişim sistemi ve sinyalli bayrak sisteminden sonra 2012 yılında Japonya’da düzenlenmiş olan “Kulüpler Dünya Kupası”nda “Kale Çizgisi Teknolojisi” ilk kez denenmiş ve başarılı sonuçlar alınmıştır. Kale Çizgisi Teknolojisi, gol olup olmadığının doğrulanması amacı ile kullanılmaktadır. Topa elektronik devreler yerleştirilip, kale çizgisine ve paralelindeki kale direklerine manyetik sensörler entegre edilip kullanılan bir teknolojidir. Futbol oyun kuralları kitabına göre gol olması için bir topun tamamının çizgiyi geçmesi gerekmektedir. Topun tamamı çizgiyi geçtiğinde 1 saniye içerisinde hakemin saatine gol uyarısı gitmektedir. Böylelikle yardımcı hakemler için bu teknoloji olumlu olmuştur (Ryall, 2012).

Günümüzde son yıllarda gerçekleşen çok büyük oyun kuralları değişiklikleri ile artan hakem hatalarından dolayı artık sadece futbol oynamak, izlemek ve haz almanın değil, başarmanın ve kazanmanın ön planda olduğu futbol oyununda teknoloji kullanımı tartışmaları alevlenmiştir. 2010 yılı Dünya Kupası’nda Almanya ve İngiltere arasında oynanan müsabakada “top çizginin içinde mi? yoksa dışında mı?” tartışması yaşanmış, hakem pozisyonu gol olarak değerlendirmemiş ve futbolda teknoloji kullanımı tartışmaları yeniden doğmuş ve ciddi şekilde düşünölmeye, hayata geçirmek için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Demir, 2015).

1.3. PAYDAŞ KAVRAMI

Paydaş kavramı ilk olarak, Edward Freeman’ın (1984) *Strategic Management: A Stakeholder Approach* kitabında kullanılmış ve Freeman’ın yapmış olduğu paydaş tanımı çoğunluk tarafından kabul görmüştür. Freeman’a (1984) göre paydaş tanımı; “organizasyonların başarılarını etkileyen ya da başarısızlıklardan etkilenen bir kişi veya gruptur” (Key, 1999).

Organizasyonlarda bi veya birden fazla paya sahip olan birey veya gruba paydaş adı verilmektedir. Paydaşlar, işletme uygulamalarından, kararlarından, politikalarından veya faaliyetlerinden etkilenebildiği gibi aynı zamanda bunları etkileyebilmektedirler. Pay kavramı incelendiğinde, paydaş kavramını daha net anlayabilmekteyiz. Pay, bir girişimden hisse veya çıkardır. Pay aynı zamanda bir hak olarak görülmektedir (Carroll, Archie ve Buchholtz, 2000).

Paydaşlar çeşitli biçimlere göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalardan ilki paydaşlar iç ve dış olmak üzere ikiye ayrılmış olan yaklaşımdır. İç paydaşlar; Kurum ya da kuruluştan etkilenen veya etkileyen kuruluş içindeki grup ya da kişidir. Dış paydaşlar ise; Kurum ya da kuruluştan etkilenen veya kuruluşu etkileyen kuruluş dışındaki kimselerdir (Özalp, 2001).

1.3.1 SPOR PAYDAŞLARI

Yapılan paydaş kavramları incelendiğinde spor paydaşları; müsabakalar ile ilgisi olan, dolaylı ya da doğrudan etkilenen ya da etkileyen grup, kurum ya da kişilerdir olarak açıklayabilmekteyiz. İlgili kavramlarla yapılan literatür taraması sonucunda böyle bir kavramın bulunduğu fakat herhangi bir kurum ya da kuruluş ismi belirtilmediği gözlemlenmiştir.

1.3.2. FUTBOL BRANŞINDAKİ PAYDAŞLAR

Toplumlari barıştıran, birleştiren ilişkilerin devamlılığını sağlayan spor kulüpleri, antrenörler, idareciler, medya kuruluşları, taraftarlar ve hakemlerden oluşan paydaşlardan meydana gelmektedir. Toplumlarda, çatışmaları durduran, sosyal ve barışı sağlayan mekanizmalar mevcuttur. Spor müsabakalarında bu rolü hakemler üstlenmektedir. Hakem, müsabakalarda sportif çatışmayı engelleyen, adaleti ve barışı

sağlayan durumdadır. Çünkü, hakemin verdiği her karar, müsabakanın sonucu üzerinde etkili olmaktadır. Sonuç üzerinde bu kadar etkisi olan hakemler müsabaka süresince verdikleri kararlar sonucunda bazen büyük eleştiriler, bazen de övgüler almaktadırlar (Yenigün, 1997).

Futbol kulüplerinin iç ve dış çevrelerindeki unsurlar kulüplerin paydaşları olarak değerlendirilebilir. Futbol kulüplerinin temel paydaşları; Finansal kuruluşlar, taraftarlar, yerel yönetimler, kulüp üyeleri, sponsorlar, topluluklar, finansal kuruluşlar, uluslararası ve ulusal yasa koyucular olarak belirtilebilmektedir. Futbol kulüplerinin müşterileri konumunda bulunan taraflar anahtar paydaşlar olarak ele alınmaktadır ve kulüp- taraftar iletişiminin yönetilebilmesi temel zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Katırcı ve Uztuğ, 2009).

Futbol müsabakalarında görev yapan, müsabakayı takip eden ya da müsabaka ile ilgisi olan kişiler paydaş olarak kabul edilmektedir. Her futbol müsabakalarında ülkenin Futbol Federasyonu tarafından tam yetki ile görevlendirilmiş temsilciler bulunmaktadır. Temsilciler saha içerisindeki en yetkili kişi olarak orada görev yapmaktadır çünkü temsilcinin oradaki görevi Türkiye Futbol Federasyon başkanını temsil etmektedirler. Müsabakayı yöneten hakemler, hakemlerin müsabaka performansına göre değerlendirip puan veren gözlemciler, futbol kulüplerinin başkanları ve diğer yöneticileri, futbol oyununu oynayan futbolcular, futbolcuların gelişimlerini takip eden ve taktik- mental hazırlıklarını yapan teknik direktör ve antrenör ekibi ve taraftarlar iç paydaşlar olarak değerlendirilmektedir. Dış paydaşlar olarak ise saha komisleri, sağlık görevlileri, güvenlik görevlileri olarak belirtilmiştir (TFF, 2020).

1.3.2.1. Gözlemci

Futbol müsabakalarında Merkez Hakem Kurulu tarafından görevlendirilmiş gözlemciler bulunmaktadır. Gözlemcilerin görevleri, müsabaka sırasında maçı yöneten hakemlerin performansını değerlendirmektedirler. Gözlemciler eskiden hakemlik yapmış kişilerden oluşmaktadır. Gözlemciler müsabaka sonrasında hakemlerin müsabaka sırasındaki performanslarına göre not verip Merkez Hakem Kuruluna rapor olarak iletmektedirler. Gözlemcilerin verdiği notlara göre hakemler kurul tarafından değerlendirilmektedir (TFF, 2020).

Üst Klasman Gözlecisi (ÜKG), Klasman Gözlemcisi (KG), Bölgesel Gözlemci (BG) ve İl Gözlemcisi (İG) olarak klasmanlara ayrılmışlardır (TFF, 2020).

1.3.2.2. Federasyon Temsilcisi

Temsilciler görevli oldukları müsabakalarda; Federasyon adına stadyum dışarısında ve saha içerisinde müsabaka öncesinde, sırasında veya sonrasında organizasyon talimatlarına uygun işleyiş bakımından denetlemekle ve durumu Federasyon'a raporlamakla görevlidirler. Her futbol müsabakalarında ülkenin Futbol Federasyonu tarafından tam yetki ile görevlendirilmiş temsilciler bulunmaktadır. Temsilciler Futbol Federasyon başkanını temsilen müsabakalarda görev yapmaktadır. Temsilcilerin hazırladıkları raporlar, müsabaka hakkında gerçekleştirilen disiplin soruşturmalarında kaynaklık eden resmi evrak olarak kabul edilmektedir. Klasman Temsilcisi (KT), Federasyon Güvenlik ve Akreditasyon Temsilcisi (FGAT), Üst Klasman Temsilcisi (ÜKT) ve olarak klasmanlara ayrılmaktadırlar (TFF, 2020).

Temsilciler, futbol kulüplerinin arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları çözüme bağlamakla görevlidirler. Müsabaka süresince tribünler ya da yöneticiler arasında gerçekleşen olumsuz durumları raporlayarak federasyona iletmektedirler (TFF, 2020).

1.3.2.3. Futbolcu

Futbol oyunu en basit tanımı ile topu ayak veya kafa vuruşları ile rakip takımının koruduğu kaleye sokma kuralına dayanan ve iki takımın on birer kişi ile mücadele ettiği oyundur. Futbolcu ise bu işi yapmak ile yükümlü kimsedir (Türk Dil Kurumu, 2020).

Başka bir deyişle futbol oyuncularını teknik direktörün vermiş olduğu görevleri yerine getirmek, düzenli bir yaşam sürmek, maça konsantre olmak, sağlığına dikkat etmek ve antrenmanlara katılmak futbol oynayan kişilerin asli görevleridir (Ulukan, 2006).

Günümüzde siyasi ve ekonomik olarak büyük önem kazanmış olan spor, her yönü ile hayatımızda önemli bir yere sahip olmuştur. Diğer spor branşlarına göre bir adım önce olan futbol başta olmak üzere, sporculara, spor kulüplerine ve medyaya önemli maddi kazanç kaynağı olduğu görülmektedir. Sporun bu şekilde para kazandıran bir

aktivite olması, sportif faaliyetleri meslek haline getiren kişileri ortaya çıkarmıştır (Aksoy, 2010).

Her bir futbolcunun saha içerisinde ayrı görevleri vardır. Bu görevler futbolcunun oynadığı pozisyonlara ve görevlerine göre isimlendirilmiştir. Kaleci, ceza alanı içerisinde kaleye topun girmesini engelleyen, topu elle tutabilen ve diğer takım arkadaşlarından farklı renk forma giyen oyunculardır. Bek, takımların savunma alanında sağ ve sol kenarlarda görev yapan, savunmadan kazandığı topu ileriye taşıyan ve rakip takımı karşılama görevini gerçekleştiren oyunculardır. Stoper, takımların savunma alanının ortasında görev yaparlar. Takımının oynadığı taktik ve dizilişe göre bazen tek bazen de iki kişi görev yapabilirler. Rakip takım oyuncularının kaleye doğru gitmesini engelleme görevini gerçekleştiren oyunculardır. Libero, takımının müsabaka sırasında diziliş ve taktiğine göre savunma alanında kalecinin önünde oynayan, topu rakip takım oyuncularından kazanıp hücum hattına taşıma görevini gerçekleştiren sporuculardır. Orta Saha, takımların, genellikle orta saha kısmında oynayan, defans ve hücum arasındaki dengeyi sağlayan, pas bağlantısı kuran, gerektiğinde savunma, gerektiğinde hücum eden oyunculardır. Forvet, rakip takımın kalesine gol atmak için görevlendirilmiş, rakip takımın kalesine en yakın pozisyonda görev alan, asıl amacı gol atmak olan oyunculardır (Wikipedi, 2020).

1.3.2.4. Teknik Direktör

Spor takımının ya da bir sporcunun stratejilerini ve kişisel gelişimlerini takip ederek bir amaç için görev yapan kişilerdir (Terry, 1991).

Aynı zamanda teknik direktörler, sözleşmeli olarak bir futbol takımının antrenman programını hazırlayan, müsabaka kurallarına göre taktik, teknik, moral ve kondisyon yönünde futbolcuları müsabakalara hazırlatan veya hazırlayan kişilerdir (Konter, 1996).

Her spor dalında (V) kademe olmak üzere sınıflandırılmışlardır. I. Kademe lisansa sahip kişiler yardımcı antrenör, II. Kademe lisansa sahip kişiler Antrenör, III. Kademe lisansa sahip kişiler Kıdemli Antrenör, IV. Kademe lisansa sahip kişiler Başantrenör ve V. Kademe lisansa sahip kişiler ise Teknik Direktör olarak kulüplerde görev yapmaktadırlar (Erdoğan ve Akalan, 2011).

Teknik direktörlük stresli ve sıkıntılı bir meslektir. Birlikte çalışılan sporcuların özel hayatları ile teknik direktörü ilgilendirmektedir. Takımı veya sporcuyu başarıya

ulaştırmak için onları motive etmeli, tek tek ilgilenmeli ve müsabakalara hazırlamakla görevlidir. Bu müsabakalarda başarıya ulaşmak için antrenmanlar düzenlemeli ve antrenmanların şiddetini, düzeyinin iyi ayarlanması gerekmektedir. Teknik direktörler futbol kamuoyunda sıklıkla gündemlerde yer alan konulardan birisidir. Futbol kulüplerinin gelirleri son yıllarda çok artış göstermektedir. Her futbol kulübü bu pastadan fazla pay alabilmek için başarılı olma çabası göstermektedir. Bunun sonucunda başarıya endeksli futbol kültürü meydana gelmiştir. Bu durum, futbolcularda, kulüp yöneticilerinde ve özellikle teknik sorumlulularda büyük bir baskı oluşturmaktadır. Başarısızlık durumların da fatura, çoğu zaman antrenörlere kesilmekte, teknik sorumlular istifa etmeye zorlanmakta ya da yöneticiler tarafından kovulmaktadırlar (Gündüz ve Kayhan, 2017).

1.3.2.5. Basın Mensupları

Basın mensupları futbol branşında önemli paydaş olarak görülmektedir. Spor ile ilgili ilk haber Amerika’da 5 Mayıs 1733 yılında, İngiltere’de yapılan bir boks müsabakası Boston Gazette’de yayınlanmıştır. Spor alanında düzenli olarak haber yapan ilk gazete ise yine Amerika’da 1819 senesinde yayın hayatına başlayan The American Farmer gazetesidir. Genellikle spor felsefesi hakkında makaleler yayımlanmıştır. İngiltere’de ilk spor haberlerini yayımlayan gazete 1838 yılında Sporting Life gazetesidir (McPherson, 1989).

Türk basınında ilk spor haberi 1891 yılında yayınlandı. Bir fikir ve edebiyat dergisi olan Servet-i Fünun dergisinde Ali Ferruh Bey “eskrim” branşını anlattığı yazdı ilk yayın olmuştur. Spor ile ilgili ilk kitap ise yine 1891 yılında Galatasaray Lisesi (Mekteb-i Sultan) beden eğitimi ve spor öğretmenlerinden olan Faik stnidman Riyaziyyat-ı Bedeniye adında yazmıştır. Gündelik basında ülkemizde yayınlanan ilk spor yazısı 30 Mart 1895 yılında yazılmıştır. Selanik’te Yeni Asır gazetesinde konusunun İngiltere’de gerçekleşen bisiklet ve at müsabakalarının anlatıldığı “Yeni bir müsabaka” başlığında yayınlanmıştır (Güler ve Demir, 1995).

Basın mensupları, medya sektöründe haber değeri taşıyan olaylarla ilgili belgeleri ve bilgi toplayan, gündemi takip eden ve haber yazan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Spor alanlarında yaşanan gelişmeleri kitlelere aktarma görevini yerine getirmekte olan basın mensupları, günümüzde sporun en önemli unsuru haline gelmiş, tamamlayıcısı ve

ayrılmaz bir parçası olmuştur. Medya, spor gündeminden konuları işledikçe ve spor olaylarını gündeme getirence karşılıklı bir yükseliş yaşanmıştır (Balcı, 2010).

Spor medyası, dünyanın her yerinde kendine has özgün bir yapıya sahiptir. Haberlerin hayatın gerçekliği dışında genelde rekreatif, sağlık, eğlence gibi amaçlarla gerçekleşen “sportif oyunlar” olması, spor medyalarında farklı konuma oturtmaktadır. Bu yüzden spor medyası tarafından “daha az ciddi” gazetecilik alanı olarak değerlendirilmektedir. İngiltere’de spor gazeteciliği, geleneksel gazeteci hiyerarşisinde “yumuşak” ve “özensiz gazetecilik” haberleriyle eleştirilmekte ve “oyuncak bölümü” olarak değerlendirilmektedir (Özsoy, 2012).

Gazeteciliğin ve spor gazeteciliğinin etik kuralları bulunmaktadır. Bu etik kurallardan en önemlisi gazetecilerin haberlerinde tarafsız olmaları gerektiğidir. Tarafsızlık medya organları için her alanda kesinlikle uyulması gereken bir ilkedir. Spor medyasında tarafsızlık, yorum ve haberlerde bir futbol kulübünün aleyhine veya lehine tavır takınmamak yani objektif olmayı anlatmaktadır. Spor medyasında etik ilkeler içinde tarafsızlık gibi yazılı bir unsur bulunmamaktadır. Etik kurallarına uymayan basın mensupları içinde bir yaptırım söz konusu değildir. Basın mensuplarının sabit çalışma ortamları yoktur. Haberleri toplama aşamasında genellikle olay yerlerinde, basın toplantılarında yani işyeri dışında haber toplama işlerini yaparlar. Haberleri yazma aşamasında ise masa başında bulunurlar. Belirli çalışma saatleri yoktur. Günün her saatinde ve hava şartlarında çalışmak zorunda kalabilirler. Çalışma ortamları stresli ve hareketlidir. Haber kaynağı ve niteliği olabilecek herkesle iletişim kurmaktadır (Yeşil, 2014).

1.3.2.6. Taraftarlar

Literatürde stadyum, uluslararası kurallar çerçevesinde inşa edilmiş bir futsal sahası etrafında atletizm kurallarına uygun şekilde atletizm pisti bulunan ve bu alanları çevreleyen seyircilerin olduğu alanlardır. Bu alanda gerçekleştirilen spor müsabakalarını yerinden takip eden veya herhangi bir alandan müsabakayı takip eden seyirciler taraftar olarak adlandırılmaktadır. Tribün tuttuğu takıma gönül vermiş seyirciler için önemli bir yere sahiptir ve takımlarını desteklemek için kendi aralarında oluşturdukları tribün toplulukları bulunmaktadır (Çiftçi, 1999).

Futbol oyununu, Osmanlı topraklarında ilk defa ülkemize yerleşmiş yabancı insanlar tarafından ve gayrimüslimler tarafından oynandığı bilinmektedir. İdari ve

sosyal bakımdan ülke başkenti İstanbul'a uzak iki şehir, İzmir ve Selanik'te oynanmış ve bu oyunun ilk taraftarları bu şehirlerde ortaya çıkmıştır. 1875 yılında Selanik'te ve 1877 yıllarında ise İzmir'de hafta sonlarında ve yaz akşamlarında en büyük eğlence futbol müsabakaları olmuştur (Taşgın, 2000).

Ülkemizde her spor kulübünün taraftar toplulukları bulunmaktadır. Bu kişiler müsabaka zamanında bir araya gelerek gönül verdikleri takımları müsabaka zamanında veya günlük hayatlarında desteklemektedirler. Ülkemizde popüler futbol kulüpleri olan Beşiktaş J.K. taraftarlarının “Çarşı” adını verdikleri, Galatasaray A.Ş. taraftarlarının “UltrAslan”, Fenerbahçe taraftarlarının “GFB” adını verdikleri taraftar toplulukları mevcuttur. Bu grupları yöneten kişiye tribün lideri denmektedir (Dener ve Özmen, 2009).

1.3.2.7. Saha Komiseri

Türkiye Futbol Saha Komiserleri Derneği üyesi kişilerdir. Saha komiseri, hakeme yardımcı olmak amacı ile sahada bulunmaktadır. Profesyonel müsabakalardan en az iki saat önce, amatör müsabakalardan ise en az bir saat önce sahada hazır şekilde bulunmaları gerekmektedir (TFF, 2020).

Saha komiserlerinin görevleri stad içindeki koridorlarda, oyun sahasını belirleyen çizgilerin ertafında oturmadan yapmaktadırlar. Asıl görevi, her türlü idare önemleri ve oluşabilecek güvenlik önemlerini almaktır. Müsabakadan önce ve sonra müsabaka hakemlerinin sağlıklı şekilde soyunma odalarına giriş ve çıkışlarını sağlamak üzere emniyet tedbirleri almaktadırlar. Sahanın durumunu, doktorun, ambulansın ve sağlık memurunun hazır olduğunu, takımların sağlık tedbirlerini, oyuncu değiştirme levhalarını hazırlamakla görevlendirilmişlerdir. Müsabakada görevi olmayan ve akreditasyon kartı bulunmayan kişilerin sahaya girmesini engeller. Müsabaka sırasında ihraç edilen, teknik sorumlunun, futbolcunun vs. Kişilerin oyun sahasının dışına çıkarılmasını sağlamaktadırlar. Saha komiserleri Amatör Spor Kulüpleri Federasyonunun ve Türkiye Futbol Federasyonunun organize ettiği tüm resmi müsabakalarda görev yapmaktadırlar (Türkiye Saha Komiserleri Derneği, 2020).

1.3.2.8. Sağlık Görevlisi

Futbol Saha Sağlık Görevlileri Derneği üyesi kişilerdir. Profesyonel ve Amatör futbol müsabakalarında sporcuların sağlık sorunlarını gidermek için görev yapmaktadırlar (Türkiye Saha Komiserleri Derneği, 2020).

Profesyonel kulüpler doktor, masör, fizyoterapist ile sözleşme imzalayabilmektedirler. Her profesyonel kulübün kulüp bünyesinde doktor bulunma şartı bulunmaktadır. Amatör kulüpler ile böyle bir şart bulunmaz. Amatör müsabakalarda sağlık görevlileri müsabaka için görevlendirilmektedir. Bütün profesyonel müsabakalarda hazır şekilde ambulans bulunma zorunluluğu bulunmaktadır. Herhangi bir durumda sakatlanan ya da yaralanan sporcuların tedavisi orada başlamaktadır. Amatör müsabakalar için böyle bir şart bulunmamaktadır (TFF, 2020).

1.3.2.9. Güvenlik Görevlileri

Bütün spor müsabakalarında hem sporcuların hemde seyircilerin güvenliğini sağlamak üzere güvenlik görevlileri bulunmaktadır (Özel Güvenlik Teşkilatı Mensupları Derneği, 2020).

Müsabakanın başlama saatinden yaklaşık 4 saat önce stadyum çevresinde bulunup müsabaka ile ilgili güvenlik önlemleri almaktadırlar. Hiçbir spor müsabakası güvenlik görevlileri olmadan kurallar gereği başlatılamamaktadır (TFF, 2020).

1.3.2.10. Hakem

Spor hakemliği kendi federasyonlarının önceden koymuş oldukları kuralları uygulayan kişidir. Hakem kelimesi farklı şekilde kullanılmaktadır. Yaygın olarak “referee” bunun dışında “schlichter ve arbitre” kullanılmaktadır. Hakem kararını hemen veren, haklı ile haksızı saniyede ayırabilen, kısa bir anda gördüklerini yorumlayıp futbol oyun kuralları içerisinde neticelendiren, en önemlisi ise verdiği kararlarının dönüşü olmayan sahanın hakimlerdir (Durna, 1997).

Aynı zamanda hakemlik kelime anlamı ile bir anlaşmazlığı sonuca ulaştırmak için taraflarca seçilmiş ya da üst kuruluş tarafından görevlendirilmiş kişidir. Sportif anlamı ise müsabakalarda galibi tespit etmek, kuralların uygulanmasını sağlamak, kurallara

uymayan sporcuları cezalandırmakla görevlendirilmiş kişidir. Hakem, hem sporcu ile seyirci arasında, hem de takımlar arasından köprü görevindedir. Oyunun IFAB tarafından belirlenmiş kurallar içerisinde değerlendirme yapmaktadır (Orta, 2000).

Hakemin görevi müsabakayı kontrolü altında tutmaktır. Hakemler sporcuların eğlence kaynağı olan ve zevk veren yetenekleri ile yaralanma veya sakatlanma ile sonuçlanan sert hareket arasındaki çizgiyi temsil etmektedirler. Hakemlik bunlarla birlikte; eğitim, kondisyon, konsantrasyon, bilgi ve tecrübe gerektiren bir meslektir. Hakem; dürüst kişiliği, düzgün yaşantısı, insanın toplumsal ve bireysel dâbışları yorumlayabilen, saha dışı ve saha içindeki hareketleriyle örnek olması gereken kişidir (Çoban, 2004).

Müsabakayı yöneten hakemlerin futbol oyun kurallarını çok iyi bilmeleri gerekmektedir. Müsabakayı yöneten hakemlerin görevi oyunu oyun kuralları çerçevesinde yönetmektir. Bu yüzden hakemler, oyun kurallarını en iyi bilen olmak zorundadırlar (Collina, 2004).

Hakemler müsabaka boyunca uluslararası oyun kurallarını uygulamakta, oyunun kurallar içerisinde ve centilmen bir şekilde oyunun oynanmasını sağlamaktadır. Müsabaka süresince kurallara aykırı davranışları saptar ve tarafsız bir şekilde ceza vermektedir. Hakemler boks, güreş gibi bireysel branşlarda etkin görev almaktadır. Halter, buz pateni, yüzme, atletizm dalları gibi braşnlarda ise sadece puanlama yapmaktadırlar. Müsabaka sonunda ise, müsabakada yaşanan olayları ve skoru ilgili federasyona rapoarlamakla görevlidirler (Erişim, 2004).

Hakemler pozisyon gerçekleştikten sonra hemen karar vermekte karar futbolcular tarafından tartışmasız uygulanmak; yanlış olsa bile kararlarından dönmemektedirler. Hakemler sahada kuralları işletmek, adaleti sağlamak ve kurallara uymayanları cezalandırmakla görevlidirler. Toplumun hakemlerden beklentileri; seyir zevkini arttıran, çağdaş spora izin veren, sportmenlik dışı davranışa izin vermeyen objektif yönetim biçimi sergilemelerdir (Uzunoglu, 2008).

Futbol hakemliğinin başlangıcı ile futbolun başlangıcı paralel seyir izlemiştir. Hakemliğin ülkemizde başlangıcı, 1890 senesinde futbol oynayanların ve takip edenlerin sayısının artması ile başlamıştır. Türkiye’de hakemlik 1900’lü yıllardan sonra futbol oynamayı bırakan sporcuların hakem olmalarıyla gelişmeye başlamıştır (Karadayı ve Yıldız, 1976). Müsabakalar 1819 yılına kadar hakemsiz oynanmış, takımların kaptanları müsabakalarda aynı zamanda hakemlik yapmış, sonralarda bu

idarenin adaletli olmadığı görüldüğü için saha içerisine girmemek şartı ile müsabakaları dışarıdan hakemler görevlendirilmiştir (Uzunoğlu, 2008).

Hakemlik ilk defa 1880 yılında İngiltere’de kurumsallaşmaya başladığı tespit edilmiştir. Bugün gördüğümüz hakemlikten çok farklıdır. Belirtilen yıllarda futbol sahasının her iki yarısında hakemler bulunmakta bir hakem de masada görev yapmaktadır. Masadaki hakem diğer hakemlerin anlaşılamadığı durumlarda müdahale etmektedir. Bu hakem ayrıca zamanı ölçmekte ve skoru kaydetmedir. Futbol oyun kurallarındaki tüm değişiklikler hakemliği etkilemiştir. Futbol oyun kurallarında ilk defa 1881 yılında hakemden söz edilmiştir. 1884 yılından itibaren hakemler müsabakalarda kayıtsız şartsız tek yetkili olmuşlardır (Sülün, 2013).

1.4. VIDEO YARDIMCI HAKEM VE PROTOKOLÜ

Bu alanda bulunan Video Yardımcı Hakem (VAR) ve protokolü hakkındaki bilgiler 2018 yılında Uluslararası Futbol Birliği Kurulu (IFAB) tarafından yayınlanan Video Yardımcı Hakem Protokolü’nde alınmıştır.

Video Yardımcı Hakem teknolojisinin kullanılması bazı ilkelere dayandırılmıştır ve bu teknolojinin kullanıldığı bütün müsabakalarda belirtilen ilkelere uygun hareket edilmesi gerekmektedir.

Video Yardımcı Hakem teknolojisi hakemin vermiş olduğu dört karar sonrasında devreye girmektedir. VAR hakemi, sadece müsabakanın hakemine “açık ve bariz hata” ya da “gözden kaçan ciddi olay” yaşanması durumunda hakeme doğru kararı vermesinde yardımcı olması amacı ile müsabakanın görüntülerine bağımsız erişim sağlayan maç görevlisidir. Bunlar gol/gol değil, penaltı/penaltı değil ve kırmızı kart/kırmızı kart (sarı kart/ihtar hariç) ve oyuncunun kimliğinin karıştırılması (hakemin hatalı takımdan oyuncuyu oyun dışında bıraktığında ya a ihtar verdiğinde) olarak Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) tarafından belirlenmiştir.

VAR hakeminin pozisyon hakkında müsabaka hakeminin kararına karışabilmesi için, hakemin mutlaka karar vermesi gerekmektedir. Hakem hiçbir karar vermeyip, pozisyonu VAR hakemine havale etmesi izin verilmemektedir. Yapılan inceleme sonucunda karar “açık ve bariz bir hata” içermiyorsa, müsabaka hakemi tarafından verilen ilk karar değiştirilemez ve pozisyon incelemesi sadece müsabakanın hakemi tarafından başlatılabilmektedir. Nihai karar, VAR hakemi tarafından alınan bilgiye dayalı olarak ve hakemin sahada yapmış olduğu inceleme (OFR) sonucu müsabakanın hakemi tarafından verilmektedir.

1.4.1. İlkeler

Müsabakalarda sadece dört farklı olaylarda müsabakanın seyrini değiştirecek olay/kararlar ile ilgili olarak VAR hakeminden destek alınabilmektedir. Hakem tarafından verilmiş bir karar sonrasında VAR hakemi hakemi tarafından pozisyon incelenmekte herhangi bir “açık ve bariz hata” yok ise hakem tarafından verilen son karar ile müsabaka

yeniden başlamaktadır. “açık ve bariz hata” ya da “gözden kaçan ciddi olay” durumlarında incelenmesi gereken pozisyonlar aşağıdaki gibidir.

Müsabakayı yöneten hakemin atılan bir gol sonrasında ihlal olup olmadığı konusunda emin olamadığı durumlarda ve topun kale çizgisini geçtiği ya da geçmediği pozisyonlarda net bir şekilde karar veremediği durumlarda Video Yardımcı Hakem teknolojisine başvurmaktadırlar.

Müsabaka hakeminin vermiş olduğu kararlar arasında en çok tartışılan şüphesiz penaltı pozisyonlarıdır. Hakem ceza sahası içerisinde pozisyonu yanlış yorumladıysa ya da pozisyonu göremediye oyun durduğu bir anda Video Yardımcı Hakem teknolojisi devreye girmektedir. Video Yardımcı Hakem pozisyonu tekrar inceler ve eğer pozisyonda müsabakanın hakemi açık bariz bir hata yapmış ise hakeme OFR'den pozisyonu tekrar incelemesi önerisinde bulunur.

Müsabaka sırasında hakemlerin görüş açıları dışında bazı pozisyonlar yaşanabilmektedir. Özellikle topun oynanmadığı bölgelerde iki takım oyuncuları arasında yaşanabilmekte olan çatışma alanı ya da tükürme, basma gibi durumlarda Video Yardımcı Hakem teknolojisi devreye girerek doğru oyuncuyu belirleme müsabaka hakemine yardımcı olmaktadır.

Müsabaka sırasında VAR teknolojisinin kullanılabilmesi için aşağıdaki uygulamaların takip edilmesi gerekmektedir.

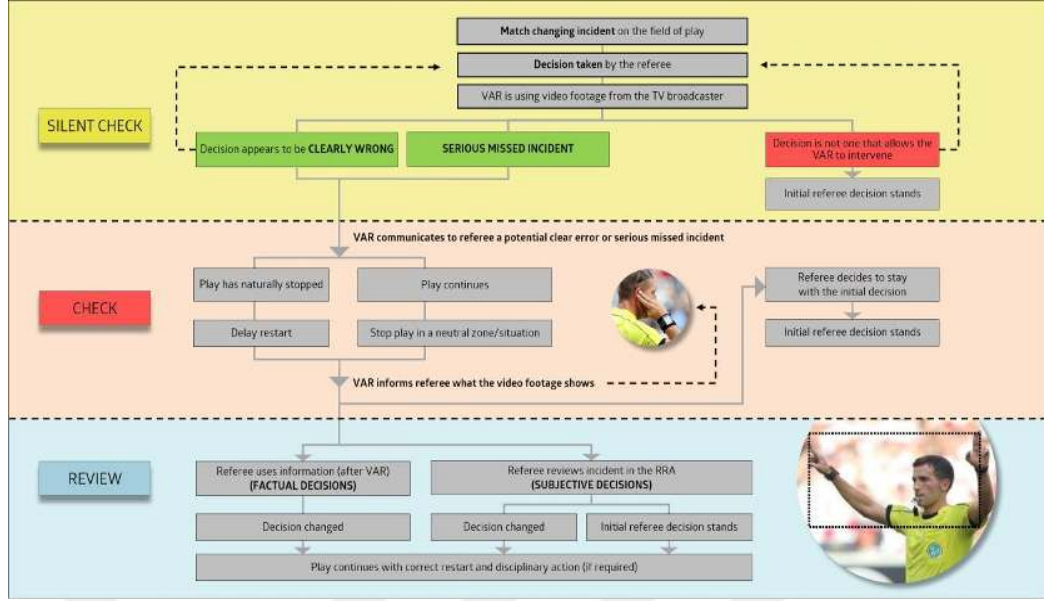
➤ VAR, müsabakayı Asistan VAR(AVAR) ve bir yeniden oynatma operatörü (RO) ile birlikte video işletim odasında (VOR) izler.

➤ Müsabaka sırasında sadece yetkili kişiler VOR'a girebilir ya da RO/AVAR/VAR ile iletişim kurabilirler.

➤ VAR hakemleri müsabaka hakemlerinin kullandıkları iletişim sistemlerine bağlıdır ve konuştukları her şeyi duymaktadırlar; VAR'ın hakemlerle konuşabilmesi için önünde bulunan butona basması gerekmektedir. Sebebi ise VOR'daki konuşmaların hakemlerin dikkatlerinin dağıtmaması içindir.

➤ VAR 'inceleme' ya da 'kontrol' ile meşgulse, oyunun durdurulması gereken durumlarda ya da oyunun yeniden başlaması engellemek amacı ile AVAR ile konuşmaktadır (**VAR Protokolü**).

1.4.2. Prosedürler

Şekil 2: Video Yardımcı Hakem Prosedürleri

- Müsabakanın hakemleri ilk kararlarını VAR yokmuş gibi vermek zorundadırlar.
- Son karar sadece müsabakanın hakemi tarafından verilmektedir; VAR, yardımcı hakemler ve dördüncü hakem ile aynı statüdedir ve görevi hakeme yardımcı olmaktır.

1.4.3. Kontrol

- VAR, fiili veya potansiye golü, direkt kırmızı kart kararlarını veya penaltı kararlarını, yanlış oyuncunun kırmızı kart görmemesi durumlarını tespit etmek amacı ile video görüntülerini farklı kamera açılarından farklı farklı oynatma hızlarıyla otomatik olarak kontrol etmektedir.
- VAR pozisyonu yavaş çekimde veya normal hızda kontrol edebilmektedir.
- Eğer yapılan kontroller sonucunda 'gözden kaçan ciddi olay' veya 'açık ve bariz hata' görülemezse, VAR'ın hakemle iletişim kurmasına gerek duyulmamaktadır. Bu durum 'sessiz kontrol' olarak adlandırılmaktadır.
- Bir kontrol gerektiren pozisyon sonrasında oyunun yeniden başlamasının ertelenmesi gereken durumlarda, müsabakanın hakemi bu durumu açıklayan bir parmağını açık bir şekilde kulaklığına götürmesi ve diğer kolunu/elini uzatması gerekmektedir. Bu işaret müsabakanın hakeminin VAR'dan pozisyon ile ilgili bilgi aldığı anlamına gelmektedir ve 'kontrol' tamamlanana kadar sürdürülmelidir.
- Yapılan 'kontrol' sonrasında oluşabilecek 'gözden kaçan ciddi olay' ya da 'açık ve bariz hata' belirlenir ise, VAR bu bilgiyi hakeme iletir ve hakem 'inceleme' başlatılıp başlatılmaması kararını vermektedir.

1.4.3.1. İnceleme

- VAR'ın inceleme önerisi
- Müsabaka hakeminin ciddi bir durumun 'gözden kaçtığından' şüphelenmesi
- Her iki durumda da, müsabaka hakemi 'TV işaretini' açık bir şekilde göstererek pozisyon ile ilgili bir 'inceleme' yapılacağını belirtmelidir.
- VAR, müsabakanın hakemine görüntülerden görülebilecek durumları açıklamakta ama alınabilecek kararlar ile ilgili görüşte bulunamamaktadır.
- Sonrasında müsabakanın hakemi kendi görüşüne göre, VAR'dan almış olduğu bilgilere göre nihai kararı vermektedir.
- Hakem tarafından nihai karar verilmeden önce, görüntüleri izlemek için hakem inceleme alanına (RRA) gider ve sahadan inceleme (OFR) gerçekleştirilir.
- Her iki koşulda, hakem yeniden 'TV işaretini' göstermeli ve hemen arkasından nihai kararı açıklamalıdır.

1.4.3.2. Nihai Karar

- Pozisyonun incelenme süresince tamamlanığında, müsabakanın hakemi 'TV işaretini' gösterir ve nihai karar açıklar.
- Hakem sonra bir disiplin cezası değiştirecek/iptal edecek/uygulayacak ve oyun kurallara uygun bir şekilde yeniden başlatılacaktır (**VAR Protokolü Madde. Protokol- ilkeler, uygulamalar ve prosedürler**).

1.4.4. Felsefe ve Amaç

2016 yılında futbol müsabakalarını yöneten hakem ekibine ilave olarak eklenen VAR'ın görevi, hakemlerin müsabakanın seyrini değiştiren önemli olaylarda 'açık ve bariz hataları' düzeltmek ve 'gözden kaçan ciddi olayları' çözümlmek amacıyla müsabaka sırasında (dolaylı ya da doğrudan olarak) kamera görüntülerindeen faydalanıp hakem ekibine yardımcı olmaktır.

VAR teknolojisinin amacı müsabakada verilen bütün kararların %100 doğru olması değildir sebebi ise hakem kararlarının çoğunun sübjektif olmasıdır. FIFA yetkilileri %100 doğru karar amacı olur ise futbolun duygusunu, temel akışını ve enerjisini zedeler olarak görmüşlerdir.

Bu nedenlerle, VAR'ın müsabakalara daha fazla adalet getirmek amacı ile kullanılması, oyunun fazla kesintilere uğramaması için müsabakanın sonucunu etkileyebilecek olaylarla sınırlı tutulmuştur. FIFA yetkilileri VAR'ın felsefesini 'Minimum Müdahale- Maksimum Fayda' olarak belirlemişlerdir (**VAR Protokolü Madde.1. Felsefe ve Amaç**).

1.4.4.1. Müsabaka Sonucuna Etki Edebilecek İncelenebilir Kararlar

FIFA, VAR'ın müsabaka hakemine doğru kararı vermede yardımcı olması amacı ile müsabakanın sonucunu etkileyebilecek dört pozisyon belirlemiştir.

- Gol değil/ Gol
- Penaltı değil/ Penaltı
- Direkt kırmızı kart (İhtar hariç/ İkinci sarı kart)
- Doğru oyuncuyu belirleme (Yanlış takımdan oyuncunun ihraç edilmesi)

Futbol oyun kurallarına göre, oyun yeniden başladıktan sonra yeniden başlatma kararının değiştirilmesi mümkün değildir. Örnek olarak, VAR incelemesinin yapıldığı bir anda oyun yeniden başlar ise karar yanlış olsa bile bu inceleme yapılan pozisyona dönüş olmayacaktır.

VAR protokolüne aykırı hareket edilmemesi gerekmektedir çünkü VAR'ın bazı müsabakalarda prokol dışı kararlarda kullanılması ve diğer müsabakalarda kullanılmaması adil olmayan bir duruma yol açabilmektedir (**VAR Protokolü Madde.2. Hangi kararlar incelenebilir?**).

1.4.4.2. Sahadaki Maç Görevlileri

- Hakem
- Yardımcı Hakemler
- Dördüncü Hakem
- Yedek Yardımcı Hakem (Görevlendirilmiş ise)
- İlave Yardımcı Hakemler (Görevlendirilmiş ise) (**VAR Protokolü Madde.3. 'Sahadaki' maç görevlileri**).
-

1.4.4.3. Video Maç Görevlileri

- Video Yardımcı Hakem (VAR) - Bir maçta sadece bir kişi
- Asistan VAR (AVAR) - Müsabaka şartlarına göre bir ya da daha fazla kişi

1.4.4.4. Kimler VAR Olabilir ?

➤ VAR geçmişte hakemlik yapmış veya halen hakemlik yapan birisi olmalıdır. (Hakem)

➤ AVAR geçmişte hakemlik veya yardımcı hakemlik yapmış veya halen hakem veya yardımcı hakemlik yapan birisi olmalıdır. AVAR'ın yardımcı hakem olması tercih edilmelidir çünkü yardımcı hakemler (ofsayt tespiti için) kararlarda yardımcı olabilmektedirler (**VAR Protokolü Madde.3.1. Yeterlilikler- Kalifikasyonlar**).

1.4.4.5. Roller

VİDEO YARDIMCI HAKEM (VAR)

- Hakem ile iletişimin sağlanmasından sorumludur.
- Yeniden oynatılan ve 'canlı' müsabakayı izleyerek incelenebilir pozisyonları 'kontrol' eder ve 'açık ve bariz hata' ya da 'gözden kaçan ciddi olay' görür ise hakeme bilgi verir.
- Müsabakanın hakemi tarafından 'inceleme' yapılmasına karar veririr ise , doğru açıları ve hızların seçilmesinden hakeme yardımcı olur.
- VAR, hakemin doğru kararı vermesinde yardımcı olabilir ama karar vermez.

AVAR

- VAR 'inceleme' veya 'kontrol' yaparken, 'canlı' müsabakayı izler.
- Oyun 'inceleme' veya 'kontrol' için durduğunda 'kayıp' zamanı tutar.
- VAR ile ilgili olayların, teknoloji veya iletişim sorunlarının vs. kaydını tutar.
- VAR 'inceleme'/ 'kontrol' vs. yaparken müsabakanın hakemi ile iletişim kurar.

YENİDEN OYNATMA OPERATÖRÜ (RO)

- Kurulmuş olan teknolojik aletlere ve özellikle kameraların sayılarına göre, VAR'ın görüntüleri seçmesine ve izlemsinde yardımcı olmak üzere gerekli bilgiye ve eğitime sahip olan en az bir tane RO bulunmalıdır (**VAR Protokolü Madde.3.2. Roller**).

1.4.4.6. VAR süreci ne zaman, nasıl ve nerede uygulanır?

Hakem ekibi, VAR teknolojisi yokmuş gibi müsabakayı yönetmeleri gerekmektedir. VAR sadece hakem ekibinin yapmış olduğu 'açık ve bariz' hatalarda oyuna müdahale etmektedir.

VAR, belirtilmiş olan dört pozisyon için kontrol yapmaktadır. Eğer gözden kaçan ciddi bir durum veya 'açık ve bariz hata' düşüncesine varılırsa, hakem bu durumdan bilgilendirilir. Müsabakanın hakemi, pozisyon hakkında bir inceleme başlatılıp başlatılmaması kararını vermektedir.

İnceleme gerçekleştirilirken, hakem ekibi VAR'dan görüntüler hakkında bilgi alabilir veya pozisyonu izlemek için hakem inceleme alanına (RRA) doğrudan giderek izlemeye karar verebilmektedir(sahada inceleme, OFR)

Yapılan incelemeler sonucunda, müsabakanın hakemi nihai kararı vermektedir. 'Açık ve bariz hata' yok ise hakem tarafından verilen ilk karar değiştirilmemelidir. Çünkü VAR'ın amacı 'en iyi' kararı vermek değil, 'açık ve bariz hataların' düzeltilemsidir (**VAR Protokolü Madde.4. VAR süreci- nerede, ne zaman ve nasıl**).

1.4.4.7. VAR süreci nerede gerçekleşir?

1.4.4.7.1. Video işletim odası (VOR)

RO(lar)', AVAR'(lar) ve VAR'ın müsabakayı izledikleri ve görüntülere bağımsız bir şekilde erişim ve pozisyonu yeniden oynatabilme kontrolü sağladıkları bir alan veya odadır. VOR, stadyum yakınlarında, stadyumda veya tüm müsabakaları eşzamanlı bir şekilde incelenebileceği bir yerde bulunmaktadır.

Şeffaflık ve dürüstlük açısından:

➤ AVAR(lar) ve VAR'lar müsabaka saatinden 30 dakika önce VOR'a girerek (devre arası dahil) müsabakanın bitişine kadar burada kalmalıdır.

➤ Müsabaka sırasında, herhangi bir iletişim arızası haricinde cep telefonu kullanmak yasaktır.

➤ AVAR, VAR ve hakem arasındaki iletişim kayıt altına alınmaktadır. Bu ses kayıtları kamuya açıklanmamakta, sadece eğitim amaçlı kullanılmaktadır.

➤ VOR'a giren ve çıkan kişiler kayıt altında tutulmaktadır (VAR Protokolü Madde.4.1. Video işletim odası- VOR).

1.4.4.7.2. Hakem inceleme alanı (RRA)

Müsabaka hakeminin belirtilmiş olan bir pozisyon için 'sahada' inceleme (OFR) yapmış olduğu yerdir ve oyun alanının dışarısında açıkça belirlenmiş olan bir yerde bulunmaktadır.

Dürüstlük ve şeffaflık ilkerleri çerçevesinde hakemin pozisyonu inceleme sürecinde kimseden etkilenmediğini göstermek için, RRA herkes tarafından görülebilen bir alanda bulunmaktadır. Sahaya çıkış tünelinin girişi kullanılmakta ve hakem süreç boyunca görülmektedir. Monitör topa, sahaya atılan yabancı maddelere, hava koşullarına karşı korunaklı bir şekilde olmasına dikkat edilmektedir (VAR Protokolü Madde.4.1.1. Hakem inceleme alanı- RRA).

1.4.4.7.3. Var süreci ne zaman uygulanmaktadır?

Bir pozisyonun incelenmesi, sadece oyunun durmuş olduğu bir anda yapılmaktadır.

Eğer oyun bir inceleme gerektiren pozisyondan sonra devam ederse, inceleme yapmak üzere oyun müsabakanın hakemi tarafından durdurulur ancak her iki takım içinde umut vaadeden bir atağın olmaması koşulu ile tarafsız bir bölgede durdurulması gerekmektedir.

Takımlardan birisi umut vaadeden bir pozisyon üretmekteyse, oyun top tarafsız gölgeye gelene kadar devam etmektedir (VAR Protokolü Madde. 4.2. VAR süreci ne zaman uygulanır?).

1.4.4.7.4. VAR süreci nasıl işlemektedir?

Süreç, FIFA tarafından belirlenmiş dört pozisyondan herhangi birisinde olası 'açık ve bariz hata' veya 'gözden kaçan ciddi olayın' ardından VAR tarafından ilk 'kontrol' edilir. 'Kontrol' sonrasında müsabakanın hakemi pozisyonu inceleme kararı verebilir. İnceleme sadece pozisyon hakkında VAR'dan alınan bilgiye görede yapılmakta veya

müsabaka hakemi tarafından RRA'da görüntüleri izleyerek yapılmaktadır (VAR Protokolü Madde.4.3. VAR süreci nasıl işler?).

1.4.5. Kontrol

VAR 'kontrolü' sadece müsabakanın seyrini değiştiren hakem kararlarında yapılması gerekmektedir. VAR, hakem tarafından verilmiş olan karar hakkında kendisine "karar açıkça yanlış mıydı?" sorusunu sormalıdır.

VAR'ın 'açık ve bariz hata' belirlemedeki yetenekleri, inceleme sürecindeki hızı ve doğruluğu bakımından önem taşımaktadır.

Şekil 3: Video Yardımcı Hakem Kontrolü

Kontrol'e yardımcı olmak amacıyla müsabakanın hakemi, pozisyonda ne gördüğünü VAR'a bildirmesi çok önemlidir. VAR'ın yapmış olduğu her 'kontrol'de hakemin bilgilendirilmesine gerek yoktur. Sebebinin ise hakemin müsabaka sırasında dikkatinin dağılmaması için açıklanmıştır. VAR şartlar normal ise hakem ile iletişim kurmamaktadır. Bu olay 'sessiz kontrol' olarak adlandırılmıştır.

VAR tarafından bir pozisyonun 'kontrol' gerektiği görüşüne sahip olduğunda, AVAR veya VAR hemen müsabakanın hakemine bilgi vermesi gerekmektedir. Böylece müsabakanın yeniden başlatılması engellenmektedir.

VAR ve AVAR'ların müsabakanın yeniden başlatılmasını engellemeleri önemlidir; hakem izin vermeden müsabaka yeniden başlatılırsa, 'inceleme' veya 'kontrol' yapılabilmesi için oyunun muhakkak durdurulması gerekmektedir.

Bir pozisyon ile ilgili 'kontrol' yapılması amacıyla oyunun yeniden başlatılmasının ertelenmesinin gerektiği durumlarda, müsabakanın hakemi bu durumu herkese açıklamak amacı ile bir parmağını açık bir şekilde kulağına götürür ve diğer kolunu/ elini uzatarak işaret vermesi gerekmektedir. Hakemin yaptığı bu işaret pozisyonun VAR tarafından kontrol edildiği anlamına gelmektedir (VAR Protokolü Madde.4.3.1. Kontrol).

1.4.6. İnceleme

Sadece müsabakanın hakemi tarafından 'inceleme' başlatılabilmektedir. Yardımcı hakemler, VAR, AAR'ler ve dördüncü hakem bir pozisyonun incelenmesi için hakeme sadece tavsiyede bulunabilmektedirler

Şekil 4: Hakem İncelemesi ve Nihai Karar

Hakem inceleme sürecini birkaç şekilde açıklamaktadır.

➤ Müsabakanın hakemi, her iki eliyle ve koluyla TV ekranı çizerek yapılan TV işaretiyle pozisyonun incelenmeye başlandığını

açıklamaktadır. Futbolcular, pozisyonun incelenmesinin tamamlandıktan sonra başlayacağı konusunda bilgilendirilmelidirler.

➤ *Pozisyonun incelenmesi tamamlandığında, müsabakanın hakemi tarafından nihai karar verilmeden önce TV ekran işareti tekrar gösterilmektedir, yeniden başlatılmasına yakın zamanda yapılmaktadır.*

➤ *Eğer müsabakanın hakemi vermiş olduğu kararı değiştirir veya iptal ederse, bu durum sadaha açık bir şekilde ifade edilmelidir.*

Hakem tarafından inceleme yapılmasına kararı verilmemişse, oyunun yeniden başlatılması ertelenmiş olsa bile bir işarete gerek duyulmamaktadır.

Müsabakanın hakemi tarafından ilk yarı veya maç sonu için bitiş düdüğü çalındıktan sonra VAR son düdükten önce incelenmesi gerektiren bir pozisyon olduğunu bildirmek isterse hakem derhal bilgilendirilmelidir. Kurallar içinde, müsabakanın hakemi oyun alanını terk etmemişse, verilmiş olan kararın değiştirilmesi mümkündür.

Böyle bir durum yaşandığında, müsabakanın hakemi hemen TV ekran işaretini gösterip futbolculardan oyun alanını terketmemeleri gerektiğini açıklanmalıdır.

Müsabakanın hakemi tarafından 'inceleme' veya 'kontrol' için oyun durduğunda, 'kayıp' süreyi ilgili devrenin sonuna eklemelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın örnekleme, modeli, yöntemi, veri toplama araçları, hipotezleri ve verilerin analizinde hangi istatistiksel yöntemlerin kullanıldığı hakkında bilgiler verilmektedir.

2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2018- 2019 futbol sezonunda uygulanmaya başlayan Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin, futbol paydaşları arasında olumlu veya olumsuz görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla planlanan bu çalışma, futbol oyunu ile etkileşim halinde olan bireylerin bakış açılarını kullanarak görüşlerini gün yüzüne çıkarmayı amaçlamaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda, uygun olan yönetimin nitel araştırma yöntemi olduğuna karar verilmiş ve çalışma nitel araştırma teknikleri yararlanılarak yapılmıştır.

Nitel araştırmada, davranışa ya da davranışın ortaya çıktığı ortama araştırmacı tarafından herhangi bir müdahale yapılmamaktadır. Veriler konuyla ilgili ortamda direkt elde edilmekte ve bu durumda davranışın oluşmasına yönelik durumsal bağlam

dikkate alınmış olmaktadır. Nitel araştırma ayrıca araştırma konusu ile ilgili zengin tanımlama ve betimleme yapılmasına olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte, davranışın gerçekleştiği sürece dikkat edilerek sonucu etkileyen kavramlar ortaya konulmaktadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008: 235). Dolayısıyla, bir olay ya da kavram hakkında daha fazla ve net bilgiye ulaşmak istenildiğinde ve insanların yaşamış oldukları deneyimleri anlayarak bakış açılarını ifade etmek amaçlandığında nitel araştırma yönteminden yararlanılmaktadır (Johnson ve Christensen, 2008: 275).

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomoloji) deseni kullanılmıştır. Olgu bilim, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 78). Bu araştırma Video Yardımcı Hakem Teknolojisi kavramının, futbolda yeni bir kavram olması, katılımcıların deneyimlerini, beklentilerini, düşüncelerini, endişelerini ve önerilerini ortaya çıkarmada etkili olacağı düşünüldüğü için tercih edilmiştir.

2.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Şekil 5: VAR Teknolojisinin Kullanımını İlgilendiren Futbol Paydaşları

Bu araştırmada futbolda VAR Teknolojisinin kullanımını ilgilendiren, VAR Teknolojisinin kullanılmış olduğu en az bir resmi müsabakada görev almış futbolcular, hakemler, taraftarlar, gözlemciler, basın mensupları, kulüp yöneticileri ve teknik direktörler ile VAR kullanımı incelenmiştir.

2.3. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU

Bu çalışmada, nitel araştırmada kullanılan örneklem türlerinden birisi olan amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Bir araştırmada bir yeniliğin ya da uygulamanın tanıtılması isteniyorsa, yeniliğin olduğu veya uygulamanın yapıldığı durumlar arasından, konuda tecrübe ve bilgi sahibi bireyler varsa söz konusu teknikten yararlanılmaktadır. Nitel araştırmaların bakış açısı ve örnek oluşturma yolu ile deneyim kazandırabilme işlevi, böyle bir örneklemin kullanılacağı araştırmalarda açık bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. Bu durumlarda, belirlenmiş ölçütü karşılamakta olan kriterlere uygun örneklem dikkate alınmaktadır (Yıldırım, Şimşek, 2013: 135-138).

Araştırmanın çalışma grubu, Ege Bölgesinde Video Yardımcı Hakem Teknolojisi ile direkt olarak etkileşim halinde olan paydaşlar oluşturmaktadır.

Amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak belirlenen, Ege Bölgesinde Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin kullanıldığı en az 1 resmi müsabakada görev almış, Merkez Hakem Kurulu Üyesi, Hakemler, Gözlemciler, Kulüp Yöneticileri, Profesyonel Erkek Futbolcular, Profesyonel Takım Teknik Sorumlusu, Basın Mensubu ve Tribün Liderlerinden toplam 18 erkek katılımcıdan oluşmaktadır.

2.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu yaklaşımı kullanılmıştır. Görüşme formu yaklaşımı, birbirlerine benzeyen konulara yönelmek yolu ile değişik insanlardan aynı bilgilerin toplanması amacıyla hazırlanmaktadır. Görüşmeci tarafından önceden hazırlanan konu ya da alanlara sadık kalınarak, önceden hazırlanan soruları sorma hem de sorular hakkında ayrıntılı bilgiler almak amacıyla ek sorular veya soru sorma özgürlüğüne sahiptir. Görüşme formu, araştırma probleminin tüm boyutlarını ve soruların kapsamını güvence altına alınması için geliştirilen bir yöntemdir. Görüşmeci, görüşme yapılırken soruların sırasını ve cümle yapısını değiştirebilir, bazı konularda ayrıntıya girebilir veya sohbet tarzı bir yöntemi benimseyebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek,2013-150).

Sorular oluşturulurken literatür taraması yapılmış ve araştırma sorularında görüşmeciler tarafından cevaplanabilecek sorular ile bir taslak görüşme formu oluşturulmuştur. Araştırma grubu içerisindeki örneklemelerin cevapları sınırlı olmaması için açıklamalara imkan tanımak amacıyla görüşme formunda açık uçlu

sorulara yer verilmiştir. Açık uçlu sorular, yanıtların araştırma yapan kişiye önceden belirlenmiş olan soru kategorilerini sınırlandırma ve öngörü şansı vermeden diğer görüşmecilerin bakış açısını anlama fırsatı sunmaktadır (Yaraş, 2017).

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu, katılımcıların kişisel bilgileri ve araştırma konusu ile ilgili hazırlanan sorular olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

2.4.1. Araştırma Soruları

Video Yardımcı Hakem Teknolojisine ilişkin sorular;

SORU-1: Futbol maçlarında kullanılan teknoloji ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

SORU-2: Size göre Video Yardımcı Hakem teknolojisinin kullanılma amacı nedir?

SORU-3: Futbol maçlarında kullanılan Video Yardımcı Hakem teknolojisinin size göre olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?

SORU-4: Video Yardımcı Hakem teknolojisinin Dünyada ve Türkiye’ de uygulamaları arasında size göre fark var mıdır? Cevabınız evet ise hangi farklar vardır?

SORU-5: Bu sistemin geleceği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Kişisel bilgilere ilişkin sorular; Yaş, Medeni Durum, Eğitim/Bölüm, Yabancı Dil/Düzeyi, Meslek Süresi, Müsabaka Sayısı, VAR Eğitimi, VAR Teknolojisini Takip Etme

2.5. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak, “görüşme” yaklaşımı ve bu yaklaşımda “yarı yapılandırılmış görüşme tekniği” kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler sırasında çalışılan grup bireylerinin hepsine aynı sorular sorulmaktadır. Bir konu ve sorular listesi sunmakta olan yarı yapılandırılmış görüşme formu ise araştırmayı yapan kişiye burada rehberlik etmektedir. Bunlarla birlikte, görüşme formlarının yarı yapılandırılmış olması araştırma yapan kişiye görüşmelerin yönüne göre değişiklik yapabilme konusunda esneklik sunmaktadır (Yaraş, 2017).

Araştırmanın görüşme süreci, Covid-19 salgını dönemine denk geldiği için bazı görüşmeler yüz yüze yapılırken bazı görüşmeler telefon aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcıların uygun oldukları zamanda, kendilerini rahat hissettikleri bir ortamda gerçekleşmiştir. Görüşmeler başlamadan önce katılımcılara araştırma konusu ile ilgili bilgi verilmiş daha sonra araştırmanın güvenilirliği açısından kimliğinin gizli tutulacağı söylenmiş ve araştırmacı çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ettikten sonra araştırma soruları yöneltilmiş ve görüşme kayıt altına alınmıştır.

2.6. VERİLERİN ANALİZLERİ

Çalışmada verilerinin çözümlenmesinde içerik analizi ve betimsel analiz teknikleri kullanılmıştır. Betimsel analiz; araştırmada elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandığı, katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacı ile sıklıkla doğrudan alıntılarının kullanıldığı ve elde edilen sonuçların neden sonuç ilişkisi çerçevesinde yorumlandığı analiz tekniğidir.

Elde edilen veriler Office programına aktararak okunmuş ve buna yönelik kodlamalar oluşturulmuştur. Kodlar bir araya getirilerek, araştırma bulgularını oluşturacak kategoriler (temalar) ortaya çıkartılarak içerik ve betimsel analizleri yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Nitel verilerin çözümlenmesinde, görüşme yapılan katılımcılar K harfi ile kodlanmıştır. Katılımcı profili ile ilgili bilgiler tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcı Profili

Katılımcı	Paydaşlar	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim / Bölüm	Yabancı Dil / Düzeyi	Meslek Süresi
K1	Merkez Hakem Kurulu Üyesi	E	54	Evli	Lisans / Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	İngilizce / İleri	28 yıl
K2	Hakem	E	32	Bekar	Lisans / Uluslararası Ticaret	İngilizce / İleri	13 yıl

K3	Hakem	E	36	Evli	Lisans / Avukat	İngilizce / İleri	15 yıl
K4	Hakem	E	31	Bekar	Lisans / Ekonomist	İngilizce / İleri	9 yıl
K5	Gözlemci	E	58	Evli	Lisans / Emekli Memur	İngilizce / İleri	35 yıl
K6	Gözlemci	E	59	Evli	Lisans / Memur	İngilizce/ İleri	30 yıl
K7	Gözlemci	E	62	Evli	Lisans / Emekli	İngilizce / İleri	33 yıl
K8	Yönetici	E	44	Evli	Lisans / İnşaat	İngilizce/ İleri	10 yıl
K9	Yönetici	E	53	Evli	Lisans/ Nakliye	İngilizce/ İleri	19 yıl
K10	Futbolcu	E	27	Bekar	Lisans/ Antrenörlük	İngilizce/ Orta	9 yıl
K11	Futbolcu	E	25	Bekar	Lise	İngilizce/ Orta	5 yıl
K12	Futbolcu	E	31	Evli	Lise	İngilizce/ Orta	12 yıl
K13	Teknik Direktör	E	40	Evli	Lisans/ Antrenörlük	İngilizce/ Orta	16 yıl
K14	Teknik Direktör	E	58	Evli	Lisans/ Antrenörlük	İngilizce/ Orta	20 yıl
K15	Basın Mensubu	E	50	Evli	Lisans/ Gazetecilik	İngilizce/ Orta	25 yıl
K16	Basın Mensubu	E	33	Evli	Lisans / Gazetecilik	İngilizce / Orta	8 yıl
K17	Taraftar	E	36	Evli	Lisans / Spor Yöneticiliği	İngilizce / Başlangıç	20 yıl
K18	Taraftar	E	37	Evli	Lise	İngilizce / Başlangıç	15 yıl

Tablo 1'e göre, çalışmaya katılan katılımcıların yaşlarının 25 ile 62 arasında değiştiği, 36 yaş ve üstü katılımcıların evli, 35 yaş ve altındaki katılımcıların bekar

olduğu gözlemlenmiştir. Hakemlerin, gözlemcilerin, basın mensubu ve teknik direktörlerin lisans mezunu, futbol paydaşları içindeki futbolcuların çoğunluğunun lise mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların yabancı dil düzeylerine bakıldığında ileri seviyedekilerin yine hakem ve gözlemcilerden oluştuğu, diğer katılımcıların ise başlangıç ve orta seviyede olduğu görülmektedir. Katılımcıların meslek düzeyleri ise 5 ile 35 yıl arasında değişmektedir. Meslek sürelerine bakıldığında meslek süreleri içerisinde en uzun geçmişe sahip olanların 30 ile 35 yıl arasında gözlemcilerin olduğu, futbolcu katılımcıların ise, 5 ile 12 yıl arasında geçmişe sahip olarak profesyonel olarak mesleklerinde en kısa geçmişe sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların VAR Teknolojisi ile İlgili Kişisel Bilgileri

Katılımcı	Paydaş	Müsabaka Sayısı	Var Eğitimi	VAR Teknolojisini Takip Etme
K1	Merkez Hakem Kurulu Üyesi	30 'dan fazla	Bütün Eğitimleri Aldı*	Evet
K2	Hakem	30'dan fazla	Bütün Eğitimleri Aldı*	Evet
K3	Hakem	30'dan fazla	Bütün Eğitimleri Aldı*	Evet
K4	Hakem	30'dan fazla	Bütün Eğitimleri Aldı*	Evet
K5	Gözlemci	30'dan fazla	Bütün Eğitimleri Aldı*	Evet
K6	Gözlemci	30'dan fazla	Bütün Eğitimleri Aldı*	Evet
K7	Gözlemci	30'dan fazla	Bütün Eğitimleri Aldı*	Evet
K8	Yönetici	20'den fazla 30'dan az	Kısa Eğitim Aldı**	Evet
K9	Yönetici	30'dan fazla	Kısa Eğitim	Hayır

			Aldı**	
K10	Futbolcu	20'den fazla 30'dan az	Kısa Eğitim Aldı**	Evet
K11	Futbolcu	10'dan fazla 19'dan az	Kısa Eğitim Aldı**	Hayır
K12	Futbolcu	30'dan fazla	Kısa Eğitim Aldı**	Hayır
K13	Teknik Direktör	10'dan fazla 19'dan az	Kısa Eğitim Aldı**	Hayır
K14	Teknik Direktör	20'den fazla 30'dan az	Kısa Eğitim Aldı**	Evet
K15	Basın Mensubu	30'dan fazla	Kısa Eğitim Aldı**	Hayır
K16	Basın Mensubu	20'den fazla 30'dan az	Kısa Eğitim Aldı**	Hayır
K17	Taraftar	20'den fazla 30'dan az	Hiç Eğitim Almadı	Hayır
K18	Taraftar	30'dan fazla	Hiç Eğitim Almadı	Hayır

***Bütün Eğitimleri Aldı:** 4 Hafta süren teorik, simülâtör, saha uygulamaları ve online eğitim

****Kısa Eğitim Aldı:** 2 saatlik VAR Teknolojisinin tanıtım videosu

Tablo 2'ye göre, katılımcıların VAR teknolojisinin kullanılmış olduğu en az 10 resmi müsabakada görev aldıkları gözlemlenmektedir. 10'dan fazla 19'dan az müsabakada görev almış katılımcıların sayısının iki olduğu ve bunları futbolcu ve teknik direktörden oluştuğu, 20'den fazla 30'dan az müsabakaya çıkmış katılımcıların yöneticiler, futbolcular, teknik direktörler, taraftarlar ve basın mensuplarından oluştuğu, 30 ve 30'dan fazla müsabakada görev yapmış katılımcıların ise hakem ve gözlemcilerden oluştuğu gözlemlenmektedir.

Yüzyüze görüşme yöntemi yapılan 18 futbol paydaşından hiç VAR eğitimi almayanların oranı %12 ile sadece taraftarlar oluştururken, %50 oran ile kısa eğitim alan katılımcılar futbolcular, teknik direktörler, yöneticiler ve basın

mensupları olduğu görülmüş ve kısa eğitim alan katılımcıların eğitimlerini sezon başlarında TFF tarafından kulüplere kural değişiklikleri ve yenilikler hakkında bilgi vermesi için gönderilen eğitimcilerden bilgileri aldığını söylemişlerdir.

Bütün eğitimleri alan katılımcılar ise %38 oran ile hakem ve gözlemcilerden oluştuğu görülmüş, TFF tarafından Hasan Doğan Riva Tesislerinde verilen ve 4 hafta süren teorik, simulator, saha uygulamaları ve online eğitimleri aldıklarını söylemişlerdir. Dünya’da ve Türkiye’deki VAR teknolojisini takip edenlerin oranının (%55.5) ve çoğunluğu hakem, gözlemcilerin olduğu, futbolcu ve teknik direktörlerin de bu teknolojiyi takip ettiği, takip etmeyenlerin oranı (%44,5) olarak görülmektedir.

2.7. ARAŞTIRMACININ KONUMU

Nitel araştırmalarda tekrar edilebilirliğin (dış güvenirliğin) sağlanması için araştırmacının süreç içindeki konumunun açık halde sunulması önem taşımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 293-294). Çalışmada araştırmacının görüşmeler için randevuların alınması, yürütülmesi, çerçevelerin oluşturulması, görüşmeler sonucu analizlerin gerçekleştirilmesi ve son olarak bulguları raporlaştırma süreçlerinde araştırmacı rol oynamıştır.

Video Yardımcı Hakem Teknoloji alanında eğitim almış olan araştırmacı bu teknolojinin olumlu ya da olumsuz yönlerini belirlemek, kullanılmakta olan bu teknolojinin gelişimine katkıda bulunmak amacı ile bilgi edinmiştir. Veri toplama sürecinden sonra elde edilen verilerin yorumlanmasında bu deneyimleri temel oluşturmuştur.

Görüşmeler araştırmacı tarafından özel olarak yapılmış, alanında uzman kişilerin ve tez danışmanının görüşlerinin alınması ile sonuçlar aktarılmıştır.

2.8. GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK

Nitel araştırmalarda da bütün bilimsel araştırmalar da olduğu gibi sonuçların inandırıcı olması en önemli ölçüt olarak kabul edilmektedir. Bu sebepten yapılan araştırmalar da yaygın kullanılmakta olan iki ölçüt güvenirlik ve geçerlik olarak karşımıza çıkmaktadır (Kuş, 2003; Punch, 2005; Yıldırım & Şimşek, 2005).

Geçerlik araştırmalarda sonuçların doğruluğunu ifade eder ve kendi içerisinde i ve dış geçerlik konuları ile karşımıza çıkmaktadır.

İ geçerlik, araştırmacı tarafından belirlenen yorum ve kategorilerin doğrular ile örtüşmesine ve gerçekleri yansıtmaya bağlı, araştırmacının devamlı araştırma sürecini eleştirel yapıyla sorgulaması ve ulaşılan bulguların sonuçlar olarak gerçeği yansıtıp yansıtmadığını denetlemesi olarak tanımlanmaktadır.

Dış geçerlik ise; sonuçların benzer grup veya ortamlara aktarılabilirliğine bağlıdır. Güvenirlik kısaca araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği ile anlamlandırılmaktadır ve i ve dış güvenirlik olarak kendi içerisinde ifade edilmektedir. İ güvenirlik, farklı araştırmacıların da aynı verileri kullanarak aynı sonuçları elde edip edemeyeceği ile ilişkilendirilmektedir. Dış güvenirlik, araştırma sonuçlarının aynı tipte ortamlarda benzer şekilde elde edilip edilemeyeceği ile ifade edilmektedir (LeCompte, Goetz, 1982: 39-52).

Araştırma da önce i geçerlik oluşturmak amacıyla araştırma verileri üç farklı uzman kişiler tarafından incelenmiş ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Dış geçerliliği sağlamak için ise diğer araştırmacıların sonuçları anlamasına ve benzeyen çalışmalara kolaylık sağlamasına katkılarda bulunması için kategorilerin, temaların ve kodların net biçimde ve kuramsal çerçeveye uygun meydana gelen her şey veri olarak kaydedilmiştir. Ayrıntılı şekilde kayıtlar alınmış, alınan notların katılımcılar tarafından incenmesi sağlanmış, ses kayıtları tutulmuş, katılımcılar tarafından kurulan cümlelerden alıntılar yapılmış ve yapılan altıntılara herhangi bir ekleme yapılmadan elde edilen saf hali ile sunulmuştur.

Yüz yüze görüşmelerden çalışmada verilerin elde edilebilmesi için yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun oluşturulabilmesi sürecinde güvenirlik ve geçerliğin sağlanması için adařęıdaki adımlar izlenmiştir:

1. Araştırma soruları ve problemi doğrultusunda, literatürden yararlanılarak açık uçlu 16 sorunun yer aldığı soru havuzu oluşturulmuştur.

2. Araştırma soruları hazırlanırken 2019 yılında yayımlanmış olan Engin ve elik'in "VAR'lığın YETER! Hakemlerin Gözünden Video Yardımcı Hakem Sistemi" alışmasındaki görüşme soruları kaynak olarak kullanılmıştır.

3. Oluşturulan soru havuzu konu alanında uzman bir Merkez Hakem Kurulu üyesi ve ğretim elemanına gönderilmiş ve görüşleri alınmış, altı soru havuzundan

çıkarılmış, uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda düzenlemeler sonucunda bir görüşme formu oluşturulmuştur.

4. Hazırlanan görüşme formunun anlaşılabilirliğini ve güvenilirliğini test etmek üzere, Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin kullanılmış olduğu en az bir resmi müsabakada görev yapmış kişilerin değerlendirilmeleri ele alınarak incelenmiş ve pilot uygulama yapılmıştır.

5. Pilot uygulamada elde edilen veriler Merkez Hakem Kurulu üyesi ve uzman araştırmacılar tarafından analiz edilerek, araştırmacıların elde ettikleri bulgular arasındaki tutarlılığa bakılmış ve bu tutarlılığın sağlanamadığı 4 soru görüşme formundan çıkarılmıştır.

6. Uzman görüşü ve pilot uygulama sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda görüşme formuna son şekil verilerek, 5 demografik bilgi ve 5 Video Yardımcı Hakem sorularından oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur.

7. Çalışmanın geçerliliğini arttırmak için, çalışma sonucunda, katılımcı teyidi alınmıştır.

Güvenirlilik: Hammersley' a (1992) göre güvenirlilik, belirli durumlarda, farklı kişiler tarafından aynı kategoriye ya da aynı kişi tarafından farklı zamanlarda aynı kategoriye atanmasındaki tutarlık derecesidir (akt. Silverman, çev. 2018)

Güvenirlilik çalışması olarak;

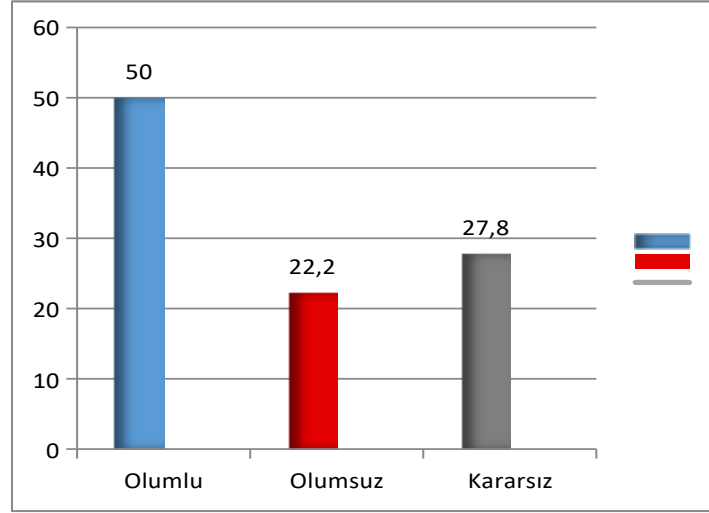
1. Araştırma raporundaki, araştırma yöntemleri ile veri analiz yöntemleri ayrıntılı bir biçimde açıklanmış ve böylece araştırma süreci daha şeffaf bir hale getirilmiştir.
2. Yorumların ortaya çıktığı kuramsal çerçeveyi açıkça ortaya koyarak kuramsal şeffaflık ortaya konmuştur (Moisander ve Valtonen, 2006, akt. Silverman, çev. 2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

Yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen veriler aşağıdaki ana başlıklar altında toplanmıştır.

3.1. Katılımcıların Futbol Maçlarında Teknoloji Kullanımı İle İlgili Görüşleri

Şekil 6: Katılımcıların Futbolda Teknoloji Kullanımı ile İlgili Görüşleri

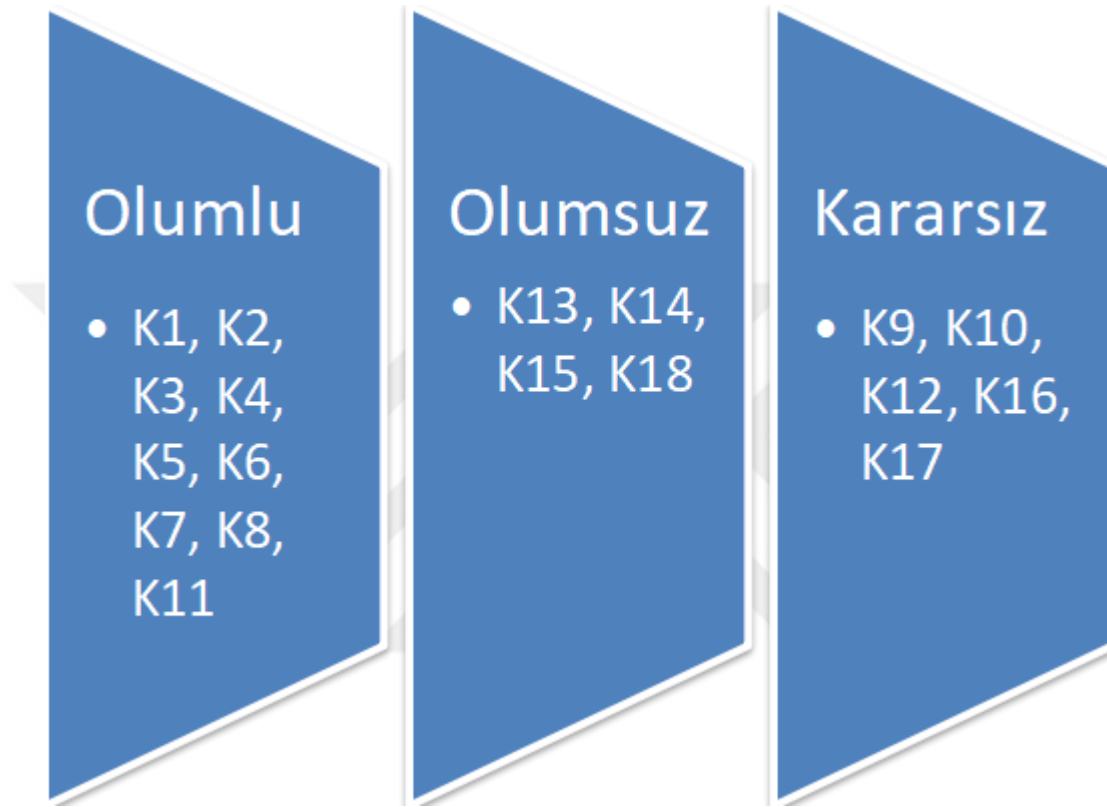
Şekil 6’da görüldüğü gibi araştırmaya katılmış olan %50 oranındaki katılımcıların futbolda teknoloji kullanımını desteklediğini, %22,2 oranındaki katılımcıların futbolun doğal halinde kalması gerektiğini ve futbolda teknoloji kullanımına karşı olduğunu, yüzde 27,8 oranındaki katılımcıların ise kararsız oldukları bazı teknolojilerin müsabakalarda kullanılabileceği görüşüne sahip görülmüştür.

Futbolda Teknoloji Kullanımı ile İlgili Görüşleri		Katılımcılar	N	%
	Olumlu	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K11	9	50,0
	Olumsuz	K13, K14, K15, K18	4	22,2
	Nötr	K9, K10, K12, K16, K17	5	27,8

Tablo 3: Futbol Paydaşlarının “Futbolda Teknoloji Kullanımı” ile ilgili Görüşleri

Tablo 3’e göre, çalışmaya katılan 9 katılımcılar futbolda teknoloji kullanımını olumlu bulduğunu ve bu katılımcıların çoğunluğunun hakem ve gözlemcilerden

olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya katılan çoğunluğu teknik direktör ve yönetici olan 4 katılımcı futbolda teknoloji kullanımına karşı çıktığını ve futbolun doğal hali ile kalması gerektiğini söylemiştir. Basın mensubu, taraftar, yönetici ve futbolculun olduğu 5 katılımcı ise futbolda teknoloji kullanımı hakkında kararsız olduklarını bildirmişlerdir.

Şekil 7: Katılımcıların Futbolda Teknoloji Kullanımı İle İlgili Olumlu Olumsuz Görüşleri

Şekil 7'ye göre , 9 katılımcının (%50) futbolda teknoloji kullanımını desteklediğini, 4 katılımcı (%22) futbolda teknoloji kullanımına karşı olduğunu, 5 katılımcı ise bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların futbolda teknoloji kullanımı ile ilgili olumlu görüşleri;

K1: “Futbol oyunu diğer branşlara göre en az değişim gösteren, doğallığı korunmuş bir oyundur. Fakat günümüzde teknoloji kullanımından kaçış olmadığı

aşkar. Doğru ve daha adaletli olması için teknolojinin futbolun içine girmesine karşı değilim.”

K2: “Sahada yapılan hakem hatalarının çok büyük sonuçlar doğurduğu ortada. Kulüplerin, futbolcuların, teknik direktörlerin hatta masörlerin bile puan kayıplarında gelirleri azalıyor. Sistemin bu hakem hataları yüzünden gibi sonuçları ortadan kaldırdığını düşünüyorum.”

K3: “...Doğruyu bulmak için geçen zamanın çok önemli olduğunu düşünmüyorum çünkü takımların haklarının yenmemesi, hakem kararı yüzünden puan kaybı yaşamaması, kulüpler tarafından harcanan paraların boşa gitmemesi için geçen zaman önemli değildir.”

K4: “Günümüzde teknolojiden kaçışın olmadığı görüşündeyim. Futbolda teknoloji kullanımını destekliyorum.”

K5: “Futbol diğer branşlara göre çok farklı bir oyun diğer branşlarda teknoloji uzun yıllardır kullanılıyor futbol branşı içinde teknoloji kullanımı kaçınılmaz bir sondu çünkü kritik hakem hatalarında takımlar haksızlığa uğramış oluyordu. Teknolojiden bu devirde kaçmamız mümkün değil, böyle bir teknolojinin gelmesi gerekiyordu.”

K6: “Bu teknoloji kullanılmaya başlandığı günden beri hakem hataları azaldı ve böylece hakedilen kazanılmış olmaya başlandı. Diğer spor branşlarında yıllardır kullanılıyordu futbolda böyle bir teknoloji kullanımı geç oldu.”

K7: “Gerekli olduğunu düşünüyorum. VAR Teknolojisi sayesinde hakem ekibinin pozisyon hakkında karar vermesi rahatladı ve daha adaletli olduğunu düşünüyorum.”

K8: “Kesinlikle gerekliydi. Çünkü bizler emek ve para harcıyoruz. Hakemler ise zaman zaman istemeyerekte olsa bazı pozisyonları kaçırabiliyorlar. Bu kaçırımlar takımlara puan ve maddi kayıplara sebep oluyor, hakemin ise kariyeri zedeleniyor ve sosyal yaşamı zarar görüyor. Bu olumsuz noktaların azaltılması açısından bu teknolojinin kullanılması son derece önemlidir.”

K11: “...Her spor branşında kullanılan teknolojiler futbola biraz geç geldi ama çok iyi olduğunu düşünüyorum.”

Katılımcıların VAR teknolojisi ile ilgili olumlu görüşleri değerlendirildiğinde, futbolda da diğer branşlarda olduğu gibi teknoloji kullanılması gerektiğini, VAR Teknolojisi sayesinde doğrunun bulunacağını böylece adaletli sonuçlar ortaya çıkacağını ve günümüzde teknolojiden kaçışın olmadığı yönünde olumlu görüş bildirdikleri görülmüştür.

Orta (2020)'ya göre günümüzde milyarların harcandığı futbol sektöründe hataları görmezden gelmek ve sonuçlarına katlanmak mümkün olmadığı için futbolun içerisine teknolojinin girmesi kararı verildiğini yazmıştır. Bu bağlamda; gelişmiş ülkeler, VAR ile birlikte futbolcuların daha disiplinli hareketlere sevk edeceğine ve müsabakalarda adaletin sağlanacağı ve güvenin oluşacağına inanarak futbolda teknolojiye geçildiği görüşünde olduğu görülmektedir.

Katılımcılara göre, sahada hakem hatalarının en aza indirgenmesi konusunda ortak bir görüş bildirdikleri görülmektedir. Önde gelen sebeplerden birisi de doğru kararların verilmesi gerektiği olduğu düşünülmektedir. Müsabakayı yöneten hakemlerin vermiş oldukları yanlış karar sonucunda takımlar hem maddi hemde manevi kayıplar yaşamaktadır. Kaybedilen bir müsabaka sonucunda kulüpler maddi kazanç sağlayamamakta ve bu durumdan takımdaki herkes etkilenmektedir.

Çelik ve Engin 2019 yılında yapmış oldukları araştırma bulguları ile benzer çalışmalar incelendiğinde VAR Teknolojisinin genel olarak olumlu bir oluşum olduğunu söylemek mümkündür. Bunun nedeninin, değişen ve gelişen dünya ile birlikte her alanda teknolojinin desteğine ihtiyaç duyulması ve sunmuş olduğu kolaylıklardan yararlanılması gerektiği olduğu düşünülmektedir.

Katılımcı görüşleri ve bu konu ile ilgili yapılmış çalışmalar değerlendirildiğinde futbol paydaşlarının futbolda teknoloji kullanımını destekleri görülmektedir. Bunun en önemli sebebi olarak hakem hatalarının sebep olduğu haksız puan kayıp ya da kazançların engellenmesi olarak düşünülmektedir.

Katılımcıların futbol müsabakalarında teknoloji kullanımı hakkındaki olumsuz görüşleri:

K13: *“Futbolun ruhuna aykırı olduğunu düşünüyorum. Süre ve konsantrasyon kaybı yaşandığı görüşündeyim. Futbol oyunu bence hakemlerin görüşlerine bırakılmalı ve teknoloji kullanılmamalı.”*

K14: *“Teknoloji kullanımına ve oyunun durmasına karşıyım. Birbirimize güvenmek zorundayız, futbolun kirlenmesine karşıyım. Küçük uygulamalar olabilir ama teknoloji kullanımını desteklemiyorum.”*

K15: *“Futbolda teknoloji kullanımının oyunu soğuttuğunu düşünüyorum. En az 1 dakika oyun duruyor ve sahadaki bütün herkes maçtan uzaklaşıyor. Eski heyecanın kalmadığını ve sahalarda teknolojinin kullanılmamasını gerektiğini düşünüyorum.”*

K18: “İki yıldır kullanılan bu uygulama biz taraftarların korkulu rüyası haline geldi. Eskiden gol olduğu zaman yerimizden fırlar, çok sevinirdik. VAR geldiğinden beri gol attığımız zaman gol mü değil mi kararını bekliyoruz ve heyecanımız kalmadı. Bu sistemin kullanılmamasını istiyorum eskiye dönüş olmalı.”

Katılımcıların VAR Teknoloji ile ilgili olumsuz görüşleri değerlendirildiğinde, futbol müsabakalarında teknolojinin kullanılması oyunun ruhuna aykırı olduğu, oyunun VAR müdahalesi ile çok durduğu, zaman kaybına neden olduğu, oyunu soğuttuğu, oyuncuların müsabakadan uzaklaştığı ve sakatlıklara sebep olabileceği yönünde olumsuz görüşler bildirdikleri görülmektedir.

VAR Teknolojisinin hayatımıza girmesi ile birlikte birçok kural değişikliğe uğramıştır. Müsabakada yardımcı hakemlerin pozisyon çok net bir şekilde ofsait olsa bile pozisyonun tamamlanmasını beklemesi gerekmektedir. Bu değişikliğin sebebi pozisyonun tamamlanması ve hatalı kararın önüne geçilmek istenmesidir. VAR müsabakadaki hemen hemen her kararı incelemekte ve bu kararları pozisyon tamamlandıktan yani oyun durduktan sonra önerisini hakeme iletmektedir. Katılımcılardan bazıları 2019-2020 futbol sezonunda verilen pandemi sonrası devam eden Türkiye Süper Ligi’nde yukarıda anlatılanlara benzer pozisyonlar olmuş ve pozisyonlar devam ettiği için sakatlıklara neden olduğu görüşündedirler.

Bulut 2020 yılında Milliyet gazetesinde yazmış olduğu köşe yazısında yardımcı hakemin çok net ofsait olan pozisyonda bayrağını kaldırmadığı ve bu pozisyonun sonucunda bir takımın kalecisinin uzun sürecek bir sakatlığa yol açtığı görüşünde olduğu görülmektedir.

Futbol oyunu tarihsel süreç içerisinde en az değişikliğe uğramış oyun olarak görülmektedir. VAR Teknolojisi ile birlikte çoğu kuralda değişiklikler yapıldı ve bu değişiklikler sonucunda bazı futbol paydaşları tarafından futbol oyununun ruhunu bozduğu, oyunun yapısına aykırı olduğu görüşleri ortaya çıkmıştır (Ersen, 2019)

Özsoy 2019 yılında Ses gazetesinde yazmış olduğu köşe yazısında VAR Teknolojisinin kullanılmaya başlandığından beri futbol paydaşlarını tatmin etmediği görüşünde olduğunu bildirmiştir. Bu yazısında VAR teknolojisinin beklentileri karşılamadığı ve futbol paydaşlarının bu büyük değişikliğe ayak uyduramadığı görüşünde olduğu gözlemlenmektedir.

Özellikle taraftarların müsabakalarda heyecanın azaldığı görüşünde olduğu görülmektedir. VAR tarafından pozisyon incelenirken geçen sürenin çok fazla

olduğu ve bu sebepten dolayı yaşanan heyecanın teknoloji kullanamadan öncesine göre azaldığı görüşünde oldukları görülmüştür. 2018 yılında Ntvspor haber spikeri Emek Ege'nin konu ile alakalı olarak artık gol atınca hemen sevinilemediğini ve bu tarz olayların seyircileri karışık duygulara ittiğini belirtmiştir. Bu olaylardan dolayıda futbolun en güzel duygusuna ket vurulduğu görüşünde olduğu görülmektedir.

Katılımcı görüşleri ve yapılmış çalışmalar incelendiğinde böylesine büyük bir teknoloji desteğinin futbol müsabakalarının doğasına aykırı olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır. Katılımcı görüşleri teknolojik desteğin olması fakat böyle büyük bir teknoloji yerine daha küçük teknolojilerin kullanılabileceği görüşünde olduğu görülmektedir. Taraftarların VAR Teknolojisinin kullanılmaya başlanmasından sonra müsabakalarda heyecanın azaldığı ve müsabakalardan eskisi kadar zevk alamadıkları görüşünde hemfikir oldukları gözlemlenmektedir.

Futbolda teknoloji kullanımı hakkındaki kararsız görüşler:

K9: *“Kullanılmadan öncede hatalar yapılıyordu şimdide yapılıyor. Kullanılıp kullanılmaması arasıda fark görmüyorum.”*

K10: *“Hem gerekliydi, hem gerekli değildi diye düşünüyorum. Gerekli olmasının sebebi hakemlerin doğru karar vermelerini sağlaması. Gereksiz olmasının nedeni iste futbolun doğallığını kaybetmesi.”*

K12: *“Futbol hatalar oyunudur nasıl futbolcular kademe hatası yapıp kalelerinde gol görüyorlar ya da %100 gol pozisyonunu kaçıyorlarsa oyun içerisinde hakemin de hata yapması normal olarak sayılmalıdır. Çok ama çok bariz hatalara belki yardımcı belki devreye girebilirdi. Belki de 2 yarıda da takımlara 1 er ya da 2 er tane hak verilip onların istekleri doğrultusunda inceleme yapılabilir.”*

K16: *“En gerekli teknoloji gol çizgisi teknolojisidir. Diğer teknolojilere gerek olmadığını düşünüyorum çünkü bu teknolojiler hakemleri tembelleştiriyor. Hakemler zaten çok ağır antrenmanlar yapıyor ve hakemler zihinsel olarak bunalıma giriyor ve tembelleşiyor. VAR teknoloji geldiğinden beri hakemlerin kafası karıştı.”*

K17: *“Böyle büyük bir teknoloji kullanımı gerekli mi bilmiyorum. Olumlu taraflarının yanında olumsuzluklarıda beraberinde getirdi. Süre duruyor, zaman geçiyor, oyuncular ve bizlerde oyundan uzaklaşıyoruz. Ufak teknolojiler kullanılabilir.”*

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, futbolda teknoloji kullanımına karşı olmadıklarını fakat böyle büyük bir teknoloji kullanımının gereksiz olduğu, sahadaki herkesin hata yaptığını ve hakemlerinde hata yapabileceklerini ve bazı teknolojilerde yararlanılabileceğini ifade etmişlerdir.

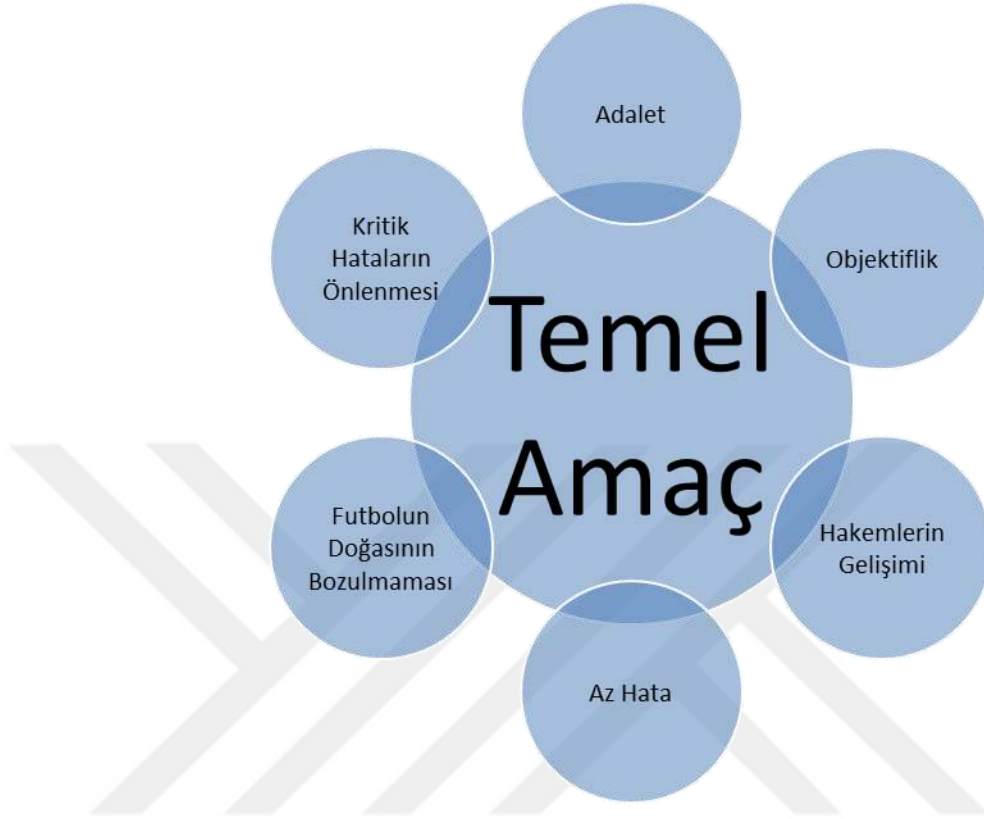
Müller 2008 yılında yazmış olduğu makalesinde sporda teknoloji kullanımının amacını genel olarak seyir zevkini arttırmak, organizasyonların yönetiminde denetimini ve yönetimini sağlamak ve en önemli gerekçe olarak müsabakayı yöneten hakemlerin daha doğru karar vermelerinde yardım edebilecek ürünlerin kullanılması gerektiğini görüşünde olduğu görülmektedir.

Meleke 2018 yılında Hürriyet gazetesinde yazmış olduğu köşe yazısında oynanmış olan Fenerbahçe-Osmanlıspor müsabakasında top çizgiyi geçti mi geçmedi mi tartışması yaşandığını kaleme almıştır. Müsabakanın hakemlerinin doğru karar verdiklerini fakat gol çizgisinin kullanılması gerektiği görüşünde olduğu gözlemlenmektedir.

VAR teknolojisi kurulum, eğitim ve çalışması bakımından maaliyetli bir oluşum olduğu gözlemlenmektedir. 2017 yılında Sporx sitesinde yapılan bir habere göre toplam federasyonun kasasından çıkabilecek toplam maaliyet 1.8-2 milyon euro arasında hesaplanmaktadır. Bazı futbol paydaşlarının görüşlerine göre bu şekilde büyük bir yatırımın gerekli olmadığı görüşünde oldukları görülmektedir.

Günümüzde teknolojiden hemen her alanda yararlanmaktayız. Futbol tarihsel süreçte en az değişikliğe uğramış oyunlar arasında gösterilmektedir. Katılımcıların teknolojinin futbolun içerisine girmesinin gerektiği fakat böyle büyük bir teknolojiye gerek olmadığı görüşünde oldukları görülmektedir. Bunun yerine bazı ülkelerde kullanılmakta olan gol çizgisi teknolojisi gibi daha az maaliyetli ve etkili çözüm yolları bulunması gerektiği düşünülmektedir.

3.2. Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Temel Amacı

Şekil 8: Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Temel Amacı

Katılımcıların görüşlerine göre futbol müsabakalarında kullanılmakta olan VAR Teknolojisinin temel amacı Şekil 8’de açıklanmıştır. Katılımcılar temel amacın; adalet, objektiflik, hakemlerin gelişimi, hakemler tarafından yapılan hataların az seviyede olması ve kritik hataların önlenmesi olması gerektiği görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır. Adalet olması gerektiği görüşünde olanlar hakem kurulu üyesi, hakem ve futbolcular, temel amacın objektif olması gerektiği görüşünde olanlar yönetici, futbolcu ve teknik sorumlular, hakemlerin gelişimi olması gerektiği görüşünde olanlar hakemler, gözlemciler ve kulüp yöneticileri, az hata görüşünde olanlar hakemler, gözlemciler, futbolcular ve taraftarlar, futbolun doğasının bozulmaması gerektiği görüşünde olanlar basın mensupları ve taraftarlar, kritik hataların önlenmesi gerektiğini düşünenler ise teknik direktörler ve taraftarlar olarak belirlenmiştir.

Adalet	•K1, K6, K10
Objektiflik	•K9, K11, K13
Hakemlerin Gelişimi	•K3, K4, K8
Az Hata	•K2, K5, K12, K17
Futbolun Doğasının Bozulmaması	•K7, K9, K15
Kritik Hataların Önlenmesi	•K14, K16

Tablo 4: Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Temel Amacı

Çalışmaya katılan 18 katılımcının görüşlerine göre “VAR” Teknolojisinin temel amacı belirlenmiştir. Katılımcıların görüşlerine göre temel amacı adalet, objektiflik, hakemlerin gelişimi, az hata, futbolun doğasının bozulmaması ve kritik hataların önlenmesidir.

Görüşme Ortaya Kodlar	Sonucu Çıkan	Alt Temalar	Katılımcılar
Adaletli Olmak		Adalet	K1, K6, K10
Objektif Bakış Açısı		Objektiflik	K9, K11, K13
Hakemlerin		Hakem	K3, K4, K12

VAR Teknolojisinin Amacı	Gelişimi	Gelişimi	
	Hakem hatalarının azalması	Doğru Karar verilmesi	K2, K5, K8, K17
	Futbolun Doğasının Bozulmaması	Futbolun Doğası	K7, K9, K15
	Kritik Hataların Önüne Geçilmesi	Kritik Hataların Azalması	K14, K16

Tablo 5: Katılımcıların Görüşlerine Göre Oluşan Tema Ve Kodlar

Araştırmaya katılan 18 katılımcının Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin temel amaç görüşleri değerlendirildiğinde, adaletli olmak, objektif olmak, hakemlerin gelişimi, hakemlerin hatalarının azalması, futbolun doğasının bozulmaması ve kritik hataların önüne geçilmesi kodları üzerinde görüş bildirdikleri görülmüştür (Tablo 5).

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, üç katılımcı Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin temel amacının adalet olması gerektiğini ve kullanılmakta olan bu teknoloji sayesinde müsabakalarda daha adaletli sonuçlar ortaya çıktığı görüşünde oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K1: “... Beklentilerin karşılandığını ve adaletin sağlandığını düşünüyorum.”

K6: “...VAR’da en önemli şey doğru ve adaletli kararların verilmesidir.”

K10: “Temel amaç hakemlerin doğru karar vermeleri ve takımlara karşı adaletli, objektif olmaları diye düşünüyorum.”

Durna 1997 yılında yazmış olduğu makalesinde hakemleri kararını hemen veren, haklı ile haksızı saniyede ayırabilen, kısa bir anda gördüklerini yorumlayıp futbol oyun kuralları içerisinde neticelendiren, en önemlisi ise verdiği kararlarının dönüşü olmayan

sahanın hakimleri olarak belirtmiştir. Özyazanlar 2016 yılında Evrensel gazetesinde yazmış olduğu köşe yazısında ise hakemleri “futbolun adalet dağıtıcısı” olarak yorumlamıştır.

Saunders ve Thornhill (2003)’e göre adalet, çalışanların güvenilme ve güven ile ilgili hislerini açıklamayn bir çerçeve olarak ifade edilmiştir. Bu görüş değerlendirildiğinde adalet; hakları ve hukuku gözetme, yerine getirme anlamı taşımaktadır. İnsanların aynı ortamda uyum içerisinde yaşayabilmesi için adalet vazgeçilmez bir olgu olarak görülmektedir. Adalet kavramı, hak kavramıyla beraber anılmakta ve güç kaynağını kontrol eden tarafların, hak sahiplerinin haklarını gözetmeleri adil olma örnekleri olarak göze çarpmaktadır (Halis ve Akova, 2008).

Katılımcıların adalet ile ilgili görüşleri incelendiğinde, katılımcıların, VAR teknolojisi geldikten sonra özellikle hakem hatalarının azalması ile doğru karar verebildikleri bunun sonucunda da hakemlerin eskiye göre daha adaletli maç yönettikleri sonucuna ulaşılabilir.

Katılımcı görüşleri ve yapılmış çalışmalar incelendiğinde müsabakayı yöneten hakemlerin sahada adaleti temsil ettiği kabul edilmektedir. Bu sebepten dolayı hakemlerden her iki takım içinde eşit ve dengeli kararlar verilmesi beklenmektedir. VAR Teknolojisi ile birlikte daha adaletli kararlar verildiği ve haksız kayıp ya da kazançların önüne geçildiği konusunda hemfikir olunduğu görülmektedir.

Katılımcıların hakemlerin sahada objektif kararlar verilmesi gerektiği görüşleri belirlenmiştir. Katılımcıların objektiflik ile ilgili görüşleri:

K9: “...Tarafsız ve iki takımada eşit bir şekilde maç yönetmeleri teknolojinin temel amacı olmalıdır.”

K11: “Temel amaç hakemlerin doğru karar vermeleri ve takımlara karşı adaletli, objektif olmaları diye düşünüyorum...”

K13: “Temel amaç hakem net ve objektif olmalıdır. Kararı kesin ve iki takımada eşit olmalıdır.”

Katılımcıların objektif bakış açısı görüşleri incelendiğinde, müsabakayı yöneten hakemlerin her iki takım içinde aynı kararlar verilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Katılımcıların görüşlerine göre müsabakayı yöneten futbol hakemlerinin tarafsız ve objektif bir şekilde gördüğünü yorumlamaları istenmektedir. Hakemler her iki takım içinde aynı faulleri çalmalı ve aynı durumlarda kartlarına başvurmalıdır.

Dilek 2017 yılında Yeniçağ gazetesindeki köşe yazısında hakemlerin kararlarındaki hataların yer almalarından dolayı olduğu görüşünde olduğu görülmektedir. Hakemler sahada doğru kararı verebilmeleri için pozisyona yakın olmalı, diyagonal koşularına önem vermeleri gerektiği bildirilmiştir.

Çakar 2020 yılında Aspor sitesinde yayınlamış olduğu yazısında hakemlerin sahada oyunu kontrol altında tutması gerektiğini ve iki takım içinde eşit kararlar verilmesi gerektiğini kaleme almıştır.

Objektif kelimesinin anlamı nesnellik, sübjektif karşıt anlamı ise tarafsızlıktır. Nesnel düşünce tarzı her ne konu olursa olsun tarafsız kalabilmek anlamı kazandırılmıştır. Bir ortamda ya da tartışma konusu olduğunda kimsenin etkisi altında kalmadan, duygu ve düşünceleri katmadan doğrudan objektif bir şekilde tarafsız davranmak ve doğruyu söylemek, uygulamaktır (TDK, 2020).

Katılımcı görüşleri ve yapılan çalışmalar incelendiğinde futbol paydaşlarının hakem kararlarının tutarlı ve tarafsız olması gerektiği görüşünde olduğu görülmektedir. Hakemlerin VAR Teknolojisi yardımcı ile her iki takım içinde eşit kararlar vererek müsabakalarda adaletin sağlanacağı düşünülmektedir.

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde teknolojinin temel amacının hakemlerin gelişimi üzerinde olması gerektiği belirlenmiştir. Hakemlerin gelişimi ile ilgili görüşler şu şekildedir:

K3: *“Normal şartlarda dört beş senede çıkabileceğimiz maçlara bir iki sezonda çıkma fırsatı bulduk. Gelişimimize tabiki katkıda bulundu.”*

K4: *“...Bu süre zarfında üst seviyedeki hakem hocalarımızla maçlara çıkma fırsatı bulduk. Daha kısa sürede fazla müsabakalara çıkarak kısa sürede gelişim gösterdiğimizi düşünüyorum.”*

K12: *“VAR Teknolojisi ile hakemler daha fazla tecrübe edindiler...”*

Katılımcıların hakemlerin gelişimi görüşleri incelendiğinde, Video Yardımcı Hakem Teknolojisi sayesinde hakemlerin daha çok maça çıktığı ve böylece kısa süre içerisinde daha fazla tecrübeye sahip oldukları belirlenmiştir. Kullanılmakta olan bu

teknolojinin temel amacının hakemlerin gelişimi üzerine odaklanması gerektiği görüşü ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde VAR Teknolojisi öncesinde hakemler sezonda 15 ile 20 maç yönetme şansı bulurken, kullanılmaya başlanılan bu teknoloji sayesinde 25 ile 30 maç arasında yönetebilme şansı doğmuştur. Sezon içerisinde hakemler en az 10 müsabakada VAR olarak görev almış ve bu da hakemlik kabiliyetlerini ve pozisyon hakkında doğru karar verebilme oranlarını arttırmış bulunmaktadır.

Türkiye Futbol Federasyonu tarafından 2020-2021 Futbol sezonunda VAR Klasmanı yapılması düşünülmektedir. VAR Klasmanında bulunan hakemler sadece müsabakalarda VAR olarak görev alabilecek ve bu konuda uzman olacak kişiler seçileceği açıklanmıştır. VAR hakkında eğitimler verilecek daha fazla bilgi ve tecrübeye sahip olacağı düşünülmektedir.

Şimşek 2020 yılında Tgrt haberde yayınlanan yazısında Merkez Hakem Kurulu tarafından VAR hakkında genç ve yetenekli hakemlerin tespit edilmesi için çalışmaların devam ettiğini ve bu klasmanda bulunan hakemlerin eğitim aldıkları gözlemlenmiştir.

Aynı zamanda hakemler VAR Teknolojisi hakkında bilgi sahibi olabilmek için 4 hafta süren eğitim almışlardır. Bu eğitimler içerisinde teorik, pratik, simülatör ve saha uygulamaları yapılmaktadır. Eğitimler yılda 2 kere düzenli bir şekilde yapılmaktadır bu da hakemlerin gelişimlerine katkıda bulunduğu düşünülmüştür.

Katılımcıların, teknolojinin yardımı ile hakem hatalarının azalmasını temel amaç olması gerekliliği görüşleri:

K2: *“...Tabi ki her zaman futbol hataları oyunudur ama takımların kaderini etkilemesi yanlış bir durum. Bunun en az seviyeye indirgenmesi gerekiyor.”*

K5: *“Bence temel amaç hakem hatalarını en az seviyeye yani minimuma indirme olmalı...”*

K8: *“Teknolojinin kullanılmasının temel amacı sahada hakemlerin hatalarını minimum seviyeye indirmek olmalı.”*

K17: *“Futbolun doğasını bozmadan doğru karar almasını sağlamalı. Hakem kararlarının en aza inmesi temel amaç olmalıdır.”*

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, futbol müsabakalarında teknoloji kullanımının temel amacı hakem hatalarının azalması olması gerekliliğini ve hakem kararlarının müsabaka sonucuna etkilerinin olmaması görüşünü ifade etmişlerdir.

Merkez Hakem Kurulu tarafından 2018 yılında açıklanmış olan VAR Protokolü içerisinde VAR'ın işleyişi için “minimum müdahale, maksimum fayda” olarak kamuoyuna bildirilmiştir. Kullanılmaya başlanılan bu teknoloji sayesinde hakem hatalarından dönülmüş ve doğru kararlar verilmiş bulunmaktadır.

Çelik 2019 yılında yapmış olduğu açıklamaya göre, 2018-2019 Türkiye futbol sezonunun 28. haftasına kadar 52 gol, 45 penaltı, 21 kırmızı kart olmak üzere 118 kritik hatanın engellendiğini bildirmiştir.

Fabbri 2018 yılında Türkiye Futbol Antrenörleri Derneğinin düzenlemiş olduğu 39. Avrupa Futbol Antrenörleri Dernekleri Birliği sempozyumunda yapmış olduğu konuşmasında, İtalya’da lig ve kupadaki 396 müsabakada 2 bin 23 VAR kontrolünün gerçekleştiğini bildirmiştir. Toplamda 117 kararın değiştiğini eğer VAR Teknolojisinin kullanılmamış olduğu düşünülseydi yüzde 5,78’lik hakem hata payı olacağını fakat kullanılmakta olan bu teknoloji yardımı ile bu hata oranının yüzde 0,89’a düştüğünü söylemiştir.

Katılımcıların görüşleri ve yapılan çalışmalar incelendiğinde VAR Teknolojisinin temel amaçlarından birisi olarak hakem hatalarının azalması olarak belirlenmiştir. Buna göre kullanılmaya başlanılan teknolojik yardım ile birlikte hakem hatalarında gözle görülür bir düşüş olduğu görülmektedir.

Katılımcıların kritik hataların önlenmesi ile ilgili görüşleri:

K14: *“Hakem kararları ile bazen istenmeden kritik hatalar yapılabiliyor. Kritik hatalarda teknoloji devreye girip kritik hataların önlenmesi gerekiyor...”*

K16: *“...Kritik hakem hatalarında takımların puan kaybı yaşamaması temel amacı olmalı.”*

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, hakemlerin vermiş oldukları kritik kararlar sonucunda müsabakanın skoru değiştiğini bu durumun ise haksız kazançlara veya kayıplara yol açtığı için temel amacının hakem tarafından yanlış verilecek olan kritik kararların önlenmesi olması gerektiği görüşünü bildirdikleri belirlenmiştir.

Güvener 2014 yılında Cumhuriyet gazetesinde yazmış olduğu köşe yazısında MHK tarafından kritik hataların siyah-beyaz hata olarak adlandırıldığı bildirilmiştir.

Bu siyah-beyaz hatalar hakem tarafından penaltı verilmemesi, gol verilmemesi gibi sonuca etki edebilecek pozisyonlar olarak görüldüğü belirtilmiştir. Hakemler kritik hata yapması durumunda düşük puan alarak Merkez Hakem Kurulunun takdir ettiği hafta süresince dinlenmeye alındığı söylenmiştir.

Mevorah 2019 yılında Salom gazetesinde yazmış olduğu köşe yazısında VAR Teknolojisinin temel amacının hataları en aza indirmesi olduğunu eğer hataları sıfırlayacak bir teknoloji kullanılsaydı hakemlerin sahada olmasının bir anlam ifade etmeyeceğini ve futbolun duygularını yok edeceğini ve seyir zevkinin kalmayacağı görüşünü de olduğunu bildirmiştir.

Ugondo ve Tsokwa 2019 yılında yapmış oldukları çalışmada teknolojinin futbola girmesi ile birlikte müsabakada yaşanan kritik ve hakemlerin doğru karar vermesi zor olan pozisyonlarda daha net ve rahat ortam hazırladığı socucu ortaya çıkmıştır.

Futbol liglerinde hakemlerin kritik kararlarını engellemek için teknolojiden yararlanılmaya başlandığı görülmektedir. Kritik hatalar sonucunda haksız kazançların önüne geçilmeye çalışmaktadır.

Katılımcıların, futbol müsabakalarının doğasının bozulmaması ile ilgili görüşleri:

K7: *“...Futbolun doğasını bozmadan doğru karar alması temel amaç olmalı diye düşünüyorum.”*

K9: *“Futbolun doğasının bozulmaması gerekiyor. Herkes hata yapıyor, yöneticiler, futbolcular, hakemler. Doğası bozulmadan bazı değişiklikler yapılabilir.”*

K15: *“Futbol doğal hali ile kalmalı. Teknoloji kullanılmadan önce çok daha keyif alıyor ve bu oyunu daha çok seviyorduk...”*

Katılımcı görüşlerine göre, futbolun doğasının korunması gerektiğini ve doğası bozulmadan teknolojiden yararlanabileceğini ifade etmişlerdir.

VAR Teknolojisi ile birlikte hayatımızın her alanına giren teknoloji ile bir takım değişiklikler yaşandığı görünmektedir. En basit örnek ile eskiden kullandığımız mektup,faks gibi iletişim araçları günümüzde fazla kullanılmamakta yerini telefonlar almış bulunmaktadır.

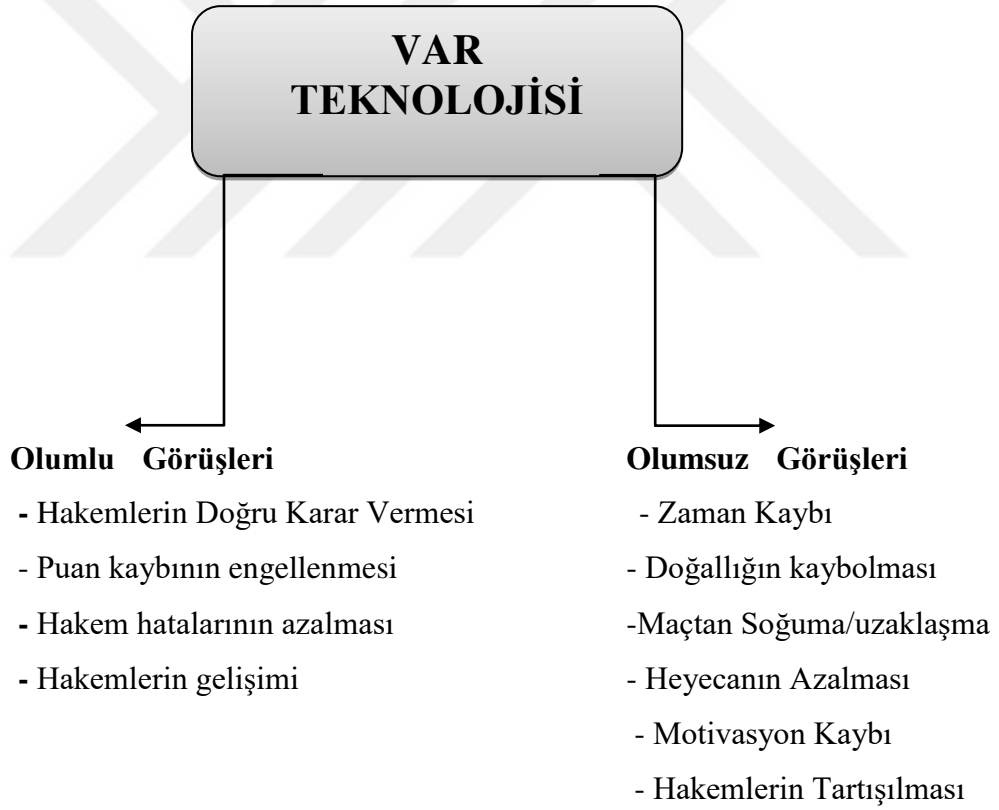
Erkılıç 2016 yılında Klasspor haber sitesinde yazmış olduğu köşe yazısında teknolojiden yararlanılması gerektiğinin ama bu değişim sürecinin iyi değerlendirilip

futbol oyununda değişiklik yapılmadan doğası korunarak yapılması gerektiği görüşünde olduğu gözlemlenmektedir.

Avcı 2017 yılında Yeniakit gazetesinde vermiş olduğu röportajında teknolojiyi desteklediğini fakat futbol oyununun doğasının korunması gerektiği görüşünde olduğunu belirtmiştir.

Futbol paydaşlarının teknolojiyi desteklediği fakat futbolun doğal halinden kopmadan bu değişikliklerin yaşanması gerektiği görüşünde olduğu görülmektedir. Katılımcılar herkesin her işte hata hatalar yapabileceği ve bazı futbol paydaşlarına göre bu oyunun hatalarla birlikte güzel olduğu görüşünde olduğu görülmektedir.

3.3. Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Şekil 9: Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

VAR Teknolojisi Güçlü ve Zayıf Yönleri		Görüşme sonucu ortaya çıkan kodlar	Alt temalar	Katılımcılar
	Olumlu	Hakemlerin Doğru Karar Vermesi	Doğru Karar	K8, K9, K13
		Puan Kaybının Engellenmesi	Puan Kaybının Azalması	K9, K14, K18
		Hakem Hatalarının Azalması	Hataların Önüne Geçilmesi	K2, K4, K5, K6, K7, K11
		Hakemlerin Gelişimi	Hakem Gelişimi	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K9, K12, K15, K17
	Olumsuz	Zaman Kaybı Yaşanması	Zaman Kaybı	K9, K10, K17, K18
		Futbola Özgü Doğallığın Bozulması	Doğallığın Azalması	K13, K14, K17,
		Maçtan Soğuma/ Uzaklaşma	Konsantasyon Eksikliği	K2, K3, K7, K12, K13
		Heyecanın Azalması	Heyecan	K13, K18,
		Motivasyon Kaybı	Motivasyon	K10, K11, K14
		Hakem Kararlarının Tartışılması	Hakemlerin Tartışılması	K1, K3, K5, K6, K10, K17,

Tablo 6: Katılımcıların Görüşlerine Göre Oluşan VAR Teknolojisinin Güçlü ve Zayıf Temaları ve Kodları

Tablo 6’da katılımcıların Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin olumlu ve olumsuz yönleri aktarılmıştır. Katılımcıların görüşlerine göre hakemlerin doğru karar vermeleri, puan kayıplarının engellenmesi, hakem hatalarının azalması ve hakemlerin gelişimi olumlu yönleri olarak, zaman kaybı, doğallığın kaybolması, maçtan soğuma/uzaklaşma, heyecanın azalması, motivasyon kaybı ve hakemlerin tartışılması olumsuz yönleri olarak görüş bildirdikleri görülmüştür.

Katılımcı görüşleri incelendiğinde, görüşlerin VAR Teknolojisinin olumlu yönlerinin hakem davranışları ile ilgili olduğu olumsuz görüşlerin ise maç performansına yönelik değerlendirildiği görülmüştür. Olumlu yönlere bakıldığında hakemlerin gelişimi, hakemlerin doğru karar vermesi, hakem hatalarının azalması ve puan kaybının engellenmesi yönünde görüş bildirdikleri görülmüş ancak VAR Teknolojisinin maç performansına olumsuz etkileri olarak futbola özgü doğallığın kaybolması, zaman kaybının yaşanması, maçtan soğuma/uzaklaşma, motivasyon kaybı gibi olumsuz yönleri bildirilmiştir. Sonuç olarak VAR Teknolojisinin hakemler için güzel bir sonuç olduğu ama maç performansı ile ilgili olumsuz olarak görüş bildirdikleri görülmüştür.

Katılımcıların hakemlerin doğru karar vermesi hakkındaki görüşleri:

K8: *“Temel amaç doğru karar vermek olmalıdır. Hakem sahada hata yapabilir ama VAR sayesinde doğrunun bulunup hatalı karardan dönülmesi gerekiyor...”*

K9: *““Temel amaç çok kritik hakem hatalarında anında VAR hakeminin devreye girerek kararın değiştirilmesi olmalıdır...”*

K13: *““...Güçlü yönleri yanlış ve haksız kararların verilmemesi,...”*

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, olumlu yönlerinden birisinin yanlış verilen karardan dönülüp doğruyu bulunması olduğunu ifade etmişlerdir.

Çölaşan 2002 yılında Hürriyet gazetesinde yazmış olduğu köşe yazısında müsabaka boyunca hakemlerin her pozisyon hakkında yorumu olması gerektiği görüşünde olduğu görülmektedir. Hakem ekibi pozisyonu anlık olarak ve sadece bir kere görebildiği için hemen bir karar vermek zorunda olduğunu bildirmiştir. Kararların hepsinin doğru olması mümkün olmadığı gibi verilen karardanda dönmesinin mümkün olmadığını kaleme almıştır.

Uzunoğlu 2008 yılında yazmış olduğu yüksek lisans tezinde futbol hakemlerinin, çok kısa süre içerisinde, çok sayıda ve çok hızlı bir şekilde karar vermekte olduklarını

yazmıştır ve futbol hakemlerinin kararların doğru ve adil verilmesi beklenmekte olan meslek grubu olduğunu belirtmiştir. VAR Teknolojisinin bu aşamada hakemlere yardımcı olması için kullanılmaya başlanıldığı düşünülmektedir.

Katılımcıların görüşleri ve yapılan çalışmalar incelendiğinde bu sebeplerden dolayı VAR Teknolojisi sayesinde hakemlerin hatalı karar vermiş oldukları pozisyonu tekrar izleyip doğru kararın verilmesinin olumlu bir yönü olduğu görüşünde oldukları görülmektedir.

Katılımcıların puan kaybının engellenmesi hakkındaki görüşleri:

K9: *“...Böylece hakemler doğru karar veriyor ve takımlar haksız yere puan kayıpları yaşamıyor.”*

K14: *“...Bu sayede haksız puan kaybı engelleniyor ve bu takımın haksız yere yenilmesi veya haksız yere kazanması engelleniyor.”*

K18: *“Bu teknolojinin kullanılmasının güçlü tarafı hakem hataları yüzünden haksız yere puan kayıplarının engelleniyor olması...”*

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, yanlış verilen karardan dönülüp doğrunun bulunması ile birlikte takımlar haksız kayıp ya da kazanç sağlamadığı görüşünde olduklarını ve Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin en güçlü yönünün bu konu olduğunu ifade etmişlerdir.

Günümüzde milyon liralara harcandığı futbol sektöründe takımlar taraftarların yanında kazandığı her müsabaka sonunda federasyondan para almaktadır. Takımların yanı sıra teknik direktörler, futbolcular, kulüp çalışanları kulüplerinden galibiyet primi almaktadırlar. Kaydebilen müsabakalar sonucunda bu primden mahrum kalmaktadırlar.

Katılımcılar tarafından VAR Teknolojisinin olumlu yanlarından birisi olarak haksız kayıpların engellenmesi olarak görülmektedir. Hakem ekibinin müsabaka sonucunu etkileyen hatası sonucunda takımların kazanamadıkları primleri bu sayede engellenmektedir.

Her bir puanın önemli olduğu futbol liglerinde takımlar açısından bakıldığında bu haksız kazanç ve kayıplar sonucunda takımlar sezon sonunda hak ettiği yerde sezonu tamamlamaktadır. Haksız bir şekilde kaybedilmiş puan sonucunda takımlar küme düşmekten kurtulmakta ya da şampiyon olmaktadır.

Katılımcıların görüşlerine göre, kullanılmakta olan teknoloji yardımı ile müsabakalarda hakemlerin doğru karar verme oranlarında artış görüldüğünü bildirmişlerdir. Katılımcıların hakem hatalarının azalması ile ilgili görüşleri:

K2: *“Güçlü yönü olarak hakem hatalarının azalması ve doğru kararların verilmesi.”*

K4: *“VAR ile birlikte hakemlerin pozisyon hakkındaki görüşleri gelişti ve hatalı kararlar verilme oranı düştü...”*

K5: *“Hakemlerin doğru karar verme oranları arttı. Güçlü yönü olarak hakemlerin yaptıkları hatalar azaldı...”*

K6: *“Bence en güçlü yönü hakem hatalarının azalması...”*

K7: *“Güçlü yönü Hakem hatalarını engellenmesi ve haksız puan kayıplarının engellenmesi...”*

K11: *“... Bu teknoloji ile birlikte hakem hataları azaldı ve haksız kazanç engellendi en önemli güçlü yönün bu olduğunu düşünüyorum.”*

Müsabaka boyunca hakemler hemen her pozisyonda bir karar vermektedirler. Hakemler VAR Teknolojisi kullanılmaya başlanmadan önce pozisyonu sadece bir kez görebilmekte ve anlık olarak karar vermekteydiler. VAR ile birlikte hatalı karar verildiği düşünülen pozisyonlarda OFR ile pozisyonu tekrar ve bir çok açı ile izleyip kararını değiştirebilme imkanı sunulmuştur.

Katılımcıların görüşlerine göre VAR Teknolojisi ile birlikte hakem ekibinin pozisyonları yorumları ve doğru karar verme oranlarının arttığı görüşünde oldukları görülmektedir. Bu durumun gerçekleşmesinin en büyük sebeplerinden birisinin hakemlerin daha çok müsabakaya çıkmaları ve formlarını korumaları olduğunu düşündüklerini bildirmişlerdir.

Orman 2019 yılında karakartal.com sitesine vermiş olduğu röportaja göre, hakem hatalarının VAR Teknolojisi sayesinde gözle görülür bir şekilde azaldığı görüşünde olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların görüşleri ve yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, VAR Teknolojisi sayesinde hakem ekibinin pozisyon hakkında görüşlerinin geliştiği ve bununla beraber vermiş oldukları doğru karar oranının arttığı görüşünde olduklarını bildirmişlerdir.

Katılımcıların hakemlerin gelişimi hakkındaki görüşleri:

K1: *“...2-3 sezonda çıkabilecekleri müsabaka sayısına sadece bir sezonda ulaşıldı. VAR Teknolojisi hakemlerin mesleki gelişimlerine çok büyük katkı sağladı.”*

K2: *“Bir sezonda 89 resmi müsabakada görev aldım. Bizlere çok katkıda bulundu...”*

K3: *“Normal şartlarda dört beş senede çıkabileceğimiz maçlara bir iki sezonda çıkma fırsatı bulduk. Gelişimimize tabiki katkıda bulundu...”*

K4: *“...Daha kısa sürede fazla müsabakalara çıkarak kısa sürede gelişim gösterdiğimizi düşünüyorum.”*

K5: *“...Hakemlerin pozisyonları yorumlaması dışında teknolojiyi kullanma, farkındalık, kamera açılarını okuma vb. gibi diğer özellikleride geliştirdi.”*

K6: *“Hakemlerin hakemliklerine olumlu katkıda bulunduğu düşünüyorum. Hakemlerin kendilerini daha çok geliştirmelerine neden oldu. Hakemler üzerinde bu sistemin olumlu olduğunu düşünüyorum.”*

K7: *“...Hakemler VAR sayesinde daha fazla maç izleme fırsatı, değerlendirme fırsatı buluyor. Bu hakemliklerine olumlu yönde etki yapıyor. Hakemlerin gelişiminde olumlu etki yaptığını düşünüyorum...”*

K9: *“Evet hakemlerin gelişim gösterdiğini düşünüyorum. Hatalı karar verme oranları ve VAR hakemine sorma oranları azaldı.”*

K12: *“VAR Teknolojisi ile hakemler daha fazla tecrübe edindiler ve sahada verilen kararlarda hata oranı bana göre azaldı.”*

K15: *“...Sezon başladıktan sonra görev alma sayılarıda arttı. Bu sebeplerden dolayı gelişimlerine katkı sağladığı görüşüneyim.”*

K17: *“Tabikide oldu. Maçın sonucuna tesir eden durumları çözümleme esnasında pozisyon yorumu yapma yeteneğini de geliştirmeye yardımcı dokundu.”*

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, VAR Teknolojisi sayesinde hakemlerin daha çok müsabakada görev aldıkları, bunun sayesinde daha çok tecrübe edindikleri ve hakemlik kariyerlerinde gelişim gösterdikleri ve VAR teknolojisinin hakemlerin hakemlik gelişimlerine katkıda bulunduğu gibi pozisyonları yorumlama ve karar verme hızlarındada gelişim gösterildiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların görüşlerine göre kullanılmaya başlanılan Video Yardımcı Hakem Teknolojisi ile birlikte hakemlerin çıkmış oldukları müsabaka sayılarında gözle görülür bir şekilde artış yaşanmıştır. Hakemler iki ile üç sezon arasında çıkabilecekleri müsabaka sayısına bir sezonda ulaşmışlardır. Hakemleri için her maçın bir tecrübe olduğu varsayımından yola çıkarak hakemler kısa süre içerisinde daha farklı ve daha fazla pozisyon ile karşılaşmakta ve hakemlik hayatlarına gelişim sağladığı düşünülmektedir.

Katılımcıların zaman kaybı ile ilgili görüşleri:

K9: *“...Zayıf yönleri ise oyunun çok durması ve karar verme işleminin uzun sürmesi yüzünden yaşanan zaman kayıpları.”*

K10: *“Zayıf yönü oyunun çok durması yüzünden zamanın geçmesi...”*

K17: *“Zayıf yönü olarak zaman diyebiliriz. Oyunun durması hem oyuncular hemde taraftarlar için istenmeyen bir olay...”*

K18: *“Maçta 2 kere oyun duruyor eklenen süre en az beş dakika olması gerekirken üç dakika veriliyor. Olumsuz yönü bence bu.”*

Katılımcıların görüşlerine göre, VAR Teknolojisinin futbolda kullanılmaya başlanılmasından sonra müsabaka sırasında oyunun çok durduğu, hakemler tarafından karar verme işleminin uzun sürdüğü ve yaşanan bu olaylar sonucunda zaman kaybının yaşandığı görüşü teknolojinin olumsuz yönü olarak ifade etmişlerdir.

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde kullanılmakta olan bu sistemin olumsuz yönlerinden birisi olarak zaman kaybının yaşandığı ve oyunun çok durduğunun düşünüldüğü sonuca varılmaktadır. MHK Eğitim Koordinatörü Keskin 2019 yılında Sporx sitesinde yayımlanan söyleşinde müsabaka hakeminin VAR ile iletişimi sırasında zamanın çok durduğu konusunda hemfikir olduğu görülmektedir.

İldiz 2019 yılında Denizli gazetesinde yazmış olduğu köşe yazısında, akıcılığın kaybolmaması gerektiğinin ve VAR'ın hızlı karar verilip hemen oyuna dönülmesi gerektiğini belirtmiştir. Oyunun durması ile birlikte hem oyuncuların ve taraftarların müsabakadan uzaklaştığını ve konsantrasyon kaybı yaşandığı görüşünde olduğunu bildirmiştir.

Katılımcıların VAR müdahalesinin olduğu müsabakalarda müsabaka sonuna eklenen uzatma sürelerinin daha fazla olması gerektiği görüşünde oldukları

görülmektedir. VAR müdahalesinin olduğu müsabakalarda verilmesi gereken sürelerin kısa olduğunu düşündükleri belirlenmiş ve bu teknolojinin olumsuz yönü olarak belirtmişlerdir.

Katılımcıların futbolun doğasının bozulması ile ilgili görüşleri:

K13: “...Zayıf yönü iste futbolun doğallığının kaybetmesidir.”

K14: “...Futbolun doğası hataların olmasıdır. Sahadaki herkes hata yapacaktır elbet. VAR ile futbolun doğası kayboldu teknolojik oyuna benzedi.”

K17: “VAR sisteminin kullanılması ile birlikte doğası kayboldu. Zayıf yönü olarak düşünüyorum...”

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, futbol müsabakalarında teknoloji kullanımının başlanmasından sonra oyuna özgü doğal özelliklerin kaybolduğu ve futbolun doğasının bozulduğunu ifade etmişlerdir.

Gözbek 2018 yılında Gazeteduvar sitesinde yazmış olduğu köşe yazısında VAR Teknolojisi ile birlikte futbolun doğasının bozulduğu görüşünde olduğunu belirtmiştir. Köşe yazısında futbolun hatalar oyunu olduğu ve bu oyunun hatalarıyla birlikte güzel olduğu görüşünde olduğu gözlemlenmiştir.

Sırt 2018 yılında Sabah gazetesinde yazmış olduğu köşe yazısında VAR Teknolojisinin oyunu yavaşlattığı, atakların kesildiği ve doğasına aykırı olduğu görüşünde olduğunu bildirmiştir. Futbolcuların kamera altında baskı altında olduğunu ve bu sebeplerden dolayı hakemleri aldatma gibi pozisyonlarda yer alamadığını düşündüğü görülmektedir.

Yanal 2018 yılında vermiş olduğu röportajda video uygulamasına ve oyunun durmasına karşı olduğunu bildirmiştir. Futbol paydaşlarının birbirlerini baskı altına almaması gerektiğini, gol çizgisi teknolojisi gibi ufak teknolojilerden yararlanılabileceğini fakat VAR Teknolojisinin futbolun doğasına aykırı olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Kartal 2020 yılında Trtsporda vermiş olduğu röportajda VAR Teknolojisine en başından beri karşı olduğunu, alelacele bu teknolojinin kullanılmaya başlandığını ve hala sıkıntılarının sürdüğü görüşünde olduğunu bildirmiştir. VAR Teknolojisinin faydasının olmadığı ve bu teknolojinin Türk hakemliği ve Türk futbolunu bitirdiği görüşünde olduğu görülmektedir

Katılımcı görüşleri ve yapılan çalışmalar incelendiğinde VAR Teknolojisinin kullanılmaya başlanması ile birlikte oyunun yavaşladığı, atakların kesildiği, zamanın geçtiği görüşünde oldukları görülmektedir. Böyle büyük bir teknolojik yardım yerine küçük teknolojilerden yardım alınarak futbol oyununun doğasının korunması ve fazla müdahale edilmemesi gerektiği görüşünde oldukları görülmektedir.

Katılımcıların maçtan soğuma / uzaklaşma ile ilgili görüşleri:

K2: *“...Sahada bulunan kişilerin karar verilmesi sırasında beklemesinden dolayı oyunun soğuduğu görüşündeyim. Bu durum zayıf yönü olarak söylenebilir.”*

K3: *“Olumsuz yönünü maçtan soğuma olarak görüyorum...”*

K7: *“...Kesinlikle sahadaki herkes 1-2 dakika sürede oyundan uzaklaşıyor.”*

K12: *“...Var sisteminin zayıf yanı ise oyunun sıkça durması ve izleyicilerin bu durumdan keyif almamasıdır.”*

K13: *“Oyunun soğumasına ve seyir zevkinin düşmesine neden olmaktadır. Bence en büyük olumsuz yönü bu...”*

Katılımcıların görüşlerine göre, VAR kararı beklenirken oyunun 1-2 dakika arası durması sonucunda futbol paydaşlarının müsabakadan uzaklaştığı, futbolcuların maçın atmosferinden uzaklaştığı ve soğuduğu, bunların dışında bu bekleme sırasında futbolcuların sakatlık riskinin arttığını ifade etmişlerdir.

Katılımcılara göre VAR müdahalesi sırasında çok süre geçtiği ve bunun sonucunda mücadele eden futbolcuların, teknik direktörlerin ve müsabakayı takip eden seyircilerin maçtan soğuduğu ve uzaklaştığı görüşünde oldukları görülmektedir.

Alp 2020 yılında TFF Hasan Doğan Milli Takımlar Kampında yapmış olduğu açıklamasında, VAR protokolünün doğru kullanımı konusunda çok mesafe katedildiğinin fakat oyunun soğuması probleminin tam anlamıyla ortadan kalkmadığı görüşünde olduğunu bildirmiştir.

Özdemir 2020 yılında Antalya’da düzenlenen 2019-2020 MHK Kış Eğitim Semineri’nin açılış konuşmasındaki yaptığı açıklamalara göre, VAR’ın eleştirilebilecek konusunun inceleme sürelerinin uzamasının ve oyunun soğuması olduğu görüşünde olduğu görülmektedir.

Katılımcıların görüşleri ve yapılan çalışmalar incelendiğinde VAR kararı beklenirken oyunun soğuduğu ve zamanın geçmesinden dolayı futbol paydaşlarının

VAR Teknolojisinin olumsuz yönü olarak bildirmişlerdir. Bu bekleme sırasında futbol paydaşlarının müsabakadan uzaklaştığı ve taraftarlar için seyir zevkinin azalması sonucunu doğurduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların heyecanın azalması ile ilgili görüşleri:

K13: “...Zayıf yön olarak maçların heyecanının azaldığını söylebilirim.”

K18: “...Karar beklenirken heyecan azaldı, gol oluyor sevinemiyoruz, gol yiyoruz karar verilirken 2 dakika geçtiği için ona bile üzülemez hale geldik.”

Katılımcıların görüşlerine göre, VAR Teknolojisi ile birlikte futbol paydaşlarının maç sırasında heyecanın azaldığı ve seyir zevkinin düştüğü görüşünde olduklarını ifade etmişlerdir.

Müsabakayı takip eden taraftarlar, atılan bir gol sonucunda ofsayt gerekçesiyle golün iptalinin ardından VAR müdahalesi sonucunda incelendiği sırasında hatalı ofsayt kararı değiştirilip gol verildiğinde yine ilk andaki gol sevincini yaşayamadığı ve heyecanın azaldığı görüşünde olduklarını bildirmişlerdir.

Cürgen 2017 yılında Hürriyet gazetesinde yazmış olduğu köşe yazısında, heyecanın azaldığı görüşünde olduğunu bildirmiştir. Müsabakalarda atılan gollerin değiştirilmesi, verilmeyen penaltının verilmesi sebeplerinden dolayı heyecanın azaldığı görüşünde olduğu görülmektedir.

Aytuğ 2018 yılında Sabah gazetesinde yazmış olduğu köşe yazısında, VAR Teknolojisi ile birlikte futbol keyfinin yarı yarıya azaldığı görüşünde olduğunu bildirmiştir. Hakemlerin VAR müdahalesi sırasında beklemesinden dolayı müsabakanın akıcılığını etkilemesinin sonucu olarak heyecanın ortadan kalktığı görüşünde olduğu görülmektedir.

Noveç Mölde Üniversitesi Spor Yöneticiliği alanında uzman olan Kjetil Kare Haugen, müsabakalarda hakem hatalarının azaldığı görüşünde olduğunu görülmektedir. Haugen’e göre hakem hatalarının futbol müsabakalarında paydaşlar tarafından en sevilen yan olduğu ve bu durumun belirsizliğe neden olmasından dolayı heyecan yarattığı fakat VAR ile birlikte bu heyecanın yok olduğu görüşünde olduğu görülmektedir.

Katılımcılara göre müsabakalarda VAR teknolojisi kullanılmaya başlandığından bu yana seyir zevkinin azaldığı ve müsabakalardaki heyecanın azaldığı görüşünde

oldukları görülmektedir. Bunun sebebinin ise taraftarlar tarafından takımının atmış olduğu bir gol sonucunda golün VAR tarafından iptal edilebilecek ihtimalinin olmasından dolayı olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların motivasyon kaybı ile ilgili görüşleri:

K10: “...Bunun sonucunda oyuncularım oyundan soğuyor, sakatlık riski artıyor. VAR’dan sonuç olumsuz gelince hem bizler hem oyuncuların motivasyon kaybı yaşıyoruz.”

K11: “Futbolcular tam motive olmuş hücum yapıyorlar ve sonucunda gol oluyor ama VAR golü iptal ediyor. Takımın motivasyonu düşüyor haliyle...”

K14: “Bazı kararların sonrasında takım demorilize hale geliyor motivasyonlarını kaybediyorlar. Takımın toplanması, kendine gelmesi uzun süre alıyor...”

Katılımcıların görüşlerine göre, futbolcuların ve teknik heyetin VAR kararını beklemeden ve VAR incelemesi sonucunda verilen kararın ardından motivasyon kaybı yaşandığı ve takımın tekrar toparlanmasının zaman aldığı görüşünde olduklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılar VAR müdahalesi sonucunda takımlarının aleyhine verilen kararların sonucunda futbolcuların motivasyon kaybı yaşadığı ve tekrar oyuna konsantrasyon sürecinde zorlandığı görüşünde oldukları görülmüştür. Futbolcular ve teknik direktörler tarafından beklenen sonucun çıkmaması sonucunda takımın tekrar oyuna dönmesi ve kaldığı yerden mücadele edememesinin sebeplerinden birisinin VAR müdahalesi sırasında geçen süreden dolayı olduğunu düşündükleri belirlenmiştir.

Katılımcıların VAR’ın olumsuz/zayıf yönlerinden birisinde sakatlık riski olduğunu düşündükleri görülmektedir. TFF 2019 yılında resmi sitesinden yapılan açıklamaya göre, VAR müdahalesi sırasında ortalama geçen süre 1 dakika 33 saniye olarak açıklanmıştır.

Katılımcıların görüşleri ve yapılan çalışmalar incelendiğinde bir pozisyon sonrasında yapılan VAR kontrolü sırasında oluşan zaman kaybindan dolayı mücadele eden futbolcuların motivasyon kaybı yaşadıkları düşünülmektedir. Motivasyon kaybının sonucunda futbolcuların tekrar kaldığı mücadele hırsına ve temposuna tekrar

ulaşması sırasında geçen zamanın teknolojinin olumsuz yönlerinden birisi olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların hakemlerin tartışılması ile ilgili görüşleri:

K1: *“..Hakemlerimiz için sezonun iyi geçtiği görüşündeyiz fakat kamouyunun tartıştığı pozisyonlar yaşandı. Var'da IFAB protokolüne uymak en önemli kuraldır. VAR'ı anlamak için IFAB protokolünü iyi bilmekte gerekiyor.”*

K3: *“... Hakem kararlarının artmasının sebebi gerçekleşen pozisyonlarda taraftarların VAR protokolünü bilmedikleri için spekülasyonların üretilmesidir.”*

K5: *“Hakemlerin yaptığı hatalar azaldı bu teknoloji ile birlikte ama hakemlerin tartışılması azalmadı...”*

K6: *“...Hakem hatalarının azalmasına rağmen olmayacak pozisyonlarda hakemlere daha sert eleştiriler gelmeye başladı. Sebebi gündem ve hedef değiştirmek. olmayan pozisyonlar hakkında bile saatlerce konuşuluyor.”*

K10: *“...Eleştirilen hakem 1 iken, Var ve Var Yardımcı Hakemi ile beraber 3 oldu.”*

K17: *“...Çünkü yoruma açık bir spor dalı. Her pozisyon kişiden kişiye değişiklik gösteriyor. Bana göre faul olan pozisyon takım arkadaşına göre faul olmayabiliyor. O yüzden hakem kararları hep tartışılacaktır ama bu VAR sayesinde aza indi.”*

Katılımcıların görüşlerine göre, VAR Teknolojisi ile birlikte hakem kararlarının tartışılmasında herhangi bir değişiklik olmadığı hatta bazı katılımcılara göre daha fazla arttığı, bunun sebebinin ise hakemlerin IFAB tarafından belirlenen VAR protokolünü uyguladığını fakat çoğu futbol paydaşı tarafından bu protokolün bilinmemesi yüzünden bu sonuçla karşılaşıldığı görüşünde olduklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, hatalı kararların gözle görülür bir şekilde azaldığı fakat tartışmaların azalmadığı görüşünde oldukları görülmektedir. Bazı katılımcılar tarafından bunun sebebinin futbol oyununun yoruma açık bir spor olduğundan dolayı olduğunu düşündüğü gözlemlenmiştir.

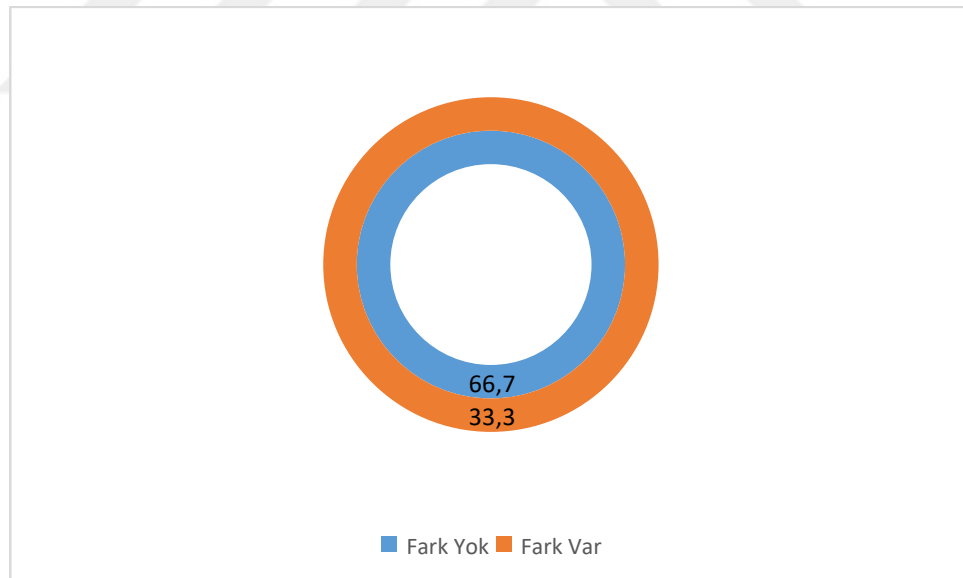
Katılımcılardan bazıları ise eskiden sadece müsabakanın hakeminin tartışıldığı VAR ile birlikte bu sayının arttığı görüşünde olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Futbol paydaşları tarafından müsabakalarda görev alan hakem, VAR ve AVAR'ların

tartışılma sebebinin eskiden bir hakem kararının tartışıldığı şimdi ise üç hakemin pozisyonu yanlış yorumlasında dolayı olduğunu düşündükleri gözlemlenmiştir.

Türkiye Futbol Federasyonu başkanı Özdemir 2020 yılında MHK kış semineri açılış konuşmasında VAR'ın temelinin hakemlerin tartışılmasını yüzde 100 bitirmek olmadığını yüzde 100 skandal kararların engellenmesi amacıyla kullanıldığını söylemiştir.

Katılımcıların görüşleri ve yapılan çalışmalar incelendiğinde VAR Teknolojisi sonrasında hakemlerin tartışılma durumunda azalma olmadığı hatta daha fazla arttığı düşünülmektedir. Bunun sebepleri olarak IFAB tarafından paylaşılmış olan VAR Protokolünün futbol paydaşları tarafından tam olarak bilinmemesinden dolayı olduğu düşünülmektedir. Futbol paydaşlarında protokolün tam anlamıyla bilmemesinin sebebinin yapılan eğitim çalışmalarının eksikliğinden dolayı olduğu düşünülmektedir.

3.4. Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Ükelere Göre Farklılıkları

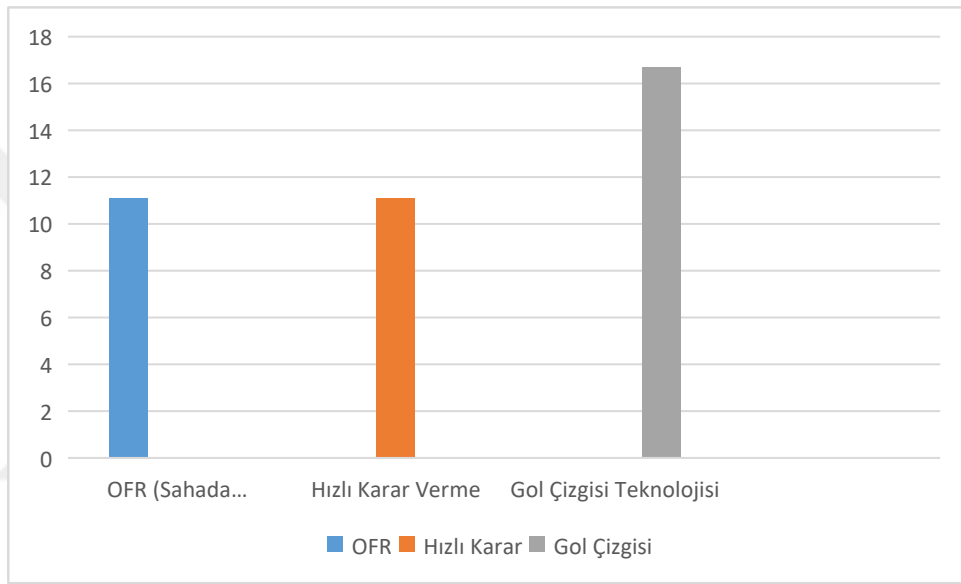

Tablo 7: Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Ükelere Göre Farklılık Oranı

Tablo 7’de araştırmaya katılan 18 katılımcıdan %66,7 oranındaki katılımcılar Dünya’da ve Türkiye’de uygulanan teknolojinin arasında fark olmadığı ve benzer sonuçların elde edildiğini, yüzde 33,3 oranındaki katılımcı ise aralarında fark

olduğunu ve diğer ülkelerde VAR Teknolojisi sayesinde daha iyi sonuçlar elde edildiği görüşünde olduklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan katılımcılara Video Yardımcı Hakem teknolojisinin Dünyada ve Türkiye’ de uygulamaları arasında size göre fark var mıdır? sorusu sorulmuştur. 6 katılımcı konu hakkında bir fikri olmadığını söylemiş bu sorudan çıkartılmış ve soru 12 kişi üzerinden değerlendirilmiştir. Bu konu hakkında görüş bildiren 12 kişinin görüşleri sunulmuştur.

Tablo 8: Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Ülkere Göre Farklılık Oranları

Tablo 8’de, araştırmaya katılan 18 katılımcıdan 12 katılımcının Dünya’da uygulanmakta olan VAR Teknolojisi ile Türkiye’de uygulanmakta olan VAR Teknolojisinin arasında fark bulunmadığı, 6 katılımcı ise aralarında fark olduğu görüşünde olduklarını ifade etmişlerdir. %11,1 oranındaki katılımcı OFR(Sahada İnceleme) farklılığı, %11,1 oranındaki katılımcı diğer ülkelerde hakem kararlarının daha hızlı verildiği, %16,7 oranındaki katılımcı ise diğer ülkelerde Gol Çizgisi Teknolojisi kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Tablo 9: Oluşan temalar ve kodlar

	Görüşme sonucu ortaya çıkan kodlar	Alt temalar	Katılımcılar
Dünya’da ve Türkiye’de VAR Teknolojisi Farklılıkları	OFR (Sahada İnceleme) farklılığı	Sahada İnceleme	K5, K14
	Hızlı karar verme	Zamandan Tasarruf	K3, K8
	Gol Çizgisi	Gol Çizgisi	K4, K5, K10
	Teknolojisindeki Kritik Karar	Teknolojisi	

Araştırma sonucu ortaya çıkan Dünya’da ve Türkiye’de VAR Teknolojisi uygulamalarındaki farklılıkların alt temaları ve kodlarla aşağıda ki tablo 9’da ifade edilmiştir.

Katılımcıların ifadelerine göre Türkiye’de uygulanmakta olan VAR Teknolojisi uygulamalarında fark olmadığı görüşleri:

K1: “...Diğer ülkeler arasında fark yok belkide daha ileride olduğumuzu söyleyebilirim.”

K2: “Takip ediyorum. Aramızda diğer ülkeler ile fark yok.”

K4: “...Çok büyük farklılıklar yaşandığını görmedim. Aynı prosedürler uygulanıyor.”

K6: “...Farklılıklar görmedim hemen hemen bütün ülkeler eşit düzeyde.”

K7: “...Herhangi bir farklı uygulama görmedim.”

Katılımcıların görüşlerine göre, Dünya’da ve Türkiyede VAR Teknolojisinin uygulanışı açısından arada fark olmadığı, protokolün her ülkede aynı uygulandığı görüşünde oldukları belirlenmiştir. 1 Katılımcı ülkemizin diğer ülkelere göre daha önce eğitime başladığını ve diğer ülke hakemlerinin Türkiye’de eğitim aldığını daha önde olduğu görüşünde olduğunu belirtmiştir.

Araştırmaya katılan 18 katılımcıdan 10’unun ülkemizdeki ve diğer ülkelerde kullanılan VAR Teknolojisini takip ettiğini bildirmişlerdir. Bu katılımcılar arasından 5

katılımcının ülkemiz ile diğer ülkeler arasında fark olmadığı görüşünde olduklarını belirtmişlerdir.

IFAB tarafından 2018 yılında bildirilen VAR Protokolü dışında herhangi farklı bir uygulama yapılamayacağı için ülkeler arasında çok büyük farklılıklar görülmemektedir. TFF sitesinde 2017 yılında yayınlanan FIFA VAR Uzmanı Roberto Rosetti'nin yazısında sistemde tek bir protokolün olacağı ve bütün ülkeler tarafından kullanılacağı söylemiştir.

VAR Koordinatörü Şimşek 2019 yılında Trtsporda katılmış olduğu programda Türkiye'de kullanılmakta olan VAR Teknolojisinin diğer gelişmiş ülkeler ile aynı seviyede olduğunu belirtmiştir. VAR Teknolojisinin kullanılmaya başlanılmamış ülkelerdeki hakemlerin ülkemize gelerek Hasan Doğan Riva Tesislerinde eğitmenlerimiz tarafından VAR eğitimi verildiğini söylemiştir.

2019-2020 sezonunda Türkiye 2 ve 3.Ligi'nde görev yapan Klasman Hakemlerinin büyük çoğunluğu MHK tarafından Hasan Doğan Riva Tesislerinde VAR sertifikasyon kursuna katılmışlardır. VAR Teknolojisinin uygulandığı diğer ülkeler ile ülkemiz arasında fark görülmektedir. Bunun sebebinin VAR Protokolünün bütün ülkelerde aynı şekilde uygulanmasından dolayı olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların ifadelerinde İngiltere Premier Lig'de kullanılmakta olan Video Yardımcı Hakem teknolojisi görüşleri;

K3: *"...İngiltere Lig'inde hakemler hem çok hızlı karar veriyor hemde VAR hakemi direk karar verip oyunun soğuması engelleniyor."*

K5: *"...İngiltere ile Türkiye ligi arasında uygulamada farklılıklar açık şekilde görülüyor. Teknoloji olarak bakıldığında İngilterede Gol Çizgisi Teknoloji kullanılıyor, Türkiye'de bu sistem yok. VAR teknolojisindeki en büyük fark İngilterede OFR yapılmıyor kararı VAR hakemleri veriyor."*

K8: *"Dünya genelinde olmasa bile özellikle İngiltere ligi ile fark olduğunu söyleyebilirim. Premier Ligde hakemler VAR'a gitme konusunda oldukça mesafeliler ve bize göre hızlı karar alıp uygulanıyor..."*

K10: *"...İngiltere Premier Lig'de VAR teknolojisi çok hızlı kullanılıyor ve böylece oyun bizim ligdeki gibi çok fazla durmuyor."*

K14: *"...Aralarında fazla farklılık yok tek bildiğim İngiltere'de hakemlerin sahada inceleme yapmadığı."*

Katılımcıların görüşlerine göre, İngiltere Premier Lig’de VAR Teknolojisinin diğer ülkelere göre daha olumlu uygulandığı, OFR(Sahada İnceleme) olmamasından dolayı hakemlerin daha hızlı karar verdiği ve bunun sonucunda oyunun daha kısa başlamasına yol açtığı ve ülkemizde de Gol Çizgisi Teknolojisi kullanılmadığı belirlenmiştir.

VAR Prokolü açıklamasında OFR(sahada inceleme) müsabakasının hakemi tarafından pozisyonun saha kenarında kurulan TV ünitesi tarafından farklı açı ve hız seçeneklerinde izlenebilmesi olarak açıklanmıştır.

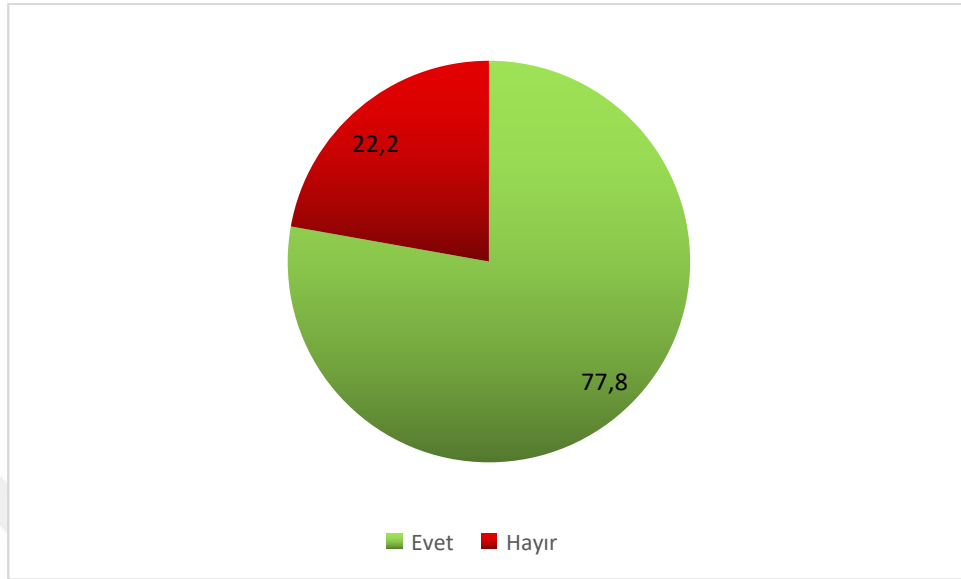
FIFA, OFR ile ilgili olarak kullanılma kararını ülkelerin federasyonlarına bırakmıştır. VAR Teknolojisinin kullanıldığı çoğu ülkede OFR yapılması kararlaştırılmıştır. Dünyada en çok takip edilen ligler arasında gösterilen İngiltere Premier Lig’de OFR yapılmadan pozisyon hakkındaki kararı VAR tarafından verilmektedir.

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, VAR müdahalesi tarafından en hızlı kararı veren ülke olarak İngiltere gösterilmiştir. Bunun sebebi olarak OFR yapılan ülkelerde hakemin görüntüyü izlenme süresinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ateşli, 2019 yılında Yeni Şafak gazetesinde yazmış olduğu yazısında İngiltere Premier Lig’de VAR hakemlerinin ilgili pozisyonu 3 kez normal hızda, 3 kez yavaş hızda izleme hakkının olduğunu ve toplamda 6 kez pozisyonu izledikten sonra iletişim sistemi sayesinde kararı hakeme bildirip hakeminde monitöre gitmeden karar verebileceğini bildirmiştir.

Bazı katılımcılara göre ise Türkiye Süper Ligi’nde diğer ülkelere göre daha fazla VAR müdahalesi olduğu görüşünde olduğu belirlenmiştir. Diğer ülke liglerine göre daha fazla müdahale olduğu ve bu konuda geri kaldığımızı düşündükleri gözlemlenmiştir.

Katılımcı görüşleri ve yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde VAR kontrolü sırasında gerçekleşen zaman kaybını en aza indirmek için İngiltere Premier Lig’de kullanılmayan saha incelemesinin Türkiye Süper Ligi’ndede kullanılması gerektiği ve fazla zaman kaybı olmayacağı düşünülmektedir. Böylece VAR Teknolojisinin olumsuz yönleri olarak belirtilen zaman kaybı, seyir zevkinin azalması, oyundan soğuma gibi problemlerin ortadan kalkacağı düşünülmektedir.

3.5. Katılımcıların Görüşlerine Göre VAR Teknolojisinin Geleceği İle İlgili Görüşler

Şekil 10: Katılımcıların VAR Teknolojisinin Geleceği İle İlgili Görüşleri

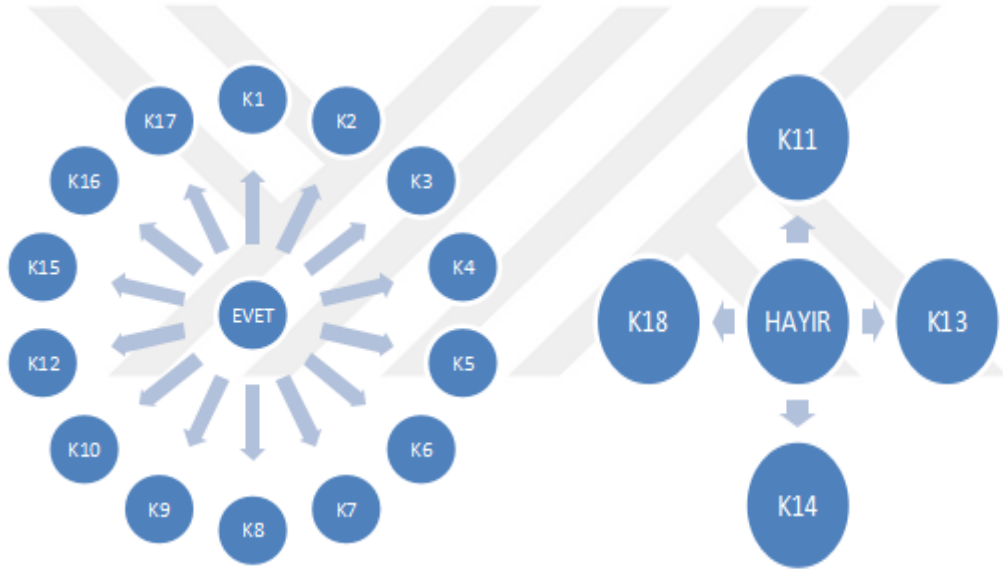
Şekil 10’da katılımcıların VAR teknolojisinin gelecek yıllarda gelişim gösterebilme başarısı sağlayıp sağlanamayacağı hakkındaki görüşleri açıklanmıştır. Katılımcılar %77,8 oranında VAR teknolojisinin gelecek yıllarda gelişeceği ve daha iyi sonuçlar elde edilebileceğini belirtirken, %22,2 oranındaki katılımcılar ise kullanılmakta olan teknolojinin yararlı olmadığı ve gelişim gösteremeyeceği görüşünde olduklarını söylemişlerdir.

Tablo 10: Katılımcıların “VAR Teknolojisinin Geleceği” İle İlgili Görüşleri

	Katılımcılar	N	%
Video Yardımcı Hakem Teknolojisi	Evet	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12, K15 K16, K17	14 77,8
	Hayır	K11, K13, K14, K18	4 22,2

Tablo 10'a göre çalışmaya katılan katılımcılardan %77,8 oranındakiler gelecek yıllarda VAR Teknolojisinin gelişim göstereceğini, %22,2 oranındaki katılımcıların ise gelişim gösteremeyeceği görüşünde olduklarını bildirmişlerdir. Tablo incelendiğinde gelişim göstereceği görüşünde olanların çoğunlukla hakemi gözlemciler, futbolcular, yöneticiler ve basın mensuplarından olduğu görülmektedir. VAR Teknolojisinin gelişim gösteremeyeceği görüşünde olduğunu bildiren katılımcılar ise futbolcular, teknik direktörler ve taraftarlardan oluşmaktadır.

Şekil 11: Katılımcıların VAR Teknolojisinin Geleceği İle İlgili Görüşler

Şekil 11'e göre çalışmaya katılan 18 katılımcıdan 14'ü VAR Teknolojisinin gelecekte gelişim göstereceği ve daha iyi sonuçlar alınacağı görüşünde olduklarını, 4 katılımcı ise gelişim gösteremeyeceği görüşünde olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların VAR Teknolojisinin gelişim göstereceği görüşleri:

K1: "...Kullanılan bu teknoloji sürekli gelişim içerisinde ve daha iyi olacak."

K2: "Kesinlikle gelişim kaydeder. Bu sistemin daha çok başındayız..."

K3: "Bu sistemin gelişime açık olduğunu düşünüyorum. İki yıldır uygulanan bir sistem eksikliklerin giderilip daha iyi olacağına inanıyorum..."

K4: “...Gelecek senelerde daha çok gelişim göstererek Türk futboluna daha çok katkı yapacağı görüşündeyim.”

K5: “IFAB değişiklikler yaparak sistemi geliştirmeye yönelik çalışmalar yapıyor. Gelişeceğini ve daha güzel olacağını düşünüyorum...”

K6: “...Sürekli eğitimler oluyor, çalışmalar oluyor bunlar ülke futboluna katkıda bulunuyor. Gelecekte teknolojinin gelişip çok daha iyi olacağına inanıyorum.”

K7: “...İlk yılında çok tartışıldı, konuşuldu ama gelecek yıllarda tam düzene gireceğini düşünüyorum. Gelişim gösterecektir.”

K8: “Evet bu teknolojinin gelişeceğini düşünüyorum. 2 senede büyük değişim gösterdi gelecekte daha iyi sonuçlar alacağız...”

K9: “...Kesinlikle bu sistem gelişmeye açıktır.”

K10: “Gelişip daha iyi sonuçlar alacağımıza inanıyorum...”

K12: “Evet. Kullanılan bu teknoloji gelişime açık ve futbola katkı sağlayacaktır...”

K15: “...Daha sık eğitimler vererek video görüntüleri ile destekleyerek ileri seviyelere taşınabilir.”

K16: “...Ancak bunu sporun tüm paydaşlarının benimsemesi, sahiplenmesi ve dert edinmesi gerekiyor.”

K17: “...Meydana gelen aksaklıklar düzeltilildiği ve daha da ek yapılacak takviyeler ile gelişime açık gibime geliyor.”

Katılımcıların görüşlerine göre, VAR Teknolojisinin daha çok başında olmasına rağmen olumlu sonuçlar doğurduğu, sürekli verilecek eğitimler ile gelecek yıllarda daha iyi sonuçlar alınabileceği, uzun yıllar futbol oyununa katkı sunacağı ve bütün futbol paydaşlarının bu teknolojiyi desteklemesi gerektiği görüşünde oldukları belirlenmiştir.

VAR Teknolojisinin kullanılmaya başlanılmamasından önce çoğu futbol paydaşı teknolojinin futbolun içerisine girmesine karşı çıktığı bilinmektedir. Fakat günümüzde teknolojiden kaçışın olmadığını düşündüğümüzde VAR Teknolojisinin futbolun içerisine girmesine karşı çıkmak istemeyen FIFA yöneticileri bu teknolojiyi 2018-2019 futbol sezonunda devreye sokmuştur.

Araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğunda ilk başlarda bu teknolojiye sıcak bakmadığını fakat kullanılmakta olan bu teknolojiye destek verilmektesi halinde ve ek takviyeler ile en iyi düzeye geleceği görüşünde oldukları belirlenmiştir.

Katılımcılardan bazıları eğitimlerin daha sık verilmesi halinde bu teknolojinin gelişeceğine inandıklarını bildirmişlerdir. Kullanılmaya başlandığı ilk sezonda yapılan bazı hataların artık yapılmadığı ve hakemlerimizin bu konuda tecrübe kazanmaları ile birlikte iyi seviyelere geldiğimizi ve gelecekte daha çok gelişeceği konusunda görüş bildirmişlerdir.

Katılımcı görüşleri ve yapılan çalışmalar incelendiğinde futbol paydaşlarının ortak görüşü olarak VAR Teknolojisinin gelecekte gelişim gösterip olumsuzları ortadan kaldıracağı düşünülmektedir. Olumsuzlukların ortadan kalkması için başka hakemlere ve futbol paydaşlarına verilmekte olan VAR Protokol eğitim ve seminerlerinin sıklaştırılması ve gerekli çalışmaların yapılması gerektiği görülmektedir.

Katılımcıların VAR Teknolojisinin gelişim gösteremeyeceği görüşleri:

K11: *“...Bir hafta yapılan şey diğer hafta yapılmıyor. Herkes şaşırıyor hangisi doğru diye böyle gelişim gösterilemez.”*

K13: *“...Belki başarılı olunabilir ama benim bu konudaki görüşüm çok fazla gelişim gösteremeyeceği.”*

K14: *“...Dünya üzerinde başarılı sonuçlar alınabilir ama Türkiye’de sistemin değişmeyeceğini düşünüyorum.”*

K18: *“...Gelişim gösteremeyeceğini düşünüyorum. VAR yokkende aynıydı şimdi de aynı. 2 yıldır bu teknoloji kullanılıyor ama bir şey değişmedi.”*

Katılımcılara araştırma ile ilgili kullanılmakta olan teknolojinin gelişim gösterip gösteremeyeceği sorulmuştur. Araştırmaya katılan katılımcılardan, 4 katılımcının VAR teknolojisinin gelişim gösteremeyeceği görüşünde oldukları belirlenmiştir.

Katılımcıların görüşlerine göre, VAR Teknolojisinin gelişim göstereyemeyeceği görüşünde oldukları belirlenmiştir. VAR Teknolojisinin gelişim gösteremeyeceğini belirten katılımcıların taraftar ve teknik direktörlerden oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde bazı pozisyonlarda hakemlerin kararlarında farklılık olduğu görüşünde oldukları görülmektedir. Futbol yorumu açık bir spor olduğu düşünülmektedir. Bu sebepten dolayı her hakemin bir pozisyon hakkında görüş ayrılıkları ortaya çıkmaktadır.

Katılımcılardan bazılarının ise diğer ülkelerde başarılı olunabileceği fakat ülkemizde çok gelişemeyeceği görüşünde olduğu görülmektedir. VAR Teknolojisi kullanılmaya başlandığından beri herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmişlerdir.

Katılımcıların görüşleri ve çalışmalar incelendiğinde az sayıdaki futbol paydaşının VAR Teknolojisini desteklemediği ve fazla gelişim gösteremeyeceği görüşünde olduğu görülmektedir. Bir katılımcı görüşüne göre 2 yıldır kullanılmakta olan bu teknolojinin aynı düzeyde gittiği ve böyle gideceği görüşünde olduğu görülmektedir. Bunun sebebinin ise yapılan hataların tekrarlanması olarak düşünülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada 2018-2019 futbol sezonunda kullanılmaya başlanılan Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin futbol paydaşlarının görüşleri araştırılmak istenmiştir.

Katılımcı görüşlerine göre ve elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde futbolda teknoloji kullanımı yüzde 50,0 oranındaki 9 katılımcının desteklediği görülmüştür. Yüzde 22,2 oranındaki 4 katılımcının ise futbolda teknoloji kullanımının yararlı olmadığı görüşünde olduğu belirlenmiştir. Yüzde 27,8 oranındaki katılımcı ise futbolda teknoloji kullanımı hakkında görüş bildirmiştir. Olumlu görüş bildirenlerin çoğunlukla hakem kurulu üyesi, hakem, gözlemci ve kulüp yöneticilerinin oluşturduğu, olumsuz görüş bildirenlerin teknik direktör ve futbolculardan oluştuğu, nötr görüş bildirenlerin ise kulüp yöneticilerinin ve taraftarlardan oluştuğu gözlemlenmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılara göre Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin temel amacı ele alındığında katılımcılar kullanılmakta olan bu teknolojinin temel amacının adalet, objektiflik, hakemlerin gelişimi, az hata, futbolun doğasının bozulmaması ve kritik hataların önlenmesi temalarının önemini belirtmişlerdir.

Katılımcıların VAR Teknolojisi ile ilgili görüşleri hakemlere ve maç performansına göre ikiye ayrılmıştır. Hakemlere yönelik olumlu görüşler; hakemlerin doğru karar vermesi, puan kaybının engellenmesi, hakem hatalarının

azalması, hakemlerin gelişimi iken olumsuz yönü hakemlerin tartışılmasıdır. Olumlu yönler değerlendirildiğinde teknoloji ile birlikte hakemlerin doğru karar verme oranlarında artış yaşanmış, hatalar azalmış, haksız puan kayıplarının önüne geçilmiş ve hakemlerin gelişiminde katkıda bulunulduğu düşünülmektedir. Maç performansı ise katılımcılar tarafından olumsuz olarak değerlendirilmiş olup zaman kaybı, doğallığın kaybolması, maçtan soğuma/uzaklaşma, heyecanın azalması, motivasyon kaybı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılara Video Yardımcı Hakem Teknolojisinin kullanıldığı diğer ülke liglerini takip edip etmedikleri ve Türkiye ile diğer ülkeler arasında fark olup olmadığı sorusu sorulmuştur. 18 katılımcıdan 12 katılımcının teknolojiyi takip ettiği belirlenmiş 6 katılımcı konu hakkında bir fikri olmadığını söylemiş bu sorudan çıkartılmış ve soru 12 kişi üzerinden değerlendirilmiştir. Bu konu hakkında görüş bildiren 12 kişinin görüşleri sunulmuştur. %66,7 oranındaki katılımcıdan aralarında fark yok yanıtı alınmış 33,3 oranındaki katılımcıdan aralarında fark var yanıtı alınmıştır. VAR Teknolojisini takip eden katılımcıların çoğunluğunun hakem ve gözlemcilerden oluştuğu belirlenmiş takip etmeyenlerin ise diğer futbol paydaşlarından oluştuğu gözlemlenmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcılara halen kullanılmakta olan VAR Teknolojisinin geleceği hakkında soru sorulmuş, %77,8 oranındaki katılımcıların 14'ü bu teknolojinin gelecekte daha fazla gelişim göstereceği ve yararlı olacağı görüşünde olduğu belirlenmiştir. Gelecekte gelişim göstereceği görüşünde olan katılımcıların çoğunlukla hakemler, gözlemciler, futbolcular ve basın mensuplarının oluşturduğu gözlemlenmiş, %22,2 oranındaki 4 katılımcının ise teknolojinin gelişim gösteremeyeceği görüşünde oldukları belirlenmiştir. Gelişim gösteremeyeceği görüşünde olan katılımcıların teknik sorumlular ve kulüp yöneticilerinden oluştuğu belirlenmiştir.

Bu çalışmada sonuç olarak katılımcı görüşlerine göre, VAR Teknolojisi Dünyada ve Türkiye'de hakem hatalarının artması, futbolu güvenilir ve daha şeffaf bir hale getirme isteği, hakemlere müsabaka sırasında teknolojik destek sağlanması amaçları ile kullanılmaya başlanılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların görüşlerine göre kullanılmaya başlanılan bu teknoloji yardımı ile hakemlerin gelişim gösterdiği, doğru karar verme oranlarının arttığı, hataların azaldığı ve böylece yaşanan haksız kazanç ya da kayıpların önüne geçildiği

görüşünde oldukları görülmektedir. Katılımcıların maç performansına yönelik zaman kayıplarının yaşanması, maçtan soğuma/uzaklaşma, heyecanın azalması, motivasyon kaybı gibi olumsuz yönleri olmasına rağmen VAR Teknolojisinin desteklenmesi gerektiği ve gelecek yıllarda bu olumsuzları kaldırarak daha kullanışlı bir hal alacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma sonucu öneriler ise;

Araştırmacılara yönelik öneriler

- ✧ Bu araştırmada veriler nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Nicel araştırma yöntemleri kullanılarak da çalışma yapılabilir.
- ✧ Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem bir çalışma da yapılabilir.
- ✧ Araştırmada faal olarak Ege Bölgesinde VAR Teknolojisinin kullanılmış olduğu en az bir resmi müsabakada görev almış futbol paydaşları seçilmiştir. Çalışma grubu genişletilerek Türkiye'deki futbol paydaşları ile çalışma yapılabilir.
- ✧ Araştırmada VAR Teknolojisinin kullanılmış olduğu en az bir resmi müsabakada görev almış kişiler seçilmiştir. VAR Teknolojisinin kullanılmadığı müsabakalarda görev alan futbol paydaşları ile çalışma grubu genişletilebilir.
- ✧ Araştırma sonucunda bulunan sonuçlara göre diğer ülkelerde kullanılmakta olan Goal-line technology(gol çizgisi teknolojisi) üzerinde araştırma yapılabilir.
- ✧ Teknolojiden yararlanılmakta olan diğer spor branşları ile ilgili araştırma yapılabilir.
- ✧ Araştırma soruları genişletilip VAR Teknolojisi daha geniş çerçevede araştırılabilir.

Alana Yönelik Öneriler

✧ Bu araştırmada VAR Teknolojisinin bütün eğitimlerini alan futbol paydaşlarının hakemler ve gözlemcilerin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bütün futbol paydaşlarına teknoloji ile ilgili seminer verilmesi önerilmektedir.

✧ Araştırmaya katılan futbol paydaşlarının görüşlerine göre VAR müdahalesi sırasında oluşan kayıp zamanın fazla olduğu bunun sonucunda maçtan soğuma/uzaklaşma, heyecanın azalması sonuçları görülmektedir. VAR

müdahalesi yaşanan müsabakalarda müdahale süresini azaltacak çalışmalar yapılması önerilmektedir.

✧ Diğer ülkelerde kullanılmakta olan Goal-line technology(gol çizgisi teknolojisi) hakkında ülkemizde çalışmalar yapıp denenmesi önerilmektedir.

✧ Günümüzde hemen her alanda kullanmakta olduğumuz teknolojiyi daha etkili kullanabilmemiz için VAR görevlilerine verilen seminerlerin sıklaştırılması önerilmektedir.

✧ 2020-2021 futbol sezonunda başlatılan Video Yardımcı Hakem Klasman kadrosunun genişletilip VAR olarak görev alacak hakemlerin bu alanda uzmanlaşması sağlanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, K. (2013). *Futbol eğitimi alana çocuklarda problem çözme becerileri ve fonksiyonel olmayan tutumların incelenmesi* (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Aksoy, O. (2010). *Profesyonel futbolcunun iş sözleşmesi* (Doctoral dissertation).

Armstrong, G., & Giulianotti, R. (1999). Football in the Making. In *Football cultures and identities* (pp. 3-11). Palgrave Macmillan, London.

Bal, B., & Dureja, G. (2012). Hawk eye: a logical innovative technology use in sports for effective decision making. *Sport Science Review*, 21(1-2), 107-119.

Baltaş, A. (2017, Mayıs 31). Türkiye’de Futbol Neden İlerle(ye)mez? 22 Şubat 2020 tarihinde, acarbaltaş.com adresinden erişildi.

Biçer, T. (2007). Sporda Duygu ve Aklın Yönetimi, Beyaz Yayınları, İstanbul, s.13.

Boyle, R., & Haynes, R. (2004). *Football in the new media age*. Routledge.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Carroll, Archie B. & Ann K. Buchholtz. (2000). Business and Society: Ethics and Stakeholder Management, Fourth Edition, Australia: South-Western College Publishing

Çiftçi, Ç. (1999). “Türkiye’de Büyükşehir Statüsündeki Bazı Kentlerde Sosyal Donatım Alanlarının Durumu ve Planlama ile ilişkisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Çoban, D. (2004). Türkiye Profesyonel Futbol Liglerinde Görev Yapan Klasman Hakemlerinin Sürekli Kaygı Durumlarının İncelenmesi, S.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Antrenörlük Eğitim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Çölaşan, E. (2002, 19 Şubat). Hakemler üzerine. Hürriyet. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/hakemler-uzerine-55244>

Collina, P. (2004). *Le Mie Regole Del Gioco - Benim Oyun Kurallarım*. Ankara: *Altın Kitaplar*

Collins, H., & Evans, R. (2012). Sport-decision aids and the “CSI-effect”: why cricket uses Hawk-Eye well and tennis uses it badly. *Public Understanding of Science*, 21(8), 904-921.

Da Costa, L. P. (2020). Engineered nanomaterials in the sports industry. In *Handbook of Nanomaterials for Manufacturing Applications* (pp. 309-320). Elsevier.

Demir, M . (2020). Endüstriyel Futbol ve Futbolda Teknoloji Kullanımı . TRT Akademi , 5 (9) , 356-375 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trta/issue/52035/678195>

Demir, M. ve Talimciler, A. (2015). Şiddet, Şike ve Medya Kışkacında Futbol ve Taraftarlık. Konya: Literatürk Kitabevi.

Dener, A., & Özmen, İ. (2009). Şehir Yüzeylerindeki ‘Kötü’Sözler. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 2(1), 68-90.

Devecioğlu, S., & Altıngül, O. (2011). Spor teknolojilerinde inovasyon. *Varol A, Varol Y, Çelik V, editörler. IATS*, 11, 16-18.

Dilek, E. (2017, 21 Şubat). Yardımcı hakemler büyük hatalar yapıyor. Yeniçağ. Erişim adresi: <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/yardimci-hakemler-buyuk-hatalar-yapiyor-41759yy.htm>

Doğar AV. (2002). Futbol Eğitim ve Öğretimi Ders Notları. Erzurum. Atatürk Üniversitesi, K.K. Eğit. Fak.

Doğar, A. V. (2006). Futbolun Spor ve Eğitim Aracı Olarak Fonksiyonel Yapısı. *Atatürk Üniversitesi kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (13), 19-21.

Durant, J. R., Evans, G. A., & Thomas, G. P. (1989). The public understanding of science. *Nature*, 340(6228), 11-14.

Durna E. (1997) Türkiye’de futbol ve hakem. İstanbul: Yıldızlar Matbaacılık

Ekblom, B. (Ed.). (1994). *Football (soccer)* (p. 227). Oxford: Blackwell Scientific Publications.

Ekmekçi, A., Ekmekçi, R., & İrmış, A. (2013). Küreselleşme ve spor endüstrisi. *Pamukkale spor bilimleri dergisi*, 4(1), 91-117.

Emek, E. (2018, 10 Ekim). Futbolda artık daha fazla teknoloji ve adalet “Var”. Erişim adresi: <https://digitalage.com.tr/futbolda-artik-daha-fazla-teknoloji-ve-adalet-var/>

Engin, S. G., & Çelik, V. O. (2019). Var’lığın Yeter! Hakemlerin Gözünden Video Yardımcı Hakem Sistemi. *International Journal of Sport Culture and Science*, 7(2), 53-68.

Eniseler, N , Kaya, R , Çolakoğlu, M , Özcan, F , Önal, İ , Morbel, Ö . (1999). Hakem ve Yardımcı Hakemlerin Futbol Müsabakası Boyunca Hareket Şekillerinin Karşılaştırmalı Olarak Analizi . CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi , 3 (2) , 34-41 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbubesbd/issue/32221/357756>

Erbasan, Y. (1992). Atatürk ve spor, *Beden Eğitimi ve Spor Araştırmaları Dergisi*, 3 (9), 20-21.

Erdoğan, B. S. Y., & Akalan, C. T. D. (2011). *Türkiye'deki antrenör eğitiminin ilkesel ve yapısal problemlerinin incelenmesi* (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı).

Erişim (2004) Spor Hakeminin Görevleri

Fabbri, M. (2018, 10 Kasım). 39.AEFCA Sempozyumu. Haber7. Erişim adresi: <https://www.haber7.com/antalya/2756743-39-aefca-sempozyumu>

K. Fişek. (1985). 100 Soruda Türkiye Spor Tarihi, İstanbul, Gerçek Yayınevi
Futbol pozisyonları. (2014, 6 Ekim). *Vikipedi* içinde. Erişim adresi: (8 Mayıs 2020): https://tr.wikipedia.org/wiki/Futbol_pozisyonlar%C4%B1

Futbol. (t.y.). *Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük* içinde. Erişim adresi: <https://www.tdk.gov.tr/>

Gonzalez, H. (2005). *U.S. Patent Application No. 10/505,712*.

Güler, L., & Demir, V. (1995). Spor ve medya ilişkisi ve Türkiye'de spor medyası.

Gündüz, B., & Kayhan, M. (2017). Türkiye ve Avrupa’da Teknik Direktör Değişimi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 109-116.

Güvener, A. (2014, 03 Nisan). Siyah, Beyaz, Gri ve Eyyam. Cumhuriyet. Erişim adresi:

<https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/ahmet-guvener/siyah-beyaz-gri-ve-eyyam-56917>

Halis, M. ve Akova, O. (2008). Turizm işletmelerinde örgütsel adalet, Fevzi Okumuş ve Umut Avcı (Eds.) Turizm İşletmelerinde Çağdaş Yönetim Teknikleri, Ankara: Detay Yayıncılık.

Hickman, L. (1986). Filosofía hoy: filosofía y techne. *Ciencia y sociedad*.

Hofmann, B. M. (2015). Too much technology. *Bmj*, 350, h705.

<https://football-technology.fifa.com/en/media-tiles/video-assistant-referee-var/>

<https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/MHK/2020-2021/2020-2021-Oyun-Kural-Kitabi.pdf>

İldiz, Y. (2019, 29 Mayıs). “Var sistemi bize yardımcı olacaktır.” Denizli gazetesi. Erişim adresi: <https://www.denizligazetesi.com/spor/ildiz-var-sistemi-bize-yarimci-olacaktir-h81080.html>

Johnson, B., & Christensen, L. (2008). Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches. Sage.

Katırcı, H., & Uztuğ, F. (2009). Spor Kulüplerinde İletişim Yönetimi: Türkiye Profesyonel Futbol Liglerinde Yer Alan Spor Kulüplerinin İletişim Uygulamalarına İlişkin Araştırma *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 9(1).

Kayhan, R , Bardakçı, S , Caz, Ç . (2020). Türk futbolunda video yardımcı hakem (var) uygulamasına yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi . *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* , 16 (27) , 571-596 . DOI: 10.26466/opus.673635

Key, S. (1999). “Toward a New Theory of the Firm: a Critique of Stakeholder Theory”, *Management Decision*, 37/4.

Konter, E.,(1996.). *Bir lider olarak antrenör*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul,

LeCompte, M. D., & Goetz, J. P. (1982). Problems of reliability and validity in ethnographic research. *Review of educational research*, 52(1), 31-60.

McCarthy, J., & Wright, P. (2004). Technology as experience. *interactions*, 11(5), 42-43.

McPherson, B. D., Curtis, J. E., & Loy, J. W. (1989). *The social significance of sport: an introduction to the sociology of sport*. Human Kinetics Publishers.

Meleke, U. (2018, 12 Nisan). Gol çizgisi teknolojisi...Hemen!. Erişim adresi: <https://www.meleke.com/hurriyet/gol-cizgisi-teknolojisi-hemen.html>

Mevorah, İ. (2019, 08 Ekim). Tüm Kurallarıyla VAR-VAR Ne Yapar?. Salom. Erişim adresi: <https://www.salom.com.tr/haber-112060-tum-kurallariyla-var-var-ne-yapar.html>

Öğretici H, Karcılılar A (2005) Dünya’da Futbol, Morpa Spor Ansiklopedisi, Morpa Kültür Yayınları, 2, İstanbul.

Orta L (2000) Dünya’da ve Türkiye’de Futbol Hakemliğinin Başlangıcı ve Gelişimi Semineri, Onsekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Çanakkale.

Orta, L. (2018, 19 Ekim). VAR’ın avantajları ve dezavantajları. Mahalli gündem. Erişim adresi: <https://www.mahalligundem.com/var-in-avantajlari-ve-dezavantajlari/17972/>

Özalp, İnan. (2001). “İşletmelerde Paydaş (Stakeholder) Kavramı ve Paydaşların Yönetimi Arçelik ve Tusaş’ta Yapılan Bir Uygulama”, 24-26 Mayıs 9. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiri Kitabı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayınları.

Özel Güvenlik Teşkilatı Mensupları Derneği. (2011, 21 Şubat). Özel Güvenlik Teşkilatı Mensupları Dernek Tüzüğü. Erişim adresi: http://ogtm.org/index.php?option=com_content&view=article&id=90&Itemid=54

Özmaden, H. (1999),Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı

Özsoy, H. (2019, 20 Mart). Ellere “VAR”da bize yok mu?. Ses. Erişim adresi: <https://www.sesgazetesi.com.tr/makale/2840844/huseyin-baris-ozsoy/ellere-var-da-bi-ze-yok-mu>

Özsoy, S. (2012). Spor Haberciliğinde Doğruluk ve Tarafsızlık. *Dumlupınar University Journal of Social Science/Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(32).

Özyazanlar, M. (2016, 09 Aralık). Adalet mi dediniz?. Evrensel. Erişim adresi: <https://www.evrensel.net/yazi/78060/adalet-mi-dediniz>

Ryall, E. (2012). Are there any good arguments against goal-line technology?. *Sport, Ethics and Philosophy*, 6(4), 439-450.

Saunders, M. N. K.; Thornhill, A. (2004). “Trust and Mistrust in Organizations: An Exploration Using an Organizational Justice Framework”. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 13 (4). Ss.493–515.

Şenel, A., & Gençoğlu, S. (2004). Küreselleşen dünyada teknoloji eğitimi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(12), 45-65.

Silverman, D. (2018). Nitel verileri yorumlama (Çev. Ed. Erkan Dinç). Ankara: Pagem Akademi Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi, 2011).

Şimşek, B. (2020, 18 Şubat). Barış Şimşek: “VAR çağırırsa, hakem gitmek zorunda.” *Sondakika*. Erişim adresi: <https://www.sondakika.com/haber/haber-baris-simsek-var-cagirirsa-hakem-gitmek-zorunda-12931881/>

Somali,V. (1989).,Teknik Ve Taktik Yönleriyle Futbol Tarihi, (s.48) İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Sülün, Ö. (2013). *Futbol hakemlerinin öfke ve kızgınlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeylerinin karşılaştırılması* (Master's thesis, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı).

Szymanski, S. (2006). 49 Football in England. *Handbook on the Economics of Sport*, 459.

Taşkın Ö. (2000). Fenerbahçe Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Profili, Konya, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Terry, P. (1991). The Psychology of The Coach-Athlete Relationship, Bull.S.J. Sport Psychology, Self-Help Guide, The Crowood Press London.

Türkiye Faal Futbol Hakemleri ve Gözlemcileri Derneği. (t.y.). Talimatlar ve Kitaplar. Erişim adresi: <http://www.tffhg.org.tr/bilgi-bankasi/talimat-kitaplar>

Türkiye Futbol Federasyonu. (t.y.). Kurullar. Erişim adresi: <https://tff.org/default.aspx?pageID=71>

Türkiye Futbol Federasyonu. (t.y.). Ülkemizde Futbolun Doğuşu. Erişim adresi: <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=293>

Türkiye Saha Komiserleri Derneği. (t.y.). Tüzük ve talimatlar. Erişim adresi: <http://tfskd-ankara.org.tr/index.php/tuzuk-ve-talimatlar/>

Ugondo, P.L. ve Tsokwa, M. (2019). Interpreting video assistant referee and goalline technology communication: the pitch-based referees perspectives. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, 3(4),1058-62.

Ulukan, M. (2006). *Futbolcuların kulübe bağlılıklarında antrenörlerin liderlik özelliklerinin rolü* (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Ural, S. (2010, Şubat 02). Teknoloji, Değerler 03 Mart 2020 tarihinde, safaural.com adresinden erişildi.

Uzunoğlu, Ö. U. (2008). *Türk futbol hakemlerinin karar verme stillerinin klasmanlarına ve bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Yaraş, U. C. (2017). Kişisel Eğitim Eşliğinde Yapılan Sporun Bireylere Kazanımları (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Yenigün HS(1997) Amatör Futbolcuların Sosyo-Ekonomik Durumlarının Araştırılması, Bitirme Tezi, Ege Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, İzmir.

Yeşil, M. M. (2014). Gazetecilerin Etik Algılaması-Nitel Bir Araştırma.

Yetim, A. (2000). Sporun Sosyal Görünümü. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5 (1), 63-72.

Yetim, A. Ve Cengiz, R.(2010).İletişim ve Spor, Berikan Yayınevi,Ankara)

Yıldıran, İ. (1997). Tepük Futbol mudur? XI. Yüzyıl Türk Spor Gaaliyetlerinden “Tepük” Oyunun Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 54-62.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (9. Genişletilmiş Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yücel, A.S., & Devocioğlu, (2011). S. Spor Eğitiminde Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı The Usage Of Information And Communication Technologies In Sport Education.

EKLER

EK.1. Etik Kurul Onayı

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK
KURULU KARARLARI

Toplantı Tarih	: 04.09.2018
Toplantı Sayısı	: 2018/ 05
Toplantıda Alınan Karar Sayısı	: 16

Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu 04.09.2018 tarih ve saat 11:00'da Rektörlük Yönetim Kurulu Toplantı odasında toplanmış, aşağıdaki kararlar alınmıştır.

KARAR:

2- Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesi Dr. Öğretim Üyesi Zeynep ONAĞ'ın 26.06.2018 tarih ve E.30051 sayıda kayıtlı "Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Hüseyin AYCAN'ın Futbol Paydaşlarının Video Yardımcı Hakem Teknolojisine İlişkin Görüşleri Nitel Bir Araştırma başlıklı " konulu başvurusu etik kurulun 05.07.2018 tarihli 2018/4 sayılı toplantısında görüşülmüş ve aynı tarihli toplantıda alınan 2018/10 nolu karar gereği belirtilen eksiklerin giderilmesi amacıyla araştırmacıya iade edilmişti. Bu kez araştırmacı tarafından gerekli düzeltmelerin yapıldığına dair Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesi Dr. Öğretim Üyesi Zeynep ONAĞ'ın 07.08.2018 tarih ve E.37040 sayıda kayıtlı "Üniversitemiz Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Hüseyin AYCAN'ın Futbol Paydaşlarının Video Yardımcı Hakem Teknolojisine İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Araştırma başlıklı"konulu başvurusunun etik yönden uygunluğuna, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verildi.

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Muzaffer TEPEKAYA
Başkan

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Tuncer TAŞKIN
Üye

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Halit EV
Üye

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Tülin CANBAY
Üye
(Başkan Yardımcısı)

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Kenan ERDOĞAN
Üye

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Ali Rıza GÖKBUNAR
Üye
(Yıllık İzinli)

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Doğan UYSAL
Üye